

יהדות סוריה

עליית ילדים
מקראה - חלק ב'

בית-ספר ממלכתי וויצמן, רחובות

- פנימי -

מנהלת בית-הספר - שרה מנדלסון

כתיבה ועריכה -

בתיה בנין

רבקה עמיעד

גילה שקד

איורים - רחל לידור (פרק ב')

פז עמיעד (פרק א')

צילומים - משה ויינברג

תודתנו נתונה לכל אלה שסייעו בידינו בסיפור זיכרונותיהם
ובאיסוף החומר למקראה זו:

ערה אשל לבית ציון מנקי, מנשה הראל, יאיר חילו, אליהו כהן,
יהושע לביא, מנחם לוזיה, שושנה לוזיה-פסח, משה ממרוד,
שטח מצליח, עדינה נדיב-אנדיבו, יהושע קוסטו, עובדיה קוסטו,
בלהה רונן.

ארכיון אפיקים, ארכיון "ההגנה", ארכיון נען, חדר העיון
על-שם נחמן סירקין של הסתדרות העובדים, מפעל הביבליוגרפיה
העברית של בית-הספרים הלאומי.
המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח
אנו מודים למשרד החינוך והתרבות מחוז המרכז - תוכנית הרוחה
החינוכית, לאגודת בית התרבות על-שם עבאס ז"ל ולארגון יוצאי
דמשק שבעזרת מענקיהם הבאנו מקראה זאת לידי גמר.

מהדורת ניסוי, תשמ"ב

הדפסה - "הבול" רחובות

לעולל ולרך -
שערים פה נפתח

לתלמיד,

מקראה זו שלפניך היא המשכה של המקראה "בית-אבא" באמצעותה למדת על חייה היהודיים בקהילת דמשק. הכרת את השכונה היהודית, את בתי הספר העבריים, את חיי היום-יום ואת ימי החג. למדת על פרקים שונים בעברה של הקהילה, ועל מצבם של היהודים שעוד נותרו בסוריה כיום.

עתה, לאחר שהכרת את "בית אבא", תתלווה אל סיפור עלייתם של הילדים מסוריה לארץ-ישראל וקליטתם בארץ. זה סיפורם של ילדים בני גילך ואף של קטנים ממך, שעזבו את ביתם ועשו דרכם בדרך לא דרך, בין גבולות ובחשכה לארץ-ישראל. זה סיפורם של נערים ונערות שהתחנכו בתנועת "החלוץ" והאמינו כי מקומם הוא בארץ-ישראל ועליהם להיות בין בונים. וזה סיפורם של כל הפעילים בסוריה ובארץ-ישראל, שיחדיו לקחו חלק בהעברת העולים "הבלתי-חוקיים" - כפי שכונו בידי השלטון הבריטי - למקום מבטחים בארץ.

רבים הסיפורים ורבים הזיכרונות, ולכל אחד מן העולים סיפורו האישי והמיוחד, אך רק מעט מזה יכולנו להביא בפניך במקראה זו. יחדיו נתלווה אל המסע של הילדים-העולים בדרכם לארץ-ישראל.

התנועה הציונית בדמשק

מבוא

כבכל קהילות ישראל בגולה שמרה הקהילה היהודית בסוריה על ייחודה (המיוחד לה) ועל הזיקה (הקשר) לארץ-ישראל. הקרבה הגאוגרפית של סוריה לארץ-ישראל אפשרה ליהודיה לעלות לארץ ולהגשים את אשר נמנע מאחיהם היהודים בתפוצות הגולה הרחוקות, שהעליה לארץ-ישראל היתה להם כחלום רחוק, שרק מתי מעט זכו להגשימו. יהודי סוריה שמרו על קשר חי עם יהדות ארץ-ישראל, והעליה לרגל נמשכה בכל הדורות. מבחינות רבות ראו את עצמם יהודי סוריה כחלק מן הישוב בארץ ואף השתדלו לקיים את כל המצוות הקשורות בארץ-ישראל.

בביקוריהם בארץ התפללו היהודים במקומות הקדושים, השתטחו על קברי האבות ובאו לשטוח תחינתם לפני האל ולהביע משאלתם לישועה ולביאת המשיח. במיוחד לקראת החגים חלה התעוררות בשכונה היהודית. משפחות רבות על נשיהם וטפם ארזו צרורותיהם והחלו במסע לארץ-ישראל, כשפניהם מועדות למקומות הקדושים: לירושלים להתפלל ליד הכותל המערבי, לצפת, לטבריה מקום קברו של

רבי מאיר בעל הנס ולהר-מירון להשתתף בל"ג בעומר בהילולת רבי שמעון בר-יוחאי. זקנים עלו לערים הקדושות, כדי לזכות להקבר בארץ-ישראל, ורבים נהגו לבקר את קרוביהם בארץ לעתים מזומנות. מראות הארץ ונופיה ידועים ומוכרים היו לכולם, ובלבם נשאו את התקווה לגאולה ולביאת המשיח.

לאחר מלחמת העולם הראשונה החלו מנשבות רוחות חדשות בשכונה היהודית בדמשק. הדים על הפעילות הציונית של הנוער בארצות מזרח-אירופה (רוסיה, פולין) ועל התארגנותו בתנועת "החלוץ" הגיעו גם לדמשק ועוררו שאיפות בלב הנוער לפעילות ולהגשמה בארץ-ישראל.

על אותם ימים, על הקמת תנועת "החלוץ" בדמשק, על פעולותיה ועל עלית חבריה, נוער וילדים, נספר בחלק זה של המקראה.

הרקע להקמת התנועה הציונית

הימים ימי תום מלחמת העולם הראשונה, שנת 1918. עקבות ההרס והחורבן ניכרים בכל מקום. יהדות דמשק המוכה והפצועה יושבת ומצפה לגואל. תלאות המלחמה, הרעב והמצוקה נתנו אותותיהם בחיי הקהילה. רבים מהגברים שגוייסו לא חזרו והותירו אחריהם אלמנות ויתומים. הדור המתבגר חיפש מקלט בארצות שמעבר לים: ארגנטינה, מכסיקו, איטליה וארצות-הברית. והנוער - שוטט ברחובות העיר ובמחנות הצבא למצוא פת לחם לשבור את רעבונו. אמצעי הקהילה היו מצומצמים מכדי להעניק ארוחה לבזקקים וחינוך לילדים. "הכותאב" סגר את שעריו בפני הנוער מחוסר מקום ואמצעים כספיים, ואף בית-ספר "אליאנס" לא יכול היה לקלוט את כל המתדפקים על שעריו.

לא ארכו הימים וחל מפנה במצבה של הקהילה היהודית בדמשק. קבוצה של יהודים, שגורשה מארץ-ישראל על-ידי השלטונות התורכיים והגיעה לדמשק, נחלצה לעזרת הקהילה. אנשיה דאגו לגיוס כספים בארצות-הברית, לביגוד ולמזון, והשפעתם על החינוך היהודי היתה גדולה. כיוזמתם הוקמו מוסדות חינוך עבריים לנוער הדמשקאי: בית יתומים לנערים ולנערות מיתומי המלחמה העולמית, בית-ספר לבנות בהנהלתו של ד"ר יוסף ריבלין ובית-ספר לבנים בהנהלת הסופר יהודא בורלא. לילדים הקטנים פתחו גן-ילדים עברי. המורים, שנמנו אל המהגרים שהגיעו לדמשק, השפיעו על שינוי שיטות ההוראה והנושאים הנלמדים. כל המקצועות נלמדו בעברית, והנושאים -

קשורים היו בתולדות ארץ-ישראל ונופיה. מחזות עבריים הוצגו על-ידי פעוטי הגן והכיתות הנמוכות, ולבוגרים סיפרו על ההתישבות העברית בארץ-ישראל. מספרת על-כך שושנה לוזיה-פסח:

"עברית היתה השפה הראשונה בה התחלתי ללמוד. היו לנו מורים טובים והם צדו את לבנו על-ידי סיפוריהם על הארץ, על העלייה וההתישבות. "עם", "מולדת" - מושגים אלה לעולם לא הקנה בית-ספר "אליאנס". לפני לומדי בבית-הספר (העברי). הגיעו אלי רק הדים קלושים על הארץ...".

צלילי השפה העברית החלו להשמע לא רק בין כתלי בתי-הספר העבריים, אלא גם בחוצות דמשק - הורים וסבים התחילו ללמוד את השפה מפי בנים ונכדים פעוטים והחינוך העברי, שניתן לתלמידים, הגביר את הקשר לארץ-ישראל.

ביוזמתו של המורה א.ב. בצראוי הוקמה בתרע"ט (1919) תנועת "המכבי הצעיר". התנועה שאפה לרכז סביבה את כל הנוער והילדים הצעירים בדמשק, לטפח בהם את אהבת ארץ-ישראל ולאמנם בענפי ספורט שונים. הנהלת בית-ספר "אליאנס" אסרה על תלמידיה לבקר בתנועה זו, וב"מכבי הצעיר" נותרו תלמידי "בית-הספר העברי" וחניכיו שיצאו לעבודה ולמסחר. הפעילויות ב"מכבי הצעיר" היו מגוונות: החברים עסקו בספורט ויצאו לטיולים מחוץ לעיר; הנערים העובדים למדו בשעורי ערב;

באולם הקריאה נערכו הרצאות, ונפתחה ספריה מתרומתם של החברים.
לעתים נערכו מסיבות ונשפים בהם השתתפו אף אנשי הקהילה.
בפגישות אלו העלו מחזות, קראו ודקלמו בעברית ושילבו מופעי
ספורט - וההכנסות היו קודש להכנת תלבושת רשמית לחברים,
חליפה לבנה עם פסי תכלת, ולקניית כלי נגינה לתזמורת.

"הפטרונות של אגודת איצ'נא
עבריים אמתיים צעירים וצעירות.
ה'רצ"ב צעירים וצעירות!"
"רצ"ב עבריים וצעירות"

מעקרונות אגודת "המכבי הצעיר"
מתוך יומן התנועה בדמשק

חותמת תנועת "המכבי הצעיר"

כיצד התקבלה תנועת "המכבי הצעיר" ברחוב היהודי ובסביבה
הערבית? - על-כך כותב מרכז התנועה א.ב. בצראוי:

"עם הופעת "המכבי הצעיר" בתלבושת רשמית
ובתזמורת התחילה האגודה להיות ניכרת מחוץ לכתלי
עבודתה. הקהל ברווב היהודי הביט על האגודה בערך
של כבוד והריע לקראתה מדי עברה ברחוב.

גם "בחויץ" (ברחובות דמשק) עשתה האגודה רושם
מצויין. רגילים היו להביט על היהודים כאן בתור
עדה ירודה... והופעת האגודה ברחוב בכל מקרה
חגיגי ובטיוליה בסביבה בתלבושתה ובתזמורתה

בראש, הרימה את הכבוד הלאומי של היהודים כלפי
חוץ וגם כלפי פנים...

אבל מכשולים רבים פגשה האגודה בדרך עבודתה.
העתונות הערבית התחילה להביט בעין רעה על
עבודת הציונים כאן, המביאים מהפכה בסדרי
חיהם של היהודים בדמשק...

כשרעשה העתונות הודיעה הממשלה הצרפתית שאין
לעבור ברחובות בתלבושת ובתזמורת."

חמש שנים בלבד נמשכה הפעילות בבתי-הספר העבריים. בשנת 1923
בסגרו בתי-הספר לפי הוראות השלטון, והעזרה הכספית שנשלחה
ליהודי דמשק פסקה אף היא. הנוער היהודי נאלץ להפרד ממוריו.
היתה זו פרידה קשה.

"בלילה יצאו המורים את השכונה והסתתרו בבית-
מלון סמוך לתחנת הרכבת. רצו להמנע מפגישה פנים
אל פנים עמנו, עם הילדים. גילינו זאת וזרמנו
בעשרות לתחנת הרכבת. כשזזה הרכבת פרצנו בבכי...
והמורים הסתכלו בנו מן החלונות ספק במבט, ספק
בחצי מבט, ועיניהם זולגות..."

בית-ספר "אליאנס" קלט רק מעטים מן הנערים והנערות שנפלטו
מבית-הספר העברי, ושוב החלו ילדים לשוטט ברחובות. אמנם, רק
חמש שנים התקיימו בתי-הספר העבריים אך "הזרע שנזרע בדמשק על-
ידי הגבנות והמורים העבריים לא על צחיח סלע נזרע."

התלמידים והתלמידות, שחונכו באותם בתי-ספר, שמרו אמונים לשפה העברית ולארץ-ישראל. הקשר עם המורים שחזרו לארץ-ישראל נמשך. בערבים, על כוס תה, היו מתאספים בבתי ההורים בקבוצות קטנות, בחורף ובקיץ, קוראים מכתב שהגיע מן המורה, תשובה שהכינו לשלוח, ספר שלמדו לפני שנה או שנתיים, או עתון מארץ-ישראל.

שש שנים התמידו כך. קשה היה להחזיק מעמד בלא הדרכה, אך הרצון היה חזק מכל.

הקמת תנועת "החלוץ"

המפנה חל עם הקמת תנועת "החלוץ" בתרפ"ט (1929).

בעקבות הדים שהגיעו לארץ-ישראל בדבר פעילותו של הנוער בדמשק וכמיהתו לעלות לארץ ואין יד מכוונת, נשלח לדמשק יהודה קופילביץ (אלמוג) חבר כפר-גלעדי. קופילביץ סיפר על תנועת "החלוץ" העולמי ועל פעילותה בעשר שנות קיומה. הוא תיאר את הנעשה בארץ ואת אורח החיים בקיבוץ. וכשנשאל כיצד ניתן להגשים את רעיון העליה לארץ-ישראל, הסביר את הצורך להתארגן בתנועה.

ב י ו ם ו' ט ב ת ת ר פ"ט (1929) ה ו נ ח
ה י ס ו ד ל ה ק מ ת ת נ ו ע ת "ה ח ל ו ן" ב ד מ ש ק.

דמשק 1931

תנועת "החלוץ" הבוגר

על ראשית דרכו של "החלוץ" מספר מנחם לוזיה במכתבו מאותה תקופה*.

25/6/29

דמשק כ"ו אייר ע"ט

לפ מרכז התאחדות הספרדים בירושלים.

א. נ.
"אתה מוציאם אליהם זהב זהב המרכז מה
שמערכת בין הניצח חברי "העכבי" בדמשק, זה חמשה
במשום שותף למע קבוצה חלוצית דא-פי (הולצמן של
הה' גולדמן). עד עכשיו הינו בחוקים מהדיון החלוצי
זמלת שקלום יצאנו אל מולדתנו ברוח עם במרחק.
חמיד שמענו שצדדים קבוצת חלוצים שאגוד נפלת
היא? אשתתף בבנין המרכז בימים לדעתם, וירגם
ככלום מיהרגו אשכנז. לעתה מהו ענה יבדד חלקה?
הכל אין בטחון בחלום גדול. מול' מציאות שיקולים
זהות גלגלם סלבים בין שני המונים את המרכז?
יש לנהל ...

די היה שבין יומם בו דמשק א' קולומביה
והשפיע עליה בנאומים מחבובים לירצן קבוצת חלוצים
בדמשק. הנה עכשיו התארגל 15 איש לקבוצה-כולל
חברי "העכבי" וטאג'י בור הספרדים: עמדה לפני
שאלת הכשרה. איפה נכשיר את עצמנו בתור חקלאונים?
מצאנו לענין זהירות זמון זמנים זהעסקים של
הקבוצה ולאט לאט את התקשורת בעסקי שיתופיים.
על כפי עברי אל א' קולומביה לעצמנו עשהילנה
מקומות לעבודה. חצי הקבוצה יצאו כבר לעבודה
אשר באמצע' והחצי השני יצאו אלה-ואם אלו
יבשר דמשק אחר.

אתה מסוים לז' המרכז את כל
היוניפורמיות (הכרטיס) מהיגיה לטעמים...
בברכת החלוצים העובדים
בשם הקבוצה
מנחם לוזיה

מ. LOZIE
FEMINA
B. P. 254
SYRIE - DAMAS

* כתב היד מודפס בנספח בעמוד 167.

חודשים מעטים עברו מאז הוקמה תנועת "החלוץ" ובל"ג בעומר יצאה הקבוצה הראשונה להכשרה בכפר-גלעדי. על-כך מספר יעקב סעד, שהיה אחד מחברי קבוצה זו:

הציפייה לעלייה

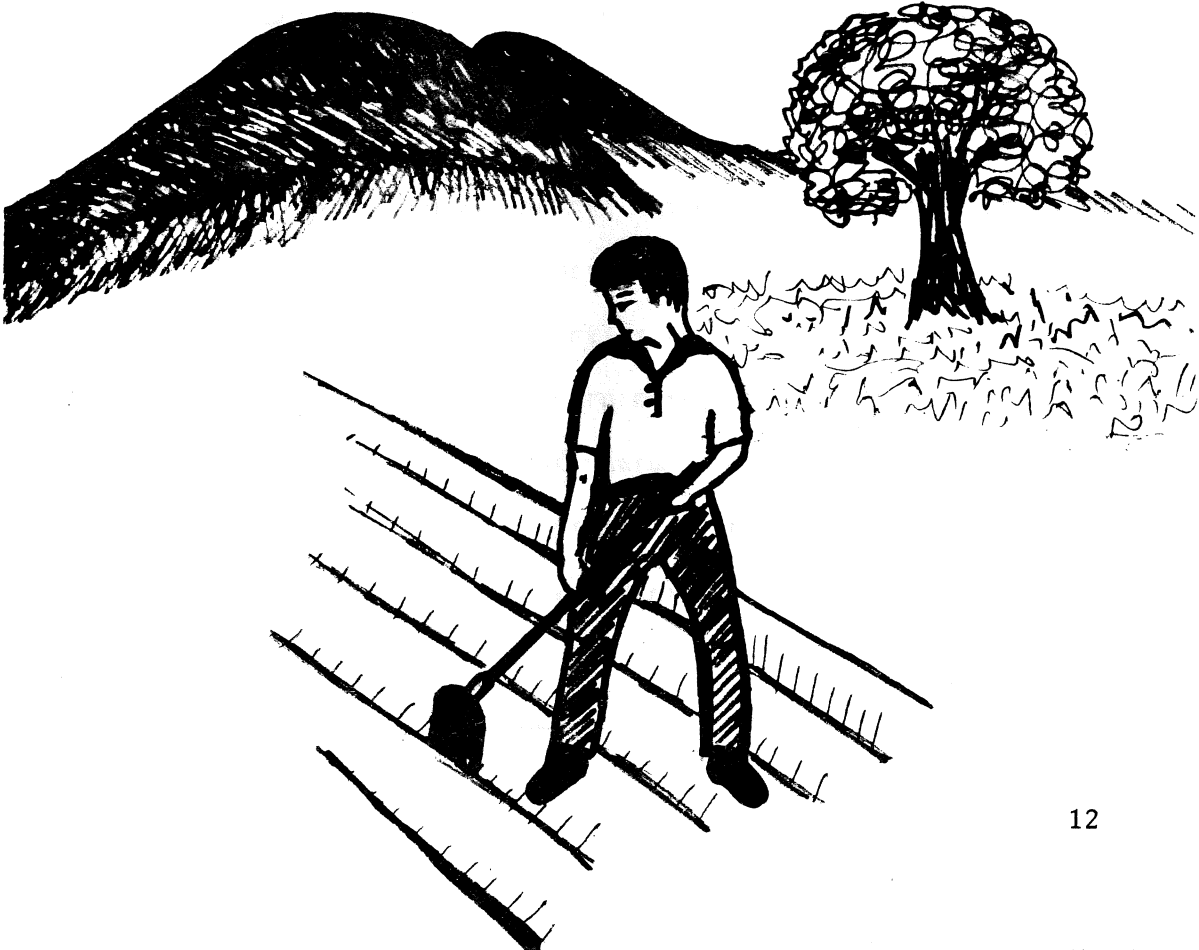
"לאחר ציפייה ממושכת קיבלנו את מכתב הבשורה, בו מודיעים לנו על האישור לעליית שישה חברים ראשונים להכשרה בכפר-גלעדי ותל-חי. היו אלה הרגעים המאושרים בחיי התנועה. אך התעורר בלבי הספק אם אהיה בין הראשונים, היות והיה נטוש ויכוח בין החברים מי יהיו הראשונים אשר יעלו. לאחר ישיבה סוערת הוחלט להגריל, ואלה אשר יזכו בהגרלה יעלו ראשונים. למזלי זכיתי להיות בין קבוצת העולים הראשונה.

ההכנות לעלייה היו בחשאי. ההורים הרגישו בזאת והזהירוני שלא אסע. התלבטתי מאד: ההורים הזקנים זקוקים לעזרתי ולתמיכתי בפרנסת המשפחה מחד, ומאידך - רציתי להיות בין הראשונים, פורצי הדרך לארץ, המכשירים עצמם לעבודת האדמה. שמות המשקים כפר-גלעדי ותל-חי, מקום ריכוזו של "השומר" ומקום של גבורה מימיו של טרומפלדור וחבריו הילכו עלי קסמים, יסייעו לי להחליט. ולא עברו ימים רבים ויחד עם הקבוצה עליתי לארץ-ישראל.

לילה שלם נדדנו בדרכים עם המוביל הדרוזי אשר קיבל על עצמו

להעבירנו את הגבול. סכנות הדרך הכבידו: שמה נתפש, חס
וחלילה, ויכשל המבצע. דמעות גיל בצבצו בעינינו עת דרכה
רגלנו על אדמת חמרה והדרוזי אמר שהגענו לאדמות הקיבוץ.
הלכנו בשארית הכוחות. וכך, עם אור השחר נמצאנו בחצר המשק.
אכן היו אלה הרגעים המאושרים בחיי.

במשק התחיל המפנה בחיינו, היה עלינו להתרגל לעבודת אדמה.
העבודה היתה קשה, ללא הכשרה חקלאית בגולה. אך אט-אט הסתגלנו
ועמדנו בכל התנאים הקשים, כי ידענו, שלא רק את עצמנו אנו
קולטים, כי אם ראשוני החלוצים מסוריה הננו וחייבים אנו
להחזיק מעמד."

מוסיף ומספר אברהם דניאל, שהיה אף הוא מראשוני "החלוץ":

"שלושה חדשים אחרי הווסד הקבוצה, החליטו שמונה חברים לעלות לארץ. לאט-לאט עשו את ההכנות. הכינו בגדים מאצל הוריהם, אספו פרוטה לפרוטה ושכרו אוטו על-מנת לנסוע לארץ-ישראל. הדבר נודע לועד הקהילה, כי מספר נערים עומדים לעזוב את הוריהם ויאיימו עליהם שבאם לא יחזרו מדעתם ימסרו אותם לממשלה. אך החברים לא נבהלו מפניהם, כי היו בטוחים שלבם לא יתנם לעשות נבלה כזאת. וביום השני ליציאתם את דמשק, הגיעו בשלום לכפר-גלעדי והסתדרו כולם בעבודה בעזרת הקבוצה.

למחרת קמה מהומה בבית הוריהם שלא ידעו לאן נעלמו הבנים. אך מפי החברים הנשארים נודע להם, שבניהם נסעו לארץ-ישראל. באותו זמן נתקבלו גם מכתבים מכפר-גלעדי, שהם בריאים, עובדים ושמחים. זה הרגיע את ההורים שדאגו מאד לשלום בניהם, בעיקר אחרי מאורעות (חודש) אב שארעו בארץ-ישראל."

מתוך עתון "במעלה", 1932

מגוונת היתה הכשרתם של החלוצים יוצאי סוריה: הם למדו להכיר את החיים בקיבוץ, השתלבו בעבודות החקלאות ואף נטלו חלק בהגנה ובשמירה, כי הימים ימי מאורעות 1929 היו והערבים התבכלו לישוב היהודי.

קמל מואס, אחד מחברי הקבוצה הראשונה שקיבלה הכשרתה בכפר-
גלעדי, מספר על חלקו בליל שמירה בתל-חי.

ליל שמירה בתל-חי

"בחצות ליל חושך קשה לראות איש את פני רעהו. נשמע קול דפיקות
בחצר תל-חי. השומרים, שהיו צעירים בנסיון, התחילו להעיר את
כל מגיני תל-חי שגרו למעלה, כי בחצר לא היתה שמירה. כל אחד
ישן עם בגדיו ונעליו במקומו הקבוע. וכך עברו עלינו ללא הגה
שלוש שעות - מרותקים עם רובים גרמניים ארוכים מוכנים לכל.
ופתאום - ניתך צרור כדורים ישר לשער הברזל של חצר תל-חי.
המתיחות גברה. בעצם כל הדומיה הזאת עמד אחד מחברינו בחלון עם
רובה דרוך וקרא: "מי שם, מי שם?" ופתאום התשובה: "אני, אני
אפרתי הזקן". נס אירע שלא נורה. חזר לחצר ועמד וברך: "הגומל
חסדים טובים...". אבל המתיחות נשארה.

המפקד בא למקום וציוה על שלושה מבחורינו לסייר בין הסלעים
ובואדי הרימונים סביב חצר תל-חי. היה זה סיור קשה ביותר, עם
אקדחים שלופים ודרוכים, רובים דרוכים ולב פועם ומפעם, רוח
עזה, עיניים מבריקות, נשימה עמוקה ופה סגור. חשתי, כי אסור
לגלות את כל זה, כי ראינו בזה אות חולשה לגאווה ולגבורה. הרי
הביאו אותנו בתור שומרים ומגינים נאמנים - המשך השרשרת המראה
כי פעמי גבורה לא פסקו ברבות הימים."

"והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה"

(נחמיה ד' ט"ז)

התרחבות תנועת "החלוץ"

בראשיתה מנתה תנועת "החלוץ" בדמשק שלושה-עשר חברים בלבד. בתחילה לא פעלו החברים להרחבת מסגרת התנועה. אך כעבור זמן קצר, כשהחלו להגיע המכתבים מן החלוצים הראשונים בכפר-גלעד, בהם חזרו והדגישו את הצורך במספר רב יותר של יהודים בארץ-ישראל, הבינו אנשי "החלוץ" בדמשק, כי יש לפתוח את שערי מועדון "החלוץ" בפני הנוער ולצרף לשורותיו מספר רב ככל האפשר של חברים.

באותם ימים עבדו רבים מבני הנוער שעות רבות בתנאי ניצול: עבודתם קשה היתה ושכרם מועט. פעילי "החלוץ", שרצו לשפר את מצבם של אותם נערים, הבינו שיוכלו לעשות זאת באם יצרפום לתנועה. ואכן, רבים מן הנערים נענו והצטרפו.

הצטרפות הבנות

קשה יותר היה לצרף נערות לשורות "החלוץ", כי באותם ימים לא ראו ההורים ואנשי הקהילה בעין יפה יציאתה של הבת מהבית והצטרפותה לתנועת "החלוץ" בה פעלו בנים ובנות בצותא. מספרת שושנה לוזיה-פסח:

"כשהייתי מגיעה הביתה מאוחר בערב, קיבלתי "מנות" למכביר. לפעמים היה בא אבי ל"החלוץ" לחפשני, דבר שהיה מעליב אותי מאד, היה טוען שאינו רוצה

לשמוע מפי מכירים המספרים לו שהם פוגשים אותי
בערבים לטייל עם בחורים.

אמרי היתה מוכיחה אותי שאתלבש ואתקשט כשם שנוהגות
יתר הנערות בגילי. לא אחת היתה מוסיפה: "למה לך
החלוצ? - לארץ בין כך לא תעלי. השתדלתי להכינה

למחשבה שאעלה בכל זאת, והייתי משיבה: "כיום
בהיר אחד אעשה זאת, אעלה לארץ-ישראל."

אבא היה דורש מאחי הבוגרים שישפיעו עלי אף
הם... אבל הם בלבם הבינו אותי...

לפעמים נאלצתי להכנע ובמשך ימים מספר לא לצאת
מפתח הבית. אבא היה מתרכך וחדל לשים לב ואני
שוב המשכתי בשלי..."

למרות ההתנגשות המתמדת עם ההורים והמאבק היום-יומי, לא ויתרו
הבנות הראשונות שהצטרפו לתנועת "החלוץ" ובכך פילסו את הדרך
לבנות נוספות ורבות. לא אחת הלכו הותיקות לשוחח עם ההורים,
שהקשו על בנותיהם להשתתף ב"החלוץ", והשתדלו להוכיחם שהדבר
הוא לטובתן של הנערות, ושהן הותיקות, אחראיות בעדן ומבטיחות
ללוותן בערבים לביתן. אך לא תמיד האירה להן ההצלחה פנים.

מסכם את הצעדים הראשונים של "החלוץ" אברהם עבאס:

"סיסמת כיבוש אדמות החורן על-ידי הנוער הסורי
שיקבל את הכשרתו וחינוכו בארץ, חיזקה וליכדה
את הקבוצה. רעיונות תנועת הפועלים העברית,
ובמיוחד צורת החיים השיתופית בקיבוץ, שבו את
לבות החברים והיוו את נקודת המוצא להתפתחות
התנועה."

עם הרחבת היקף התנועה טופחו גם רעיונות העזרה ההדדית: הוקמו
קרן עזרה לעולה וקופת-חולים.

ה ע ל ב ו ן

על-פי סיפורה של שושנה לוזיה-פסח

- התלמידה שושנה פסח, גשי בבקשה אלי - אמרה מנהלת בית-ספר "אליאנס" בקול פסקני.

פסעתי לעברה ברגלים כושלות ורועדות מעט והשפלתי עיני. וזו המשיכה: "איבני רוצה לראות את מגן הדוד שעל דש צווארוני!" - לא אוריך אותו - התמלטו המלים מפני.

רחש של תדהמה עבר בכיתה. עיני חברותי נעוצות היו בי.

חזרתי הביתה כשדבריה של המנהלת מהדהדים כל הדרך במוחי. לא סיפרתי לאיש מבני משפחתי ואף לא לאמי.

למחרת עם בוקר, לבשתי לאחר דקות ספורות של התלבטות את שמלת יום האתמול, מדי "המכבי הצעיר" - שמלה לבנה ועל דש צווארונה מגן-דוד שזור חוטי תכלת.

בכנסתי לכיתה. חברתי לאה רכונה היתה על ספר, והאחרות - עמדו ונשוחחו ביניהן. משהרימה לאה עיניה והבחינה בי, אמרה בקול: "איך העזת?!" וינתר לא הנסיפה. רק עיניה נשארו תלויות במגן הדוד שעל דש צווארוני. מן העבר השני של הכיתה נשמעו שאלות שונות. - האינך פוחדת? - שאלה האחת.

- היודעת את איזה עונש צפוי לך? - אמרה האחרת.
וכך הוסיפו והקשו ואני שתקתי.

צלצול הפעמון נשמע. השעור החל כבכל הימים. ופתאום נפתחה הדלת ודמותה של מנהלת בית-הספר נצבה במלוא קומתה. קמנו ונזדקפנו. לאחר שהחליפה מלים מספר עם המורה, נעצרו עיניה בנו, ומשהבחינה בי, החלה מתקדמת לעברי, כשפניה אדומות ועיניה מזרות זעם. שקט בכיתה, דממה. כולן זקופות ומתוחות.

- תני לי, בבקשה, מספרים - פנתה המנהלת לשכנתי לספסל. בדחילו ורחימו הוציאה זו את המספרים. המנהלת נטלה אותם בתנועה חדה, משכה בדש צווארוני והחלה גוזרת את מגן הדוד שלי. ניסיתי להתנגד ... בכוח קרעה מעלי את מגן הדוד.

לעולם לא אשכח את העלבון שהציפני באותו רגע ואת סערת נפשי. דמעות זלגו מעיני, הרגשתי מחנק בגרוני ופרצתי בבכי רם.
- שושנה פסח, צאי מן הכיתה! - רעמה עלי בקולה המורה.
בראש מורכן, כשגופי רועד מבכי, עזבתי את הכיתה.

כל אותו יום ישבתי במרתף ובכיתי ובכיתי...

אותו יום ידעתי שלא פה מקומי, שרק בארץ-ישראל אוכל להלך בגאווה כשמגן-דוד על דש צווארוני.

ימים עברו, גדלתי, הייתי פעילה בתנועת "החלוץ" וטרודה מאוד בענייניה. בערבים נתתי שעורים בעברית. ידעתי את השפה היטב.

הן למדתי בבית-הספר העברי עד אשר נסגרו שערי על-ידי השלטונות. לא לימדתי רק עברית. הקניתי לאותם חברים, שלא למדו בצעירותם, מקצועות שונים. הייתי שקועה כולי בעניני הסתדרותנו.

אבא דרש ממני להמצא בבית בשובו מהעבודה, ואף טוען היה כנגדי: "מה התכלית שתצמח לך בדמשק מהעברית שלך?!!" ומשהתקשתי והמשכתי בפעילותי בתנועה, קיבלתי לא אחת "מנות", ויש, שאבא היה מגיע למועדון לחפשני ומחזירני הביתה בבושת פנים.

לא יכולתי אותה עת לצרור את מטלטלי, לעזוב את ביתי ולעלות לארץ-ישראל, כי הייתי עדיין נערה. אולם, הכאב הצורב שגרמה לי אותה השפלה, עורר אותי לפעילות מוגברת בתנועת "החלוץ".

ימים עברו, בגרתי, ורק כשהייתי כבת עשרים נשלחתי כנציגת תנועת

"החלוץ" בדמשק לועידה בארץ.

"הצצתי ונפגעתי" ולדמשק לא

שכתי. המפגש עם הארץ, נופיה

אנשיה ופשטות הליכותם, מנהיגיה

הנלהבים, הקיבוץ, הכפר והעיר -

כל אלה חיזקו בי את ההחלטה

להשאר בארץ. ואותו חלום,

שראשיתו באותו יום אומלל בבית-

ספר "אליאנס" בדמשק, הפך למציאות.

בתחפושת פורים

ימי ילדותי

על-פי סיפורה של ערה אשל לבית ציון מנקי

כל עולמי התהפך עלי בפרוץ מהומות המרד הסורי בשנת 1925 עת הייתי בת עשר שנים. קודם שפרץ, היינו אמידים וחינו היו נוחים. משפחתנו גרה ברובע היהודי בדמשק, ולאבי היתה חנות עורות ונעלים בשוק המרכזי של העיר, שפרנסה אותנו ברווחה.

זוכרת אני, שלמדתי בגן ובבית הספר העברי ואבא, שחובב עברית היה, היה מושיבני על ברכיו ואני הייתי מדקלמת ושרה לפניו ממה שלמדתי, והוא - עיניו אורו והיה משבחני על תלמודי. אחיותי ואחי למדו גם הם בבית הספר.

לכשהגיעו ימי המרד, ופרצו המהומות ואיש הישר בעיניו יעשה - שדדו ובזזו הערבים את חנויות היהודים שבשוק, וביניהן את חנותו של אבא. זכורני, שימים מספר לפני פרוץ הפרעות חזר אבי מבירות ועמו מטען גדול של סחורות עור ונעלים, וכשעברה השמועה, כי פורעים בחנויות היהודים בשוק, יצאו אבי ואמי בהולים לבדוק את חנותם, וסיפוריהם על מראות הזוועה בהם נתקלו נשאר חרותים בזכרוני עד היום: החנות היתה הרוסה, הסחורה בחלקה נגנבה ובחלקה הושחתה בזדון, ועל הרצפה מונחות היו גוויותיהם של שני חיילים סנגלים מצבא צרפת אשר שמרו באזור

ונהרגו על-ידי הפורעים.

אבא הוכה בהלם לאחר מאורעות אלה ולא שב עוד לאיתנו. מצבנו הכלכלי נפגע קשה: חובות רבים רבצו על אבא בגין הסחורה שרכש, והנזקים שנגרמו לא ניתנו לתיקון. בן-יום הפכנו לחסרי כל וכל אורח חיינו השתנה. לימודינו בבית-הספר הופסקו, ואני ואחיותי נשלחנו לעבוד כדי לעזור לפרנסת הבית. כך החלו חיי עבודתי כפועלת ואני רק בת עשר שנים.

עבדתי בבית מלאכה לטוויה ולסריגה, שהיה שייך למוסלמי, אך עבדו בו פועלים ופועלות יהודיים ומוסלמיים יחדיו. בתחילה הייתי טווה חוטים, אך כשהתמחיתי ורכשתי ניסיון, החילותי בסריגת חלקי סוודרים. הייתי יוצאת לעבודה השכם בבוקר, עוד לפני זריחת השמש, לוקחת אתי פיתה וזיתים ומעט גבינה וענבים בעונתם. עובדת הייתי עד שירדה החשכה. חשבון של שעות עבודה לא נעשה, והשכר היה זעום ומשפיל, בקושי הספיק לקנות מזון ובגד עבורי ורק מעט נותר לפרנסת הבית. המשגיח המוסלמי רדה בפועלות ולא הביח לנו לבנוח לרגע משך כל שעות היום הארוך והמיגע.

עם תחילת עבודתי בבית המלאכה עוד שררו ימי המתח של המרד והמאבק שהיו מלווים בפרעות ואלימות. הפועלים בבית המלאכה היו מספרים בנוכחותי, בחשבם אותי לילדה קטנה שאיננה מבינה

דבר, על מעלליהם כמורדים וכפורעים בלילות.

זוכרת אני לילה אחד, עת חזרת ה הביתה עם דודתי. נתקלנו בשני חיללים מצבא השכירים של צרפת, שכיוונו את נשקם אלינו. קרובים היינו לפתח בית-הכנסת. נשענתי על משקוף הדלת קופאת מפחד וידי הימנית החזיקה בקמע המשפחתי שעל צווארי, קמע שנתנה לי אמא כשיצאתי בפעם הראשונה לעבודה. ואני - חזקה היתה אמונת כי הקמע יגן עלי מכל רע, ואכן, לא פגעו בי הכדורים שנורו לעברי, אף כי נתקעו סמוך לי, ממש סביבי, בקירותיו ומשקופו של בית-הכנסת.

אני מצטרפת לתנועת "החלוץ"

חיי היו קשים באותם ימים: מתח הפרעות, המשבר הכלכלי בבית, העבודה הקשה בבית-המלאכה, ועל הכל - עזיבת בית-הספר וההנתקות מחברותי שהמשיכו בלימודיהן - כל אלה גרמו לי סבל רב. אך, אט-אט, החילותי מתרגלת לאורח חיי החדש ומוצאת לי ניחומים והקלה בפעילות בתנועת "החלוץ". מועדון "החלוץ" היה כנווה במדבר חיי הקשים, פינה של אושר ושל שחרור, שכמהתי אליה במשך שעות העבודה הארוכות בימות החול המתמשכים, ובה מצאתי עבין רב.

התנועה הוטרטה כתנועת ספורט. בדומה לתנועת "המכבי", הכיל

המועדון מכשירי התעמלות והרמת משקלות ואני עצמי התאמנתי בקפיצה לגובה. אך עיקר פעולותינו במועדון היו ברוח הפעולות שבתנועת "הנוער העובד" בארץ-ישראל של אותם זמנים: לימודים ובילוי בחברה. מדריכינו הבוגרים, שסיימו כולם את בית-הספר העברי, לימדונו עברית, ואף חשבון וידיעת הטבע, וסיפרו לנו רבות על החיים החדשים הנוצרים בארץ. בשבתות היו הבנים והבנות יוצאים יחדיו, בקבוצות מעורבות, לטיולים, להכיר את הטבע - את הצמחים ואת הצפורים.

עולמנו בתנועת "החלוץ" כה שונה היה מהעולם שבחוץ, בבית ובעבודה. קשה לכם אולי, ילדים, לחוש זאת, כי רגילים אתם לחיים כאלה - ללימודים, משחקים, חברה מעורבת של בנים ובנות, אוכל לשבע, חופש לעשות בשעות הפנאי שבידכם ככל העולה על רוחכם, ובטחון במדינתנו שלנו. אך לי, ולכל חברותי וחברי באותם ימים רחוקים ברובע היהודי בדמשק, היה "החלוץ" קן של חמימות וחלון לעולמות אחרים, שבהם אין פרעות, אין שעבוד וניצול, שבהם היהודי הוא עצמאי, גאה ועובד את אדמתו, והבן והבן שווים הם לכל דבר.

כשהייתי בת שתיים-עשרה, עברתי ל"החלוץ הבוגר". אז, החילונו שומעים ומדברים יותר על הארץ ועל העלייה אליה. אמנם, שוחחנו על כך במסתרים, מחשש אוזנם הכרויה של הורים ומבוגרים, שאינם בסוד העניין. אך החלום הלך וכבש את לבי ומילא את מחשבותי

יותר ויותר.

עם חלוף השנים הייתי למדריכה בתנועה. עבדתי יחד עם אברהם עבאס ז"ל, שהיה חבר הכנסת הראשונה, ועסקתי בהדרכת הילדים והילדות הצעירים ממני. הצגנו הצגות בעברית, למדנו את תולדות חינו ופועלו של הרצל, חזרנו וסיפרנו על גבורת תל-חי, ובעיקר הקשבנו באזנים כרויות ובלב שוקק לסיפורי הארץ: לסיפורים על הקיבוץ והמושב ועל ההסתדרות המגינה על העובדים בעיר מפני ניצול ושעבוד. יחדיו רקמנו את חלום החיים המתחדשים של העם היהודי בארצו העתיקה.

שליחים מן הארץ

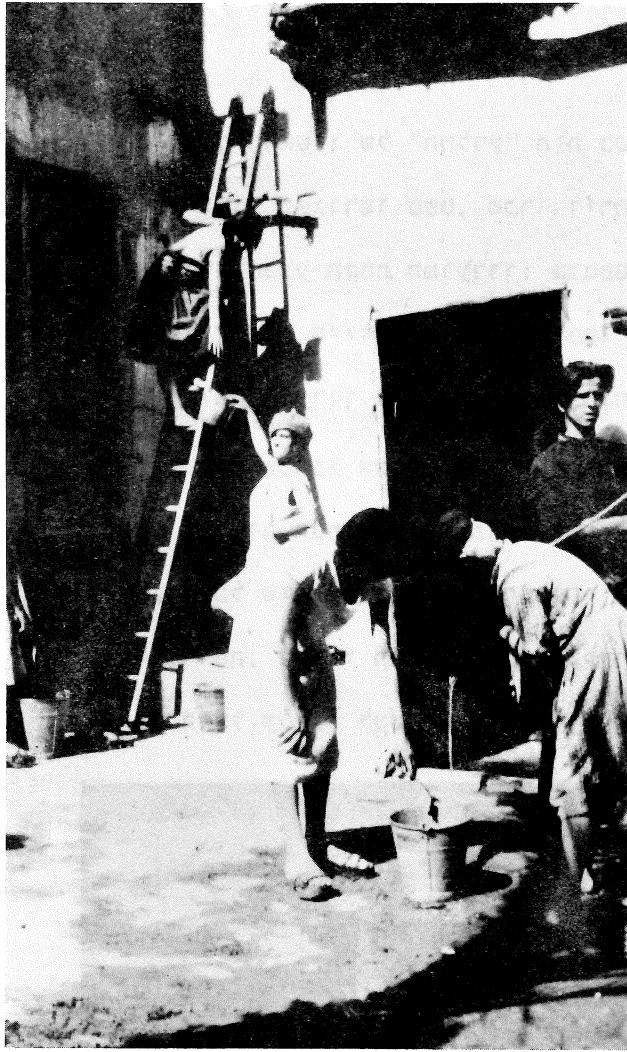
בשנת 1931 הגיע אלינו זוג שליחים מן הארץ: יוסף וטהורה לוי שהיו חברי קיבוץ נען. יוסף סיפר לנו הרבה על החיים המתחדשים בארץ, ובמיוחד בקיבוץ, וטהורה - אספה אותנו הנערות להדריכנו והסבירה לנו לראשונה את מושגי השויון בין החברה והחבר בקיבוץ.

אז נזרע בלבי הזרע והחל נובט הרצון לשנות את אורח חיי, להשתחרר משעבודי הכפול ולעלות ארצה. רעיון העליה ארצה היה כה מהפכני באותם ימים בחברה הסגורה של הקהילה היהודית בדמשק. אמנם, נערים שהתחנכו בתנועת "החלוץ" עלו כבר לארץ-ישראל, אך אף נערה לא פרצה את הדרך לעליה.

בית ל"החלוץ"

המועדון הראשון של "החלוץ" היה בשכונה היהודית בבנין הקהילה. לאחר זמן, כשגורשו משם, שכרו דירה נפרדת עם חצר, החברים כולם הצטרפו למבצע הקמת המועדון: מכספם תרמו לשכירת חדרי המועדון, יחדיו ניקו, סיידו, קישטו וטיפחו את ביתם - מועדון "החלוץ". על חנוכת מועדון "החלוץ" מספר מנחם לוזיה ("במעלה" 1931): "סוף סוף שכרנו את הבית להסתדרותנו, בית שהיה עזוב זה שנים. שני החדרים הנמצאים בו תוקנו על-ידי בעל-הבית, ותנאי התנה אתנו: כל שיהיה צריך תיקון נוסף במשך השנתיים - הוא לא יוסיף אף פרוטה. ניקוי החצר, סיוד הקירות, הסרת גבעת העפר והאבנים - הכל הוטל עלינו לעשות."

- ידיים לעבודה, חברים! - יצא
הקול בשיחה הכללית.
- אנו נוציא את העפר.
- נתקן את הדלתות. נגר יש לנו.
חסר לו פטיש. משור יש לו.
- הכל נשיג, נשאל אצל השכנים,
מסמרים נקנה.
- חבל לבאר תביא אתה, יעקב.
- ואתה תביא את הדלי?
- אביא.
- סולם נביא מאצל רחל.
- ואתה, יצחק תשיג מטאטא.

כל החברים רצו לבוא לעבודה.
היינו נאלצים להפיל גורל.
ויצא הגורל על שמונה חברים
ושש חברות.

נסתיימה השיחה בהתרוממות רוח לקראת המחר. ואלה שלא עלה בגורלם
לעבוד - יצאו ברוגז ובמצב-רוח רע.

יום המחר, יום א' בשבת. כל חבר לבש בגדי עבודה והביא עמו מכשירי
עבודה: דלי וחבל, משור ופטיש, סולם וגרזן.
העבודה הקשה ביותר היתה הוצאת העפר - דרך המסדרון הארוך עד

הרחוב הראשי. ושם היתה העגלה של מחמוד הערבי מסיעה את העפר אל מחוץ לעיר. רק העגלה חסרה לנו. עגלון יכולנו למצוא בין חברינו. והיינו מוכרחים לותר על העבודה הזו.

נוסף לארבעה-עשר שיצאו לעבודה, נמצאו עוד כשמונה "שהתגנבו" ובאו. רצו להיות בין הזוכים. עד הצהריים רעבנו. את הסעודה שכחנו להכין מבעוד מועד. ואיש מאתנו לא רצה לעזוב את העבודה וללכת להשיג אוכל. לבסוף הכרחנו את יעקב ה"ג'נטלמן" ללכת ולטפל באוכל. קנה לבן, ביצים וגבינה, ומבלי ידיעתי נכנס אצל אמא שלי הביתה ואמר לה:

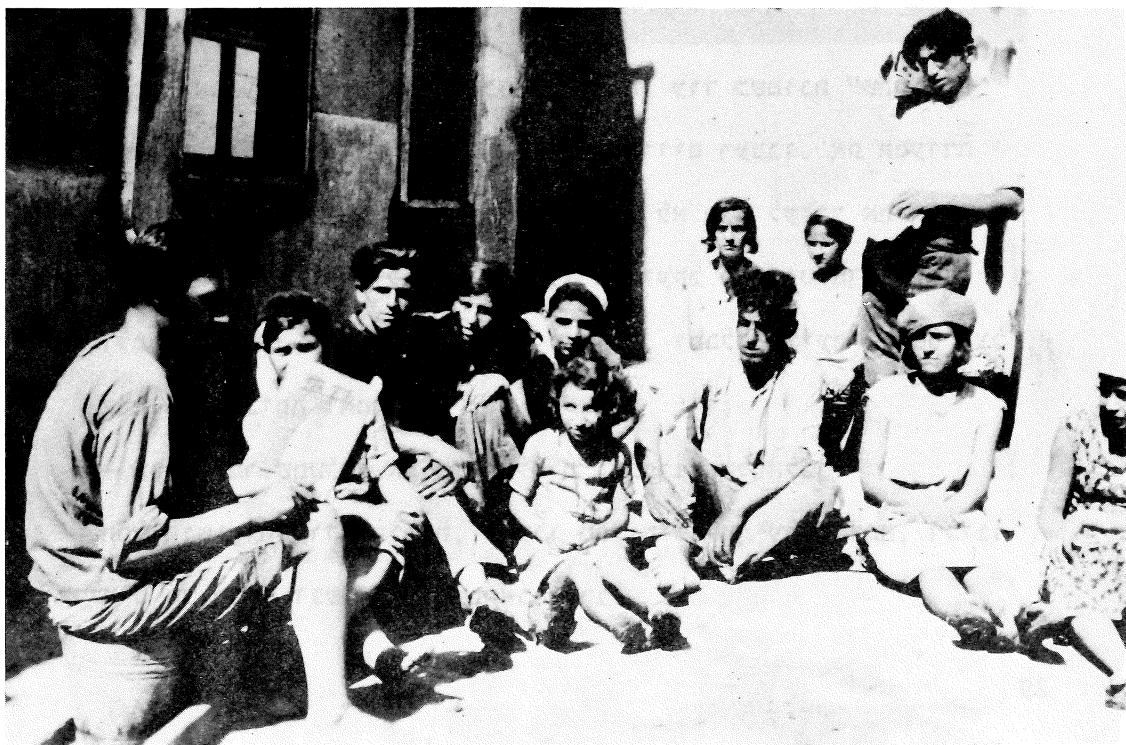
- מנחם אמר שתשלחי את כל הצלחות והכפיות של הלבן. הכל הושג, הסעודה הוכנה, פרשנו מפיות-שולחן על האדמה, דלינו מים מן הבאר ובשב לאכול בתאבון רב.

עם גמר האוכל באו ההלצות.

אברהם הציג לערוך הקראה, והצעתו התקבלה. הלא גם בארץ-ישראל עושים כך במקומות-העבודה. כמה פעמים קראנו בעתון על שיחות והרצאות, שמסדרים בשעת הצהריים בלודזיה (בית-חרושת למוצרי טריקו) ובמקומות אחרים. ההקראה היתה מתוך חוברת "החלוץ הצעיר".

עם גמר הקריאה היתה דרישה להצטלם, ובמקרה באתי אותו רגע מהשוק עם הצלמוניה. מצב הרוח הלך הלוך והתרומם. שירה פרצה מכל פה. הצטלמנו עוד, ופתאום - חברה אחת נפלה מהסולם וישבר. אברהם הנגר לקחו ויתקנו מהר. ורחל צלעה על הרגל, ורופא אין בינינו.

העבודה התקרבה לקצה. היה זה יום גדול, חשבנו: האם נזכה לשבת ישיבה כזו בארץ-ישראל, אחרי יום עבודה? ומתי יבוא היום?"

קשרי תנועת "החלוץ" עם התנועה בארץ-ישראל

חדשים מעטים עברו מאז הקמתה של תנועת "החלוץ" בדמשק (1929) והדים מפעולותיה הגיעו לארץ-ישראל. אנשים מרכזיים מתנועת הפועלים ומהועד הפועל של ההסתדרות, כמו ברל כצנלסון ודוד בן-גוריון, החלו מתעניינים במעשיהם ובפעולותיהם של קומץ אנשי "החלוץ" בדמשק.

לאחד הטיולים שהגיעו לדמשק הצטרף ברל כצנלסון. שלא כחבריו המטיילים, שסיירו באתרי דמשק, סובב ברל בשכונה היהודית, חקר, דרש והתעניין בחיי הקהילה. על-כך מספר מנחם לוזיה:

"יהודי אחד הסתובב בשכונה ולא הלך לראות את עתיקות דמשק. איש לא הכירו. הוא הלך מחנות לחנות, מאיש לאישה או לילד ושאל: ממה אתה מתפרנס? היכן אתה לומד? ועוד שאלות כהנה וכהנה. סקרנותו לא ידעה גבול.

בערכו של אותו יום נפגש עמי ולאחר הכרות קצרה חקר ודרש. - כיצד אתם מממנים את פעולת תנועת "החלוץ"? מי תומך בכם? - כל אחד נותן כפי יכולתו: האחד לירה, השני חצי, והשלישי - לא כלום. וכך, יש לנו מועדון, ספסלים, כיסאות ואף מטאטא ודלי - עניתי בגאווה. - ואף אחד אינו עוזר לכם? - חזר והקשה.

- לא! בכוחות עצמנו אנו דואגים לכל דבר - השבתי.

בסיפוק ובהערכה נפרד ממני האיש."

חלף כשבוע ימים והגיע מכתב מהועד הפועל של ההסתדרות, המזמין את מדריכי התנועה בדמשק לבוא לתל-אביב לדון ולשוחח בעינינו "החלוץ" עם ברל כצנלסון ועם דוד בן-גוריון. מיד התארגנה קבוצה, שעשתה דרכה ברגל דרך הרי רמת הגולן.

בפגישה דובר על מצבה של התנועה בדמשק, על המשך פעולתה, על הצורך בשליחת מדריכים ועל ארגון העליה לארץ. עזרה כספית הוצעה להם מיד, ואילו דרישתם העיקרית לשליחת מדריך נתקבלה אמנם בחיוב, אך ביצועה אחר לבוא.

רק לאחר כשנה וחצי מאז אותה פגישה, בשנת 1932, נשלחו יוסף וטהורה לוי, חברי קיבוץ "נען", לדמשק, ומצאו בהגיעם קרקע פוריה לפעולתם, כפי שמתאר מנחם לוזיה:

"השדה היה חרוש, השדה כבר נזרע, הגשם ירד,

הנבטים צמחו ו"החלוץ" פרח - צריך היה רק

לקצור, ויוסף לוי הגיע בזמן."

"החלוץ הצעיר"

הקמת התנועה

תנועת "החלוץ" הבוגר הלכה והתרחבה. כד כבד הורגש הצורך בארגון
ילדים וילדות לשורות התנועה במטרה לחנכם מגיל צעיר ולהכשירם
לעליה לארץ. בשנת 1931 הוקם "החלוץ הצעיר" והמדריכים בו היו
חברי "החלוץ" הבוגר.

ראשית שנות השלושים

חברי "החלוץ הצעיר" בדמשק

דעשן א' במער תרצ"ב 1932

אצרת הנעור ה"ט"א
המנוח יקריב טוב

"...בין הנעור היהודי בדמשק מורשטוי תסוסי ורצון
אשרו עסק ומסק. והנה נהפכו בפני האחרון
אמרוק מקור לכל אילי הנעור הנכסס מלה החיה.
המגדפת...אחר לם צמחה קטה. וש אציון, כי
דקרא אל הנעור אשר צמח... מלה את דביוע
בכמה ואומד את הטפה קלא וכתג, בעהולת היבן.

חברות, אשר אפי טעו או כחול מפה,
היה כחמו ידיוס, צרה בלם עבדו אלתו. ז"ס
ה"החלוץ הצעיר" היה התקבלת צמקות הן ככמות
והן באיכות, והרשעה בפני ומתרון תסוסי לזניה
צמית. ע"כ נעבד ע"י "החלוץ" (הנאם) אמלו
את בקשתם וקבצו להם צמן טיולת ואבוליוס.
נבחר וע"י "החלוץ הצעיר" ובו שבעה חברים
(העשה חרום עמי בחולת), אשר עתה תתעור
העבודה אחר-הצהרום בשחולת צמח.
במקן ידעו יקר דבר זה עילל לעהום...
כי כוחותנו מצומצמוס מחוסר אונסוס
המסוגלום להדרכה, וצמד זה יקר צמיל
ונוח סכויים אקלוטר בולת צצורוס
בקטום, טישטשו אל חו מולאעם, כי האצ
ש צכשוו עומד בעטו מולו אעלות אצרה...

בבוכת "החלוץ"

יוסף לוי

ארגון חברים

על פעולותיה של תנועת "החלוץ הצעיר" בימיה הראשונים למען ארגון חברים מטפר בעתון "במעלה" אליהו כהן, שהיה ממארגני התנועה.

"לפני שלוש שנים אספו מספר חברים מ"החלוץ" קבוצה של נערים מסובבי-רחובות, מעובדי בתי-חרושת ועוד והתחילו ללמדם עברית בשעורי-ערב, בחדר קטן וצר.

על אף התנגדות ההורים, על אף הלעג שפגשו מכל צד - התקדמו מיום ליום, ומספרם הלך ורב, עד אשר הגיעו למספר של מאה חברים. רבים היו המכשולים. זכורים הימים הראשונים, כשאב ואם התפרצו אל החדר הקטן וסחבו את הבן או את הבת בשערותיהם ומנעו אותם מלבקר במועדון. כמה פעמים קרה שבאמצע השיעור ירדו שתי חברות והתחבאו תחת השולחן, כי ראו שהוריהן באו לקחתן. וכשיצאו ההורים שוב הופיעו הילדות בפנים חיוריים. בבית ספגו מכות, ובערב השני שוב באו ללמוד.

שלוש שנים של סבל ומכשולים, חילופי מדריכים, חילופי חברים (חלק עלו לארץ). מה קשה הפעולה. המצב הכלכלי רע. המעבידים אינם נותנים לנערים ללמוד אפילו שעה קצרה בערב. יוצאים לעבודה בשש בבוקר וחוזרים בשעה שש-שבע בערב, כמה חדשים בשנה. בחגי המוסלמים, מוכרחים לעבוד עד שעה עשר או אחת-עשרה כל ערב, ואין אפשרות ללמוד או לפגוש את החברים אלא פעם בשבת. ומה יתפלא הקורא, בשמעו

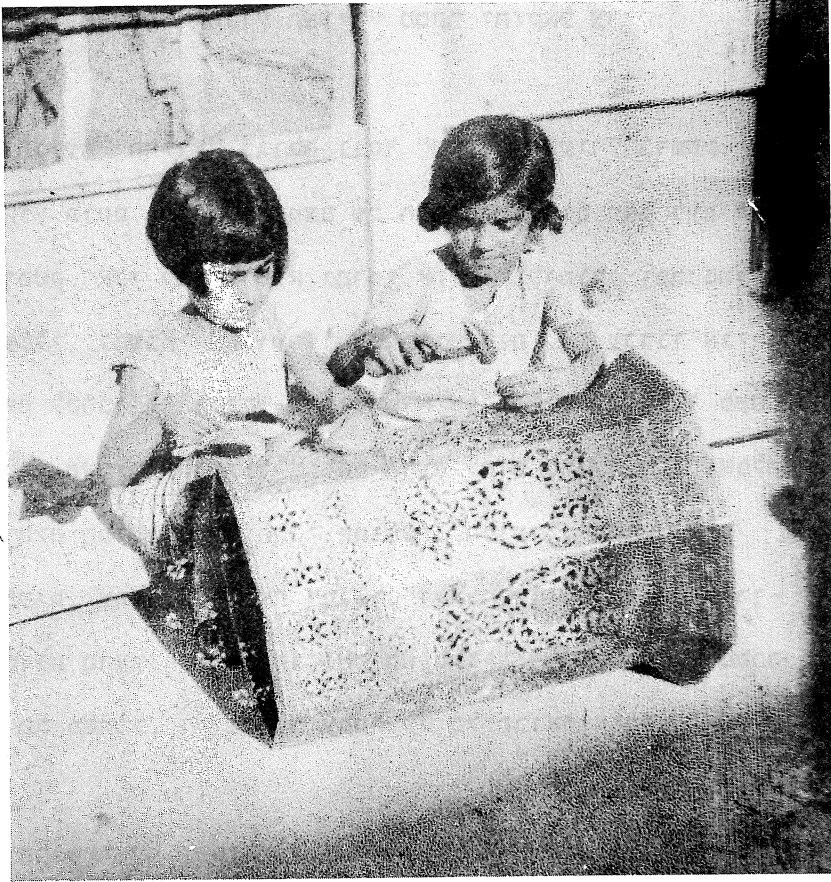

נער המחפש את לחמו -
מצחצח נעלים, דמשק 1930

על השכר הזעום בעד
העבודה הקשה הזאת:
12-10 גרוש סוריים
(כ-35 מא"י) * ביום לכל
היותר, ויש חברות שמקבלות
רק 7 ג"ס** (20 מא"י)
ביום. והיש באפשרותן
להתנגד ולדרוש הוספה? -
חס וחלילה, מיד תקבלנה
מכות ויגרשו אותן. רוב
החברות עובדות בבתי-
חרושת של קרטונז'
וגרביים. אבל אין שם
כל ארגון של פועלות,
והנערות קטנות, ואין
באפשרותן לפצות פה.

מזדעזע הנך, בשמעך את הילדות הקטנות, בגיל 10-12, מספרות על
עבודתן הקשה ועל המכות שהן מקבלות מידי בעל-הבית. אחת מספרת:
"בשבוע זה נגנבו גרביים בבית-המלאכה, ובעל-הבית אמר לנו:
"יהודים גנבים", ואחר-כך נתברר, שפועל ערבי גנב את הגרביים".
שניה מספרת: "היום היכה אותי בעל-הבית, על שלא רציתי לקום
ולשרת פועלת בוגרת. ולו גם קמתי, כי אז היכה אותי בערב, על

* מא"י - מיל ארץ-ישראלי
** ג"ס - גרוש סורי

ילדות מפרנסות עצמן - חריטת נחושת, 1930

שהייתי מפגרת ב-10 רגעים, שבהם שרתי את הפועלת". שלישית מספרת:
"אני עובדת בבית-החרושת, ובצהריים, בשעת האוכל, צועק עלי בעל-
הבית, שאביא לו את האוכל מהבית, ואני לוקחת את האוכל שלי ואוכלת
בדרך." ועוד ועוד..."

מתוך עתון "במעלה"
אדר, תרצ"ה, 1935

על הצטרפותו לתנועת "החלוץ הצעיר" מספר יחזקאל צדיק:

"לא כדרך תנועת "החלוץ" בגולה נוסד "החלוץ הצעיר" בדמשק. ללא הדרכה מבחוץ הוקם. מספר מצומצם של חברים בוגרים דאג לעתיד הנוער היהודי בדמשק. אני עצמי, שלא גמרתי את חוק לימודי ופרנסתי את המשפחה מעמלי, נמשכתי לתנועה והצטרפתי אליה. אז עבדנו אני וחברי בבית-חרושת לקרטונז' וטבק. בפגישה לא צפויה שהיתה לנו פעם עם חברי "החלוץ הצעיר" הובלנו בהיסח-הדעת לתוך סימטה צרה ואפלה בעיר, שם היה המועדון של חברי התנועה. המועדון מקושט היה בפשטות טבעית, עתון קיר נאה ומושך, ולא חסרו גם קופסת הקרן-הקימת ותמונת הרצל. תמונה זו, שהיתה תלויה באמצע החדר, משכה אליה עין כל מסתכל, ורושם רב עשתה על כל הרואה אותה.

אותו ערב הרגשתי את עצמי בעולם אחר, ולמחרת התארגנו אני וחברי שבבית-החרושת, הצעירים והצעירות, ונכנסנו לתנועה. מדי ערב היינו מבקרים במועדון והחברים שלימדונו עברית גילו כלפינו אורך-רוח וסבלנות יוצאים מן הרגיל. תפקידנו היה לבוא לאחר יום עבודה וללמוד קרוא וכתוב וגם... לשיר - דברים שעד אז לא ידענום כלל. השירה העברית עוררה אותנו במיוחד להכיר כי נמצאים אנו בגלות, בארץ לא לנו. וכשבא החבר א.כ. מארץ-ישראל ולימד אותנו את השיר: "אנו עולים ארצה לבנות ולהיבנות בה" - הבינונו את תפקידנו, היינו בין העולים ארצה".

מתוך לאחדות העבודה
שבט 1945

הפעילות בתנועת "החלוץ" ו"החלוץ הצעיר"

עיקר פעולתה של תנועת "החלוץ" התמקד בהכנת חבריה ובהכשרתם לעליה לארץ-ישראל. ערב ערב לאחר יום עבודה היו חברי התנועה מתכנסים לפעילויות שונות ומגוונות. מספר אליהו כהן:

"החברים מתחלקים לשלוש קבוצות, לפי הגיל וההתפתחות. בקבוצה הקטנה מספרים סיפורים על ארץ-ישראל; בקבוצה הבינונית קוראים את "במעלה" ומשוחחים על הנוער העובד; בקבוצה הבוגרת לומדים ומשוחחים בשאלות חיים שונות ועל החיים בארץ. חודש שבט הוכרז אצלנו כחודש למען השפה העברית.

ב"החלוץ הצעיר" מחנכים את החברים והחברות לפשטות. אך שלוש השעות, שמבלים במועדון, מעטות הן לעומת כל שעות היום שנמצאים בעבודה בבית וברחוב, הרחוקים והמתנגדים לדרכנו. בשנה האחרונה יש לציין התקדמות בחינוך לפשטות - אך לא די בזה, עלינו להמשיך..."

מתוך עתון - "במעלה"
אדר תרצ"ה 1935

חברי התנועה בדמשק הרגישו את עצמם שותפים לנעשה בארץ-ישראל, והדבר בא לידי ביטוי באיסוף תרומות למען הקרן-הקיימת-לישראל ובעזרה כספית לנפגעים במאורעות 1936, עת התקיפו הערבים ישובים עבריים בארץ-ישראל.

בשבתות ובחגים יצאו לטיולים בחיק הטבע, בהם שמו שגש על הכרת הטבע, ובעקיפין אף התאמנו בהליכה בהרים, שעשויה היתה לעזור להם בעתיד בעליה לארץ. ומותר לציון, שרבים מן העולים מסוריה עשו דרכם לארץ-ישראל ברגל.

דמשק, אביב 1937

טיול "החלוץ הצעיר"

בהתלהבות רקדו ושרו שירי מולדת - שירי ארץ-ישראל, ולא אחת ערכו
הצגות ומסיבות בהן שיתפו את ההורים ואת אנשי הקהילה.

במשך הזמן נוכחו ההורים לדעת, שפעילות "החלוץ" חיובית היא.
התנגדותם להצטרפות בניהם לתנועה אמנם פחתה, אך עדיין סרבו
להתיר להם לעלות לארץ-ישראל.

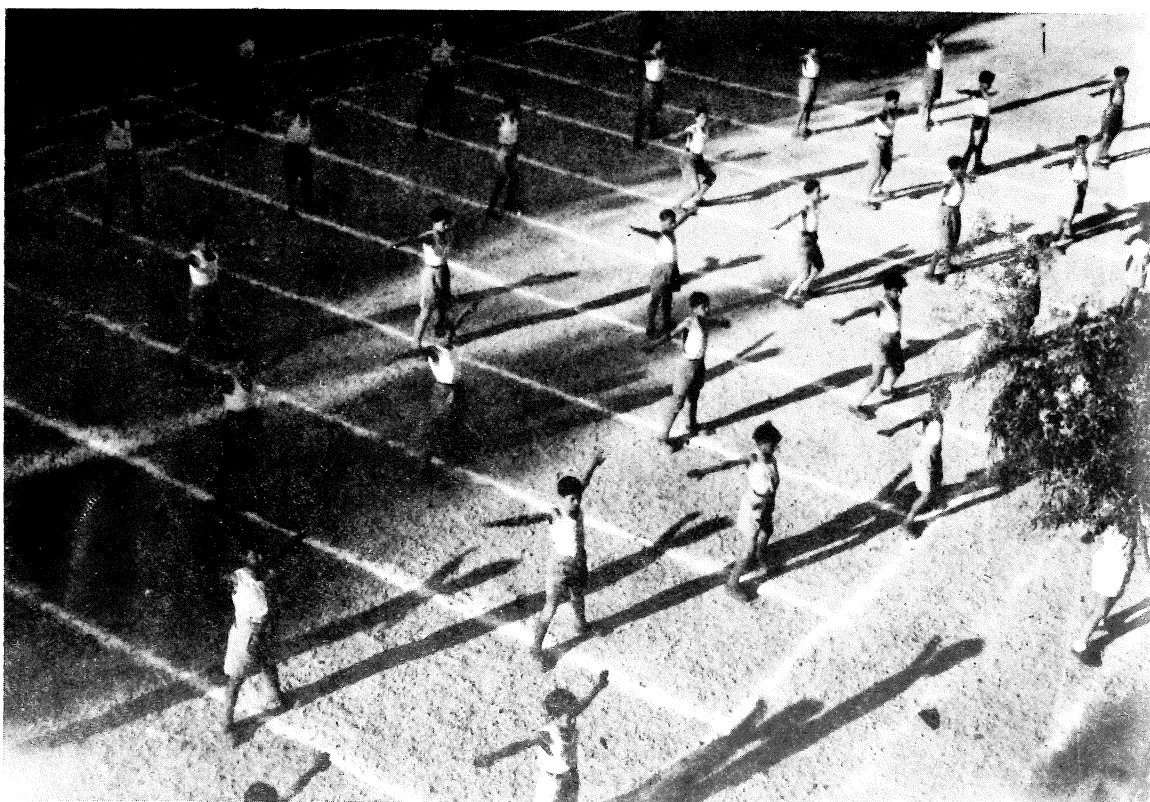

קהל ההורים במופע של תנועת הנוער - 1943

הופעת "החלוץ הצעיר" בחג הביכורים דמשק - 1943

הופעת ספורט של הנוער בדמשק - 1943

על המחנה הראשון מספרים במכתבם* יוסף לוי, חבר קיבוץ "נעון",

שהיה השליח הראשון ל"החלוץ" בדמשק, ומנחם לוזיה.*

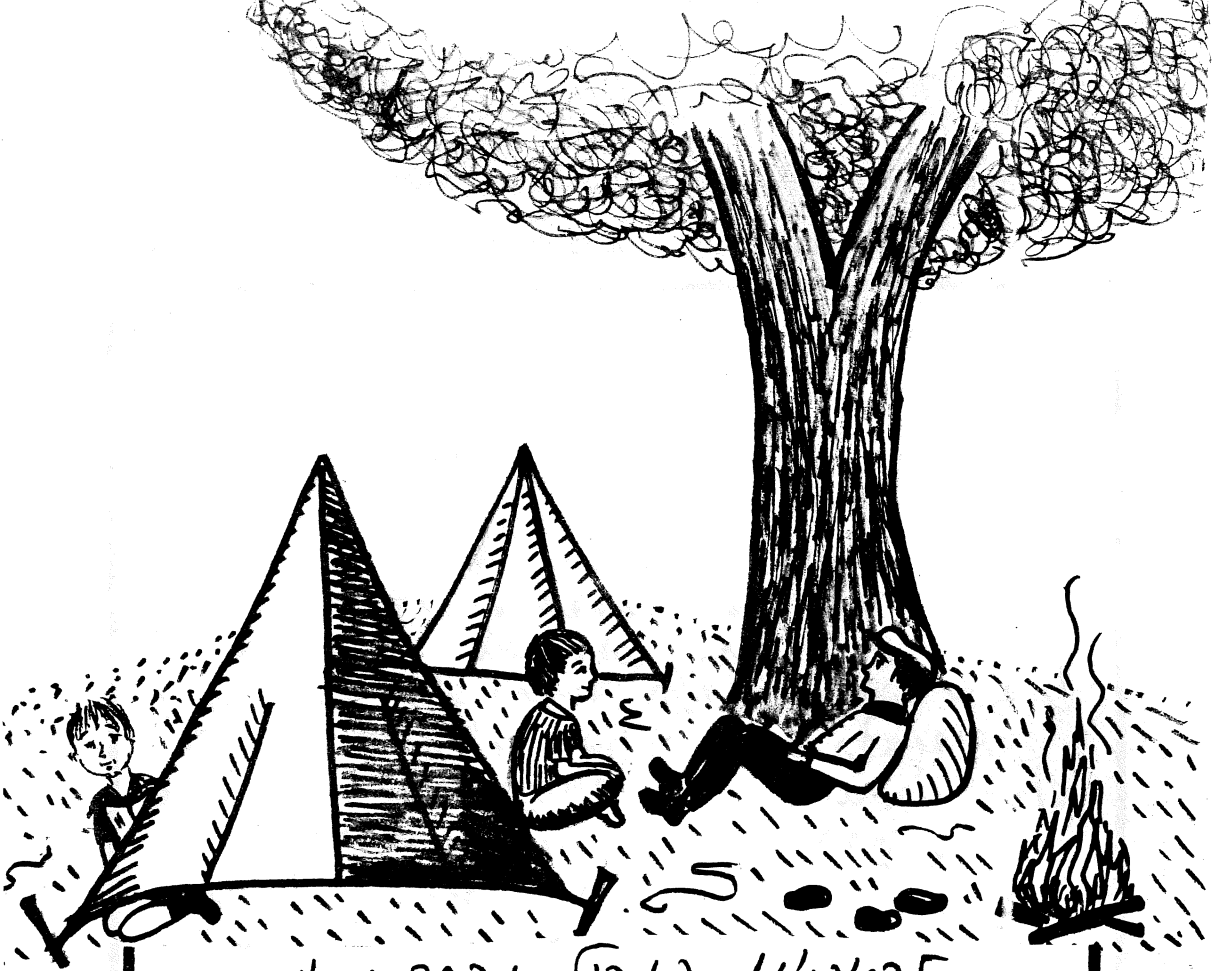
דמשק ו' איור תרצ"ב
1932

לוצרת הקשר בג'ון. טלום הגרוב.

"... גימני חול המוצר ססח הייל המחנה
בכפר דלמה (15 ק"מ מדמשק) במשק כמה ימים.
איננו יוצרים אלא אותם מתארגנים אנם את
היצר הזה ואת המצטה הנוצר שצמחה מצדו
כאפי הרוח היהודי והציוני כאפי הציוני
שבחטיב. מצד התלויים היתה התנגדות גדולה
וכמעט שהחרימנו ג'ון טלום את החם בכפר
צדדי ורחק משלה יהודי. כה הוה אמורה על
פסיכומ. אוק יכולים אנו לשון כמה זילות
מתוך צדמשק בגוג אלה קד, משוללים מחסה
וקטחון. וועל, אמרת התנגדות הנמרצת,
עשית את היצר הזה ויצאנו למחנה.

אין לכם מושג עד כמה ימים אלה הו
למי אלשר אתריו הרגילים אסתמול הצלות
והזילות, אשר השעט בקלשי תחבור אלה...
במחנה, בשלות גדש... לא ידעו מנחה
כיצת ופשות עם גולק ואם באולה...

היתה טוהה עם הסגלות "החלוץ"
והפקיד החטק הציוני בג'ון ארצט ומתחם
עמנו. בעצת אישורה היתה התרוממות רוח
והשתרפת ערה אכוב של חברים.

ארבעה ימים הלכנו במדבר
 עד הגענו אל הים, כי היה לנו
 מים וחיבת מים בקרבנו בחשבון
 ארבעה ימים

בשלנו אטמונה הולדות "שמים" התבאנו
 בקומה צקעה במדבר...

עבר הימים ויום נכנסו ארבעה
 היום למות מאני מרד ואון...

לוס 9 לו
 מעות ארבעה

מחנה קיץ בחרמון

על-פי סיפורו של יאיר חילו

קריאות שמחה נשמעו מכל פינה כשהודעתי במוצאי שבת בפעולת "החלוץ הצעיר" על קיומו של מחנה קיץ בחרמון.

- יה איזה יופי - אמר האחד.

- לכמה זמן - דרש השני.

- איני בטוח שהורי יסכימו - הקשה השלישי, ובליל של קולות נשמע בחלל החדר.

מיד למחרת היום ביקרנו, אנו המדריכים, בבתי החניכים והסברנו להורים את החיוב שבפעולה זו. נתקלנו בהתנגדות, ובעיקר מצד הורי הבנות. לא קל היה לשכנעם שיתירו לילדיהם לצאת למחנה. ולא אחת, בעוזבינו בית זה או אחר, הרגשנו שלא תמיד הצלחנו במלאכת השכנוע. במאמץ רב ארגנו קבוצה של כששים חניכים.

התאספנו באחד מימי הקיץ, בשעת בוקר מוקדמת. הנערים והנערות הופיעו בתלבושת התנועה כשהם מחזיקים בידיהם את חפציהם. היה זה מלבב לראות ברחוב היהודי בדמשק, בשעת בוקר מוקדמת זו, נערים ונערות צעירים לבושים חולצות כחולות שרוכות בשרוך אדום. לרגעים דומה היה שנמצאים אנחנו באחד מקיבוצי ארץ-ישראל.

בשירה אדירה יצאנו לדרך, כשידינו מנופפות לשלום להורים. היתה
זו לנו הנסיעה הראשונה בחברותא, ואכן היתה זו חוויה נפלאה.
במהירות עברה עלינו הדרך.

הגענו לכפר "עירנה" אשר לרגלי החרמון. מעלינו הזדקר ההר במלוא
הדרו ולבנוניותו וסלעיו הגיריים התנשאו. קריאות של התפעלות
נשמעו מכל עבר ובעודנו עומדים בתוך הצמחיה הסבוכה, השופעת
והירוקה, הסב המדריך את תשומת לבנו לשמות הפרחים והצמחים.

בכפר התארגנו באחד הבתים שנשכרו לצורך זה עוד קודם לכן. היום
הראשון עבר עלינו בתדרוך ובהכנות לקראת חודש של חיים בצוותא -
חיים שיתופיים כדוגמת החיים בקיבוץ בארץ. לכל אחד מן הנערים
והנערות אורגן סדר פעילות ועבודה אצל אחד מהכפריים, במטרה
להתנסות בכל סוגי עבודות החקלאות כהכשרה לעבודה בארץ-ישראל.
מונתה קבוצת תורנים יומית, שתפקידה היה להכין את הארוחות
המשותפות, וקבוצה אחרת אחראית היתה לארגון וסידור הבית והמחנה.

הלילה הראשון היה ליל שימורים. השינה היתה מאתנו והלאה. שיחות,
קריאות, צחקוקים ומעשי קונדסות הרגיזו את המדריכים, ומדי פעם
גערו בנו והזהירו אותנו מפני יום העבודה המצפה לנו למחרת. רק
באשמורת לילה אחרונה נפלה תרדמה על כולם.

טלטלות עזות וקריאות רמות הצליחו בקושי להעירנו עם בוקר.

לאחר מפקד קצר וארוחה קלה התפזרנו - נער ונערה - למקום
עבודתינו בשדות הכפריים. היה זה לנו מפגש ראשון עם עבודת האדמה.
יבלות בידיים, התכווצות שרירים, עייפות ותשישות לא פגמו בהרגשת
הסיפוק והשמחה.

מדי ערב היינו נפגשים באחד החדרים ומעלים את חוויות יומינו,
כשהאחד מספר בהתפעלות כיצד הצליח לרסן את השור הסורר שמשך את
המחרשה, והשני מתאר איך אסף ביצים טריות וחמות, ובהתרגשות מה
מוסיף, שראה במו עיניו כיצד בקעה אחת הביצים ואפרוח זעיר
וצהוב יצא לאויר העולם. ויש, שאחד היה מוציא מאמתחתו תפוח-עץ
אדמוני וכולנו נגסנו בו, וטעמו החמצמץ ערב לחיכינו.

היו ערבים בהם התכנסנו יחד לערבי שירה, ריקוד ושיחות בנושאים
הקשורים בארץ-ישראל. פעילותנו המיוחדת עוררה את סקרנותם של
יושבי הכפר הדרוזי, והללו הצטרפו לא אחת למעגלי ה"הורה" שלנו,
ואף לימדונו את ריקודיהם, ריקודי ה"דבקה".

אורגנו גם טיולים בסביבה. ביום האחרון למחנה יצאנו בשעת ערב,
כשפנינו מועדות לפסגת החרמון במטרה לראות את הזריחה. לילה של
קור וציפיה עבר עלינו, אך מראה השמש העולה, כשאנו כה גבוהים
ונדמה שאף קרובים אליה, היה חוויה מרגשת ומיוחדת במינה, שלא
תשכח לעולם.

סיפורי מחנה החרמון ליוונו ימים רבים, ואף ההורים הבינו וראו
את החיוב שבפעילות זו. ללא ספק הקל מחנה זה על ההורים בהחלטתם
להתיר לבניהם לעלות ארצה.

ההצגה הגדולה

על-פי סיפורו של יאיר חילו

כחלק מפעולותינו בתנועת "החלוץ" נהגנו לערוך בחגים ובמועדים מיוחדים הצגות והופעות להורים. זוכר אני במיוחד הצגה אחת, שחיברנו משה לוזיה ואנכי, וכל המשתתפים בה היו חברי התנועה, ועליה ברצוני לספר.

היה זה בשנת 1937.

עלייתו של היטלר לשלטון בגרמניה, יחסו העוין והמדכא ליהודים וסיפורי הזוועה על מצבם של יהודי גרמניה, עוררו אותנו לפעול ולהראות ליהודי דמשק את גודל הסכנה בישיבה בגולה בשאננות ובהשלמה עם הקיים. ולכן חשבנו, שהעלאת מחזה בנושא האנטישמיות (שנאת היהודים) בגרמניה של טרם פרוץ מלחמת העולם השנייה, תעורר בקרב הקהילה היהודית את הרצון ואת ההכרה בצורך לעזוב את הגולה ולעלות לארץ-ישראל.

היתה זו העזה להעלות הצגה כזו בדמשק של אותם ימים, כי בהתאם לחוק צריך היה להצטייד ברשיון מיוחד כדי לערוך פעולה תרבותית בהקף כזה. ידענו, ששוטרים יהיו נוכחים בהצגה, ולפיכך עלינו למצוא דרך ולהביא שוטרים כאלה, שלא יכשילו אותנו, שלא יתלוננו בפני הממונים ושלא יסגירונו...

גיבורי המחזה היו בני משפחת פרופסור קליין. היתה זו משפחה יהודית אמידה ומתבוללת, שחיה בגרמניה חיים עשירים וטובים, כשהמה מחליפים מנהגי אבות יהודיים במנהגים של בני ארצם הגרמנים. ילדי המשפחה חונכו ברוח התרבות הגרמנית, והבן אף הצטרף לתנועת נוער גרמני.

באחד הימים, בעודם בוטחים וגאים על השתלבותם בחיי החברה הגרמנית, נכנסה בתם פצועה, בוכיה ומבוהלת, כשהיא מספרת כיצד התנפלו עליה בבית-הספר כל הילדים והיכו אותה באכזריות, סתם-כך ללא כל סיבה. הילדים קיללוה וכינוה בשמות גנאי בשל יהדותה. בכל רחוב בו חלפה התנוססו כרזות: "יהודי צא!".

סיפורה של הילדה נראה בעיני אביה כבדוי. "הן לא יתכן שיקרה כדבר הזה בגרמניה...". - זעם ומיהר לצאת מביתו לרחוב לראות את הדברים כמו עיניו. בנסותו לברר את סיבת ההתקלות פגעו אף בו. פצוע, מוכה ומדוכא חזר האב לביתו.

כשחזר הבן בערבו של אותו יום מפעילותו בתנועת הנוער הגרמני, נסער ונפעם לשמע סיפורה של אחותו ופציעתו של אביו. היה זה בשבילו אישור נוסף לחשדות ולחששות, שעלו וצפו במוחו בעת האחרונה ושניסה לדכאם. הבן הבין, שעליהם לחזור ליהדותם וקרא לאביו להתפלל תפילת "שמע ישראל", אך האב הוסיף ותיקן: "לא רק 'שמע ישראל', בני, כי אם ארץ-ישראל, בן!... ולכן, אנא, מהרו ושאו רגליכם מפה אתה ואחותך פן יהא מאוחר מדי...".

כשירד המסך על ההצגה, לא פסקו מחיאות הכפיים שעה ארוכה. דומה,
כי דרך מחיאות הכפיים חשנו, שההורים הבינו, ששנאת ישראל עלולה
לפגוע בכל מקום, בכל פינה, באשר היהודים יהיו, ללא הודעה מראש,
ועל-כן יש לפעול מבעוד מועד.

רושם ההצגה היה חזק ועורר ויכוחים ושיחות בקהילה היהודית
בדמשק. הדי ההצגה הגיעו אף מחוץ לדמשק, ואנו העלינו אותה גם
בבירות.

"עת החושך יגבר לרוב,

זה אות:

שחר יופיע בקרוב"

פתגם סורי

רשמים של מבקרים מהארץ בתנועה בדמשק

המשורר ביאליק מבקר ב"החלוץ"

מספר מנחם לוזיה:

"היה זה בקיץ 1931. באחת השבתות בשעות הבוקר נודע לי, שיהודי "גדול" מפלשתיין (ארץ-ישראל) מתאכסן בבית-מלון בדמשק. מתוך סקרנות לדעת במי מדובר ניגשתי למלון. בספר-האורחים היה רשום, לא פחות ולא יותר, השם חיים נחמן ביאליק. התרגשתי לא מעט, אך בלבי עלה החשש: ייתכן שיש עוד ביאליק? היו לי קשרים הדוקים עם בעל המלון והוא נעתר לבקשתי להפגישני עם האורח "שלהם".

כעבור שעה קלה הוזמנתי לחדרו של ביאליק. הלב פעם בקצב למראה עיני - ביאליק בכבודו ובעצמו. כתשובה לברכתי נעניתי בשבת שלום. עמדתי כמוכה הלם וכוח הדיבור ניטל ממני. ביאליק, שעדיין שכב במיטתו, טפח לי על כתפי ושאלני בחיוך אם אני יודע עברית. מכאן קלחה השיחה והתגברה.

סיפרתי לו על תנועת "החלוץ" בדמשק. כששמע שכולם דוברי עברית תהה: מנין לכם שפה זו? סיפרתי לו, שאנו חניכי מורים עבריים, ואני עצמי מחניכיו של הסופר יהודה בורלא.

ביאליק, ששכב במיטתו, היה עייף וכנראה גם חולה. אבל הרגשתו
ששיחתנו, שנתארכה לא מעט, עודדה אותו. הוא קם, ירד מהמיטה
והזמין קפה. בין לגימה ללגימה, הזמנתי אותו לבוא אלינו,
למועדון "החלוץ", ולפגוש את הנערים ---

בביתו של אחד מנכבדי העדה הכינו לביאליק קבלת-פנים, אך ביאליק
העדיף להיפגש קודם עם חברי "החלוץ" - וכך היה.

המועדון היה מקושט בטוב טעם. תמונתו של ביאליק היתה תלויה על
הקיר ומשני צדיה קישטוה דגלי תכלת לבן. הוא התקבל עם כניסתו
בקימה, במחייאות כפיים סוערות ובקריאות הידד. לאחר שנרגעו
הרוחות וביאליק והנוכחים ישבו במקדמותיהם, פתחנו בתכנית
שהכינונו לכבוד יום הולדתו מבלי שנדע כי הוא יפתיענו בביקורו.
נוכחותו גרמה להתרוממות רוח רבה. אחת הבנות קראה את "אל הצפור",
ולאחר-מכן קרא אחד הבנים "מתל מדבר". אנוכי בירכתיו ליום-
הולדתו והזמנתי לשאת את דברו. ביאליק עמד, וכל הציבור קידמו
בתשואות. משנרגע הקהל, הוסיף ביאליק לעמוד דומם, כשהוא מוחה
את דמעותיו מרוב התרגשות. לאחר-מכן בירכנו ואלה היו בקירוב
דבריו: "אשרי שזכיתי להיות במחיצתכם. אשרי שזכיתי להיות כאן
ביום-הולדתי. גרמתם לי אושר ועונג רב. אשרי שזכיתי לשמוע
עברית כה יפה מפיכם, ילדי ישראל". והוא עודד אותנו להמשיך
בפעילותנו.

עם סיום דבריו קם הנוער על רגליו, השולחנות והספסלים הוזזו .
לצדדים והחלה הורה סוערת כשביאליק במרכז.

אני, שידעתי אל נכון עד כמה הוא עייף, ניגשתי אליו וביקשתי
לשבת. אך הוא דחה אותי מכל וכל באמרו כי במחיצתם של נערים
אלה הוא בריא וכי אסיר דאגה מלבי. לאחר ההורה הסוערת נסתיימה
המסיבה.

ביאליק התקשה להיפרד מן הנערים. קשה היה לו לצאת מן המועדון."

על ביקור בתנועת "החלוץ הצעיר" בדמשק מספר י. בר שירה:

"בניקורי ברובע היהודי בדמשק, נתקלתי בחברים אחדים מהנוער
המקומי. הם הביאו אותי ואת קבוצתי למועדון שלהם ושל "החלוץ
הצעיר". יכול אני להגיד שבמשך כל ימי טיולי בסוריה ובלבנון לא
היו לי רגעי עונג כאלה כרגעי הפגישה עם החברים הצעירים בסביבה
הסורית.

חדרנו לתוך חצר מזרחית ונכנסנו לחדר קריר וגדול. זהו מועדון
"החלוץ הצעיר". כשלושים עד ארבעים נערים ונערות ישבו מסביב

לשולחן ארוך וקראו מתוך ספר עברי. המלים "אורחים מארץ-ישראל"
נשאו מיד בכל החדר, ועשרות זוגות של עיני ילדים וילדות נוצצות
ננעצו בפני. התפתחה שיחה קצרה ולאחריה - שירים וריקודים
ארצישראליים. ההתענינות בהסתדרות הנוער-העובד גדולה מאד. כל
אחד יודע על "במעלה" (עתון הנוער העובד) ועל פעולותיה,
דאגותיה ומלחמותיה של ההסתדרות. מבקשים לבוא ולהתארח, לשלוח
ספרים ועתונים, מחזות ודברי ספרות מתאימים...

בקלוב שלהם הרגשתי את עצמי כבתוך קבוצת חברים שלנו. הם
בקיאים בכל סבכי חיינו, וארצישראלי המזדמן לשם מוקף המון
שאלות... באסיפה בערב קשה היה להבחין אם נמצאים אנו באסיפת
חברים בירושלים או בדמשק..."

מתוך עתון "במעלה"
מאי 1933

פעילות לקראת עליית ילדים

עם עלות המדריכים הבוגרים של תנועת "החלוץ" לארץ-ישראל, הצטמצמה במידת מה פעילותה של התנועה ומספר חבריה פחת. הנותרים השתדלו להמשיך במסורת התנועה על פעילויותיה המגוונות, ובמסירותם הרבה הצליחו לשמור על רצף הפעולה.

כשחזר ב-1941 אחד מבוגרי התנועה לדמשק, קיבלה זו תנופה מחודשת. מלחמת העולם השניה היתה בעיצומה. היה חשש שהאנטישמיות (שנאת היהודים) תפגע גם ביהודי דמשק. הפעילים הבינו שיש לפעול בהקדם וביתר מרץ לארגון הנוער לקראת עלייתו לארץ. הם ארגנו מחדש את תנועת "החלוץ הצעיר" וחיזקו את שורותיה.

ב-1943 הצטרפו אל הפעילים המקומיים שליחים מן הארץ.

מספר מנשה הראל:

"נשלחתי עם רבקה כשדן (קוסבינר) לדמשק לפעול בקרב הנוער. לתנועת "החלוץ הצעיר" השתייכו אותה עת בעיקר נערים עובדים עד גיל ארבע-עשרה, ולתנועת "המכבי" - בוגרים מעל גיל שמונה-עשרה. בני דלת העם, שלא נקלטו בתנועות אלו, התארגנו לפעילות חברתית בתנועת "ניסר".

הבינותי, שחסרה בתנועת הנוער שכבה חשובה ביותר, שכבה של תלמידי בתי-הספר. לפיכך, חיפשתי דרך להכנס כמורה לבית-ספר "אליאנס" במגמה להקים שם במסווה של תנועת נוער צופית עתודה ל"חלוץ הצעיר". המנהל, שרעיון הקמת תנועה בבית-הספר היווה לגביו חידוש גדול, שש לכך.

כשנה פעלה תנועת "הצופים" בין כתלי בית-הספר, עד אשר הרגישה ההנהלה, שאמנם מופיעים התלמידים לתנועה בתלבושת צופים, אך למעשה הולכת וגוברת שם הפעילות הציונית. מחשש השלטונות הצרו את צעדי התנועה וסגרו בפניה את שערי בית-הספר.

הנוער הזה הגיע ל"חלוץ הצעיר" - שם נמשכה הפעילות - ובמשך הזמן הצטרפו אל שורותיו גם חברי תנועת "ניסר".

ב"חלוץ הצעיר" פעלתי יחד עם אליהו כהן ורבקה כשדן. נוכחנו לדעת, שבתחומי השכונה היהודית, בדרך בה פעלנו במחתרת, לא נוכל להכשיר מדריכים. באקראי עלה הרעיון לקיים סמינר למדריכים.

היה זה באחת הפעמים שהובלתי לארץ עולים, כל הדרכים נסגרו ולא יכולתי לחזור לדמשק. ניצלתי את השהות ויחד עם משה ממרוד, דמשקאי פעיל עליה, וקבוצה מאנשי חולתא העפלתי לחרמון. כשנפרדנו משה ואנכי מחברי חולתא, ירדנו לכיוון האזור הסורי, לעבר הכפר

הדרוזי עירנה שלרגלי החרמון. לפתע, נתקלנו בשני שוטרים סוריים. לא איבדנו את העשתונות וסיפרנו שהגענו מדמשק ואנו מחפשים את מוכתר הכפר, ברצוננו למצוא בית קיץ למחנה של "צופים". היה זה רעיון שצץ באותו רגע והפך למציאות בקיץ של אותה שנה (1944).

התחלנו לארגן לסמינר המדריכים נערים ונערות מבוגרי התנועה. ההורים חששו מאוד שניקח את ילדיהם. היתה זו הפעם הראשונה שהילדים אמורים היו לצאת מחוץ לבית, ומאחר שידעו ההורים כי אנו עוסקים בעליה, היו בטוחים שנבריח את הילדים לארץ-ישראל. הבטחנו להם, שאין לנו כל מגמה כזאת ועמדנו בדיבורינו.

חודש ימים שהינו בעירנה בבית ששכרנו לשם כך. בחצר הקמנו אוהל עליו התנוסס הדגל הסורי. מדי בוקר ערכנו מפקד, הנפנו את הדגל, שרנו את ההימנון הסורי וישבנו לעסוק בפעילות הציונית.

סבוראי, חבר קיבוץ עין-חרוד, הרצה באותו סמינר. יום אחד הופיע מכירות כלוית השחקן א. מסקין ואשתו והסופר הזז. ארגנו שתי פרדות והעפלנו עם כל הנערים והנערות לפסגת החרמון. היתה זו חוויה בלתי נשכחת. מנגד נשקפה הארץ: כל הגליל ובקעת החולה. הראות היתה טובה וגם בשומרון ניתן היה להבחין. הרגשנו כמשה בעומדו על הר-נבו: "כי מנגד תראה את-הארץ ושמה לא תבוא." בפסגת החרמון ובחמוקיו המוצלים הבהיר עוד שלג. התישבנו במערה סמוכה. מסקין וסימה אשתו פצחו בשירה - הוא בקולו העמוק

והיא בקולה הגבוה. הם שרו משירי ארץ-ישראל, והנוער הצטרף אף הוא לשירים שידע. היה זה רגע של התעלות הנשמה, שעשה את שלו. הנה עסקנו בסמינר בפעילות ציונית-חלוצית, עסקנו בתולדות ארץ-ישראל ובגאוגרפיה של הארץ, ופה בחרמון רואים את הארץ ממש מנגד... במשך השבועיים הבאים, שנותרו עד סיום הסמינר, עלתה יום-יום הדרישה: "רוצים לעלות לארץ-ישראל".

הרוחות לא נרגעו. בטיול אחר בכיוון רמת הגולן הגענו דרך מגדל-שם וברכת-רם עד לקלעת-נמרוד. ראינו את כל קיבוצי עמק-החולה של אותם ימים: את כפר-גלעדי, דן וחולתא - קיבוצו של א. כהן, שהיה עמנו. נמצאנו במרחק של שעת הליכה מן. הנערים והנערות ניסו להשפיע על בנו של ראש הכפר של מגדל-שם, בן משפחת קנג' שליווה אותנו, שיעבירם ויראם את הקיבוצים. חשנו פיק ברכיים וחלחלת מתניים - הן הבטחנו להורים שלא נעסוק בעליה ובהברחה. בקושי רב הצלחנו לשכנע את הנערים והנערות לחזור לדמשק. אך התסיסה לא פסקה. כעבור זמן מה ניתן היה לדבר על העפלה של קבוצות מאורגנות של ילדים ונוער לארץ-ישראל."

היה זה בראשית שנת 1945. הדים קשים על גורל יהדות אירופה במלחמת העולם השניה הגיעו לארץ. בהרגשה כבדה נערך כנס יוצאי "החלוץ" מדמשק לרגל מלאות חמש-עשרה שנים לתנועה בהשתתפות דוד בן-גוריון וי. שפרינצק. באי הכנס קראו "למוסדות הישוב וההסתדרות להגיש את מלוא העזרה לגולת סוריה; לשלוח שליחים

ומורים; לחדור לבתי-הספר; לפעול בקרב תנועת "החלוץ", ולהגביר את העלייה לארץ. "דובר על "ע ל י ל י ת ה א ל ק" - על שליחת קבוצות גדולות יותר של ילדים ונוער, וביניהם צעירים בני שמונה-תשע, בחשאי אך בכל הדרכים האפשריות לארץ. ואכן, היתה זו תקופה של עלייה גדולה של ילדים.

העלייה לארץ-ישראל

מבוא

תנועת "החלוץ" בדמשק עוררה בנוער את הרצון לעלות לארץ-ישראל. וכבר בראשית דרכם נתקלו העולים בקשיים רבים והתלבטו בבעיות שונות:

- * הניתוק מהבית והפרידה מההורים ומן הסביבה המוכרת.
  - * הקושי בשכנוע ההורים לתת הסכמתם לעלית הילדים לארץ-ישראל.
  - * הישארות המשפחה ללא סיוע ועזרה של הצעירים.
  - * חשש מנהיגי הקהילה מפני תגובת השלטון הסורי העויין.
- גם לאחר שהתגברו העולים על קשיים אלה, לא חלפו הסכנות ומכשולים נוספים עמדו בדרכם. שלטונות בריטניה, שהגבילו את עליית היהודים לארץ-ישראל, הציבו שמירה קפדנית לאורך הגבולות. בדרך לא דרך נאלצו העולים להעפיל. כניסתם לארץ היתה בהחבא, באופן בלתי ליגאלי (בלתי חוקי). ולאחר שהצליחו לחצות את הגבול ולהגיע למחוז חפצם נוכחו, כי עליהם להסתגל לדרך חיים חדשה בארץ בלתי מוכרת.
- על אף הקשיים המרובים לא פסק רצף העלייה מסוריה, שהחל בעליית יחידים, פורצי הדרך, ונמשך עד עצם היום הזה.*

* ציוני דרך בעליה מסוריה מופיעים בנספח בעמוד 170

עליית הבנות הראשונות

אני עולה לארץ-ישראל

על-פי סיפורה של ערה אשל לבית מנקי:

היה זה בתקופת ה"ימים הנוראים" של תחילת שנת תרצ"ב (1932). מועד היציאה לדרך נקבע למחרת יום הכפורים. נבחרה קבוצה בת חמישה חברים: שתי בנות ושלושה בנים.

כדי שלא יאשימו את מדריכי "החלוץ" בקשר לעלייתנו, חזרו יוסף ואשתו לקיבוץ נען, והמדריכים המקומיים הכינו לעצמם "אליבי": אברהם סייד את ביתו וחבר אחר התחלה ונסתגר בביתו.

למחרת יום הכיפורים סיפרתי בבית, כי אני חשה שלא בטוב והולכת לרופא. יצאתי לרחוב ברובע הנוצרי בדמשק. שם חיכו לי שניים מחברי הבנים וחברתי רחל, שאמרה בביתה כי היא יוצאת לעבוד, אך באה למקום המפגש. לכשנפגשנו ארבעתנו, יצאנו מיד במונית מיוחדת לבירות שם כבר נמצא החמישי בחורתנו, אשר יצא מדמשק ערב קודם. עוד באותו יום החלפנו במסתרים את בגדינו לבגדים הנהוגים בארץ-ישראל: לבשנו מכנסיים קצרים ונעלי עבודה שהבאנו עמנו.

למחרת יצאנו מכירות בטנדר בדרכנו לכפר הנוצרי דרמה, ששכן בעמק עיון סמוך לגבול (צפונית למטולה). אישה נוצריה מן הכפר הבריחה אותנו את הגבול. בלב פועם ומתח גדול הלכנו בעקבותיה אל עבר הגבול. מעברו השני של הגבול האירו פנסי המכונות של משטרת המנדט, שנסעה לאורך הכביש. כאן סיימה האישה המלווה את תפקידה וחזרה לביתה, ואנו נשארנו שוכבים במסתור ליד הגבול מצפים להסתלקותה של מכונת המשמר. חלף זמן רב בהמתנה מתוחה זו, אך סוף סוף הסתלקו השוטרים ואנו חצינו את הגבול בזהירות וצעדנו בדממה ובמהירות לכיוון כפר-גלעדי.

לפתע, הופיעה דמות עטופה עביה וכפיה רכובה על סוס ונושאת נשק והתקרבה אלינו בשבילי השדות. לא הספקנו למצוא מסתור מפניה. בחד גדול ציפינו להתקרבות האיש תוך חשש שמא הוא ערבי ויסגירנו ליד המשטרה כגונבי גבול. אולם, כשהתקרב אלינו בדהרה, פרץ להפתעתנו הרבה חברנו יוסף חלאק בקריאת שמחה רמה: "עזיז אפנדי!" והאיש ה"מאיים" ירד מסוסו. השניים התחבקו כידידים בלב ונפש. היה זה שומר השדות הנודע מכפר-גלעדי, שנקרא בפי יהודים וערבים "עזיז אפנדי".

המשכנו יחדיו ובמהירות את דרכנו אל קיבוץ כפר-גלעדי כשאנו עייפים ורצוצים. נתקבלנו בזרועות פתוחות ובשמחה מרובה, אך עדיין לא הגענו אל המנוחה. לאחר זמן קצר חייבים היינו להמשיך בדרכנו.

מפי רועים ערביים נודע, כנראה, למשטרה הבריטית כי עולים לא חוקיים עברו את הגבול והגיעו לכפר-גלעדי. עוד באותו יום נערכו חיפושים. במהירות העבירו אותנו לאילת-השחר ומשם לטבריה. מטבריה נסענו לתל-אביב ולרמלה. אחריתה של הדרך עשינו רגלי בינות לפרדסים וסוף סוף הגענו למחוז חפצנו לקיבוץ נען.

כמוסכם מיהרנו לשלוח מברק לחברינו בסוריה, את המברק כתבנו בכתב סתרים וזה לשונו: "בכור געירה" ופירושו: באנו כבר ורחוקים, גבריאאל ערה יוסף רחל הועדיה. לימים נודע לי, שעם הגיע המברק לאליהו שמח מאד ומיהר להודיע לחברים את דבר הכתוב בו. הם הבינו מיד כי המבצע הושלם, כי אנחנו הבנות העולות הראשונות הגענו בשלום לארץ-ישראל.

העולות הראשונות במשתלה בקיבוץ שפיים

התגובות בשכונה היהודית

על ההתרחשויות אותם ימים בשכונה היהודית מספר אברהם עבאס:

"מבצע עליית הבנות היה מבצע אשר תוכנן לכל פרטיו. תוך שעות ספורות הגיעו הבנות ארצה והפעולה נתפרסמה ברחוב היהודי. ההורים התנפלו בשצף קצף על מועדון התנועה בזעקות וביללות: "החזירו לנו את בנותינו!" היינו מוכנים לזה. המועדון הורק מכל חומר אשר עלול היה להחשיד אותנו. ההורים הלכו למשטרה. הרחוב היהודי היה כמרקחה. חברי מרכז "החלוץ" נאסרו והובלו לבתי הסוהר. התחילה חקירה ממושכת. ידענו, שאנו נעמוד בודדים במערכה, מוסדות הקהילה דרשו מאתנו החזרת הבנות ויהי מה. העתונות המקומית נפלה על המציאה, ובכותרות רעשניות (במלוא הדמיון המזרחי) הופיעו העתונים למחרת: "נתגלתה כנופית סוחרי נשים אשר סניפים לה בכל ארצות ערב." הדים רבים היו לפרסומי העתונות. הלחץ בחקירה גבר. המשטרה השתלטה על הרחוב היהודי והחלה להתחקות על הנעשה במטרה לגלות פרטים אשר יסייעו לה בחקירה. חברי המרכז שישבו במעצר הכחישו את שייכותם לכל העניין. התחיל תיווך של ועד הקהילה. הזהירו אותנו, שאנו עומדים להמיט אסון על הקהילה במעשה זה. והנימוק ידוע: חיים בארץ ערבית, ממשלה העויינת את הציונות, וכמובן את החלוציות, ומוכרחים להבין את המצב ועלינו לעזור למוסדות הקהילה. באם נחזיר את הבנות, מוכנים אנשי הקהילה לשלם סכומי כסף גדולים כדי לחסל את כל הפרשה העגומה.

כל ההשתדלויות עלו בתוהו. בהתיעצות בין חברי המרכז שבמאסר לאלה שמחוץ לבית-הסוהר סוכם שאין חזרה מהפעולה ויהיו הנימוקים אשר יהיו. ידענו, שאם נחמיץ את ההזדמנות הזאת - היא לא תחזור עוד. ועוד שיקול - ידענו שלמוסדות הקהילה לא תהיה ברירה אלא לטשטש את הפרשה. לחץ מטעם הקהילה הוטל על הורי הבנות שיפסיקו להשתולל ולהרעיש עולמות ושיוותרו על תביעתם מהמשטרה. סכומי כסף גדולים הוצאו, וכל הפרשה נגמרה. חברינו שוחררו. ניצחנו בראשית הדרך והפעולה חישלה את שורות התנועה להתלכדות ארגונית ומסירות תנועתית. המעשה הכה הדים בריכוזי היהודים בסוריה ובלבנון ובקרב ההכשרות בארץ. צעד זה הביא למפנה בחיי הנערה."

מתוך 25 שנה לתנועת "החלוץ" בסוריה
אדר, תשט"ו (1956)

עליית יהודים

עם הקמת תנועת "החלוץ" בדמשק החלה עלייה של צעירים ובני-נוער לארץ-ישראל. תחילה עלו בקבוצות קטנות, שמנו לעתים שניים או שלושה עולים. ויש שהגיעו בודדים, בכוחות עצמם, ארצה. מתשיג (1943) ואילך עלו בני-נוער וילדים בקבוצות מאורגנות, בסיועם של פעילי עלייה בסוריה ובארץ-ישראל.

אנחנו נישאר כאן

על-פי סיפורו של עובדיה קוסטו

הקרה לכם מעודכם שלבשתם ארבע חולצות זו על גבי זו ומכנסיים שניים ואף הזוג השלישי עליהם, וכל זאת על גוף צנום של ילד אחד? ברור לנו, שהתשובה שלכם תהיה - לא ולא! לי ולארבעת חברי היתה זו תחילתה של הרפתקאה, שסופה עלייה לארץ-ישראל.

מן הסתם, היוצא לדרך ארוכה, למסע או סתם לטיול נוהג לארוז חפציו ומטלטליו בתרמיל או במזודה. אך לא כך יצאנו אנו בדרכנו לארץ-ישראל. את התרמיל השארנו על המדף העליון בארון ביתנו, כי יציאתנו היתה בהסתר ובחשאי, איש מבני הבית לא ידע על מסענו המתוכנן.

בוקר. כל בני הבית טרודים המה: אמא במטבח מכינה את הקפה; אחי מתרוצצים ומכינים את עצמם לעיסוק יומם; ואני - עומד על-יד מיטתי לובש חולצה אחת ורוכס כפתוריה של השניה. וכשהגיע תורה של החולצה השלישית, בעמדתי לפני המראה ובסיתי להסתיר באמצעותה של זו, החולצה השלישית הגדולה, את השתים שלבשתי קודם לכן, בצורה דומה נפתרה בעית המכנסיים. וכך, צרור בבגדי על גופי ואמירת שלום סתמית, יצאתי את הבית מבלי לעורר תשומת לב מיוחדת. כשיצאתי מן הבית אל החצר, ומן החצר החוצה, עמדתי

דקות מספר ללא נייע כשעיני סוקרות את הבריכה, העצים, חלונות הבית שנשקפו אל החצר ושפתי לוחשות: "שלום ביתי שלי, שלום...".

במהירות חלפתי על-פני סימטאות השכונה. תמונות וזכרונות ילדות ליווני, עד אשר הגעתי למקום המפגש, שם עמדו וחיכו כבר שניים מחברי והמדריך. פרצנו כולנו בצחוק אדירים בראותנו איש את רעהו. "עובדיה, מה קרה לך שבין לילה כל-כך השמנת?! - העיר חברי בגיחוך. "נאתה נראה כארון בגדים מהלך" - הוספתי אני משלי. ובעוד אנו מתבדרים אחד על חשבון השני, הופיעו חברי האחרים. שבעה היינו.

המדריך רמז לנו בידו ללכת אחריו. פחד נשמחה שימשו כי בערבוביה. צעדינו הבוטחים והגדולים של המדריך נסכו בנו הרגשת בטחון. ידענו, שדרכי ההברחה ומסתוריה נהירים וידועים לנו היטב. תושב השכונה היה ומדריך שלנו בתנועת "החלוץ", ורבה היתה תרומתו להחלטתנו הנועזת לבטנש את הבית ולעלות לארץ-ישראל.

את הדרך מדמשק לקוניטרה עברנו במכונית. לעיר עצמה לא נכנסנו, הקפנוה על-מנת שלא יתפסונו. המשכנו עד אשר הגענו לגשר בנות-יעקב. מהגשר עשינו דרכנו ברגל, בשדות, כשאנו בעקבותיו של המדריך, המכיר נינדע כל שביל בדרך.

לפתע, בתגלה לעינינו פרש ערבי. "מצאו מחסה בין השיחים!" -

פקד עלינו המדריך בקול מצווה. מיד נשמענו להוראתו ופחד נפל
עלינו. הבטנו פעם לעברו של המדריך ופעם לעבר הפרש הערבי ההולך
ומתקרב.

בעודנו מסתכלים אנה ואנה, הכניס המדריך את ידו לסל והוציא
ממנו חבילה עטופה בנייר. "האם זו השעה לסעוד?" - הרהרתי בלבי,
כי חשבתי לתומי, שבחבילה זו מצוי כריך טעים. אך סברה זו

נתבדתה עד מהר, כשמעטיפת הניר בצבץ לו קנה של אקדח. ישבתי בפה
פעור, לא האמנתי למראה עיני.

"אקדח בידיו של יהודי?!!" - לחשתי בתמיהה.

ומשה, הנער הבישן, הוסיף בפליאה: "האם יהודי יודע להשתמש בכלי
נשק?"

"שקט!" - פקד עלינו המדריך, כשהבעת ריכוז מירבית נסוכה על פניו.
הוא כיוון את האקדח ונדמה היה, כי בעוד רגע ישמע רעם הירי.
החלטתו היתה נחושה - להציל אותנו ויהי מה.

דמותו של הערבי הלכה והתקרבה, הלכה וגדלה. לרגע חשבתי, שהנה...
הנה... דורך הוא על רגלינו. לבי פעם בחוזקה רעד אחז בגופי, שני
נקשו זו לזו. חששתי שמא יתגלה מקום מחבואינו. הערבי, שהיה כה
קרוב אלינו, סקר במבטיו את המקום ולא גילה אותנו. אחר המשיך
בדרכו... לאחר ציפית מה המשכנו בדרכנו, כמשראה המדריך האוחז
בנשק ומוכן להצילנו לא מש מזכרוננו.

תחנתנו הבאה היתה דרדרה, ששכנה בתחום ארץ-ישראל סמוך לגבול
הסורי. ישבו בה צעירים וצעירות ישראלים, שתפקידם היה לסייע
לעוברי הגבולות. עלינו על אחת הגבעות ולעינינו נפרש נוף אגם
החולה במלוא הדרו. מעולם לא חזינו בנוף שכזה: מים כחולים, צמחי
גומא לרוב, צפורים מקננות וקול זמירתן מהדהד. התפעמתי והתרגשתי
מנוף ארצי מולדתי, כי עליכם לדעת, שמעולם לא הרחקתי מגבולות
השכונה היהודית בדמשק. ובעוד אני נפעם מהמראה המרהיב, התקרבה

חולית סיור סורית. נאלצנו גם הפעם למצוא מסתור, אלא שעתה היה זה בישוב יהודי. עייפים היינו מן המסע הארוך ומיד נרדמנו.

העירונו עם לילה. כדי להגיע לקיבוץ חולתא היה עלינו לשוט בסירה בימת החולה. לאחר הליכה בבוץ ורפש הגענו לסירה הרעועה. "סירה!" - לחשתי לחברי.

"אף פעם לא שטתי בסירה, אני קצת פוחד..." - נשמע קולו, כשרגלו האחת בסירה המתנועעת וידינו אוחזות בי לבל יפול. המדריך האיץ בנו להזדרז ולעלות. לאחר שיט קצר לאורו החיור של הירח, שהאיר את המים אך מעט, הגענו לחולתא. במסע רגלי המשכנו את דרכנו דרך השדות לראש-פינה, ושם חיכתה לנו מכונית שהעבירتنا עוד באותו לילה לצפת ומשם לקיבוץ אפיקים.

* * *

ההתרגשות וההתפעמות של הימים הראשונים עברו, וגעגועים חזקים הביתה תקפו אותי. יום של קבלת מכתב מהבית היה לי יום חג. ספקות חדרו ללבי: "האם עשיתי את הצעד הנכון?" התגעגעתי ללטיפה של אמא ולהקנטותיו של אחי. ולא אחת, על משכבי בלילות, התהפכתי מצד אל צד ודמעות זלגו מעיני. אולם, ביוצאי בבוקר לעבודה בגן הירק או בלול התרנגולות שמחתי שאני כאן, בארץ-ישראל בקיבוץ אפיקים.

אותו זמן לא למדנו, רק עבדנו. ומנחם לוזיה, שטיפל בנו כאב, ניסה כל אותה עת לשכנע את גב' הנרייטה סאלד, שהיתה יושבת-ראש "עלית הנוער", לקחת אותנו תחת חסותה. נערים היינו עדין ולמנחם

לוזיה חשוב היה שגם נלמד ולא רק נעבוד. מאמציו נשאו פרי והגב' סאלד נאותה להפגש עמנו. זוכר אני אותה בפגישה זו. יפת פנים וסבר היתה, ועיניה הביעו טוב לב ורוך. היא נראתה כאם גדולה. שאלותיה היו נוקבות וחוקרות: מדוע ולמה באנו? המתכוונים אנו להשאר בארץ-ישראל או לחזור לסוריה? ועוד כהנה וכהנה. ותשובותינו, שנאמרו בעברית, היו חד-משמעיות: "אנחנו נשאר כאן, נשאר בארץ!" הנרייטה סאלד התרשמה מאד מתוכן שיחתנו ומידיעתנו את השפה העברית והבינה, שהחלטתנו נחושה - להכות שורשים בארץ מולדת. לא עברו ימים רבים ואף אנו צורפנו למסגרת "עלית הנוער". הרגשת שמחה מלאה אותנו.

אותה עת הגיעה ארצה קבוצת נערים, שנמלטה מן הפרעות בעירק. יחד עמם נשלחנו לכפר הנוער בשפיה, שנוהל על-ידי ילדים למען הילדים. ובכך החל שלב התערותנו בארץ.

קבוצה של עליית הנוער ג' - יוצאי דמשק ועיראק -

1942

כפר הילדים מאיר שפיה

אחי עולה לארץ-ישראל

על-פי סיפורו של שטח מצליח

קבוצה של נערים בני חמש-עשרה, מיוצאי תנועת "החלוץ הצעיר" בדמשק, החליטה ביוזמתה לעלות לארץ-ישראל. החליטה - ועשתה. בבוקר אחד התאספה לה החבורה כמוסכם ופניה מועדות לעבר תחנת-הרכבת, כשהכוונה לעלות על הרכבת הראשונה היוצאת מדמשק לבירות. לכשזו הגיעה, חפזו הנערים ועלו על הקרון הראשון. דרוכים ישבו ומצפים לצפירת הרכבת, המבשרת את תזוזתה. בעודם יושבים ומחכים, וקול הקורא בשמם הדהד בקרונות הרכבת. לא ארכו הרגעים ומצאו עצמם נגררים על-ידי הוריהם הנוזפים בהם. בבושת פנים חזרו נער נער לביתו. כך החלה הרפתקאת עליית אחי ארצה, אך בזה לא תמה.

הניסיון הראשון, שנסתיים בכשלון, לא ריפה את ידי אחי. מחשבה רבה הקדיש לתכנון עלייתו לארץ. הוא ידע, שהפעם עליו לנהוג בזהירות יתרה, כי הורי חשדנים היו וחקרנים.

כדרכו של עולם ימים עברו והשגרה תפסה לה מקום. וכשמצא אחי שהזמן, המקום והתנאים כשרים לניסיון נוסף, קם ופעל וזה סיפורו.

בעל-הבית, שעבד אצלו חלה, ומדי פעם נהגה אמי לשאול לשלומו. נצנץ רעיון במוחו של אחי, שמחלת בעל-הבית יכולה להיות לו

לעזר ולסייע בידינו להעלים את דבר בריחתו. ידע אחי, שאין הוא
נוהג כשורה ומצפונו נקפו על-כך, אך הרצון להגיע לארץ-ישראל היה
חזק מכל.

בבוקרו של יום בהיר אחד אזר עוז ופנה לאמי. - אמא, תני לי בבקשה
את חליפת השבת - אמר בטבעיות כדי לא לעורר חשד.
מבט של תמהון נשקף מעיני אמי. - חליפת שבת ביום חול?! האינך
הולך לעבודה? מה קרה? - שאלה אמי בחקרנות.
- בעל-הבית נפטר אמש - שיקר אחי כשהוא לוחט וסמוק. בלע את
רוקו ואחר המשך - ועלי... עלי להשתתף בהלוויתו. השפיל אחי
עיניו וחשש להסתכל ישר בעיניה של אמא, שמא תגלה שאינו דובר
אמת. כי הרי יודעים אתם, שבעל-הבית לא מת, ולא להלוויה מועדות
היו פני אחי, אלא לארץ-ישראל, ואין נאה לו לאדם לעלות לארץ
הקודש בבגדים של חול.

לבש אחי את החליפה וידיו לא נשמעו לו. מעשה רכיסת הכפתורים
נתארך יתר על המידה, ומן המטבח נשמע הד קולה של אמא המאיץ
באחי לסיים את סידוריו. העיף אחי מבט אל המראה, התבונן
בבואתו הנשקפת מבעדה ובחדרו. התרגשותו גברה ולבו דפק בחזקה.
במהירות נטל את התיק, נפרד לשלום מאמא, כשהוא משתדל להסתיר
את הסערה המתחוללת בתוכו פנימה, ויצא לדרך.

לא על הדרך לארץ-ישראל ולא על התאקלמותו של אחי ברצוני לספר

לכם, אלא על קורות אותו יום ועל התסבוכת שסיבך בה אחי את משפחתנו, וכל זאת משום סיפור מותו של בעל-הבית, שבשקר יסודו. לאחר שיצא אחי את הבית, הלכה לה אמי לבקר את אחותה ובשיחת נשים בטלה נשתרבבה ידיעת מותו של בעל-הבית. למחרת סיפרה דודתי לרופא, שאצלו עבדה, על פרשת מותו של אותו בעל-הבית, שהיה מקורב לרופא. עוד באותו יום יצא הרופא לנחם את המשפחה באבלה, ומה גדולה היתה תדהמתו משנפתחה הדלת ומולו ניצב במלוא קומתו אותו בעל-בית שחשבו למת... שמח הרופא על הידיעה, שבטעות מקורה, ונזף בדודתי, שהולכת רכיל היא ובהבל פה גורמת לעגמת נפש ולצער רב. לאחר מעשה הבינו כולם שקרה משהו. אבל אחי הצליח בינתיים לחמוק, לצאת, לעלות לארץ-ישראל ולהגשים את חלומו.

ח ל ו ם ש ה ת ג ש ם

על-פי סיפורו של שטח מצליח

עוד בילדותי הילך עלי השם "ארץ-ישראל" קסמים ומשך את לבי. איני יודע מאין נבעה משיכה זו: אולי מאותה תפילה, שנוהגים היינו להתפלל מדי יום ביומו, או שמא, מסיפוריהם של יהודי דמשק, שחזרו מביקוריהם בארץ. זוכר אני, שאך נתגנבה לאוזני שמועה, שמשפחה פלונית או אלמונית חזרה מהילולת רבי שמעון בר-

יוחאי בל"ג-בעומר בהר-מירון, או מביקור בטבריה, מקום קברו של רבי מאיר בעל-הנס, או מתפילה ליד הכותל-המערבי - צמאתי לשמוע את סיפוריה על ארץ-ישראל, כי אהבתי אותם סיפורים, והמה - הלהיבו את רוחי.

ובשעות שלי, כשהייתי מצוי ביני לבין עצמי, הייתי עולה על גג ביתנו, שממנו נשקף הר-החרמון וצופה לעברו. ידעתי, שאי-שם, מצדו השני של ההר, מסתתרת ארץ חמדת לבי.

לימים, נשבו רוחות חדשות בשכונה היהודית. בהשפעת בית-הספר העברי, שהשאיר אותותיו עוד שנים קודם לכן, נשמעה בפי הנוער בכל פינה ברחוב היהודי השפה העברית. שליחים, שהגיעו לדמשק מארץ-ישראל, סיפרו על חיי היהודים בארץ והגבירו את הכמיהה שלנו להיות שותפים למפעל הציוני.

ואני, שנתיתמתי בגיל צעיר, יצאתי עם תום לימודי בבית-ספר "אליאנס" לעזור בפרנסת המשפחה. עבדתי במשרד "סולל-בונה". הייתי מעורה בעבודה, וזו אפשרה לי ליצור קשר חזק ואמיץ עם הארץ. שימשתי מעין איש קשר לא רשמי בין אנשי סולל-בונה לבין פעילי העלייה בדמשק. דבר כמיהתי לחדשות מן הארץ ידוע היה לעובדי המשרד, ובהגיע העתונים היה נישא קול במסדרון הקורא בשמי: "שטח מצליח, עתון הגיע מארץ-ישראל!" מיד התכנסתי לי בפינתי וקראתי הכל, מכל הבא ליד - מאמר, תאור ואף מודעות.

עוד באותו יום דאגתי להעביר עתונים אחדים למועדון תנועת "החלוץ", כדי שיעודכנו חברי במתרחש בארץ-ישראל ויחושו את הנעשה בה.

כמיהתי לארץ-ישראל הלכה וגברה מיום ליום. זר הרגשתי בסוריה. זיכרונות ילדות ובית וזיכרון המכות, שהלקוני הנערים הערביים כססימתי את בית-ספר "אליאנס", שימשו בי בערבוביה. אך עם הזמן גמלה בלבי ההחלטה לקום ולעלות לארץ-ישראל.

פניתי לשלמה ג'מור, בן-דמשק ופעיל העלייה, שנפל מאוחר יותר במלחמת העצמאות, וסיפרתי לו על רצוני לעלות לארץ. מאחר שהיה זה חורף קשה, החלטתי לארגן בעצמי קבוצה לעלייה, לפנות לחברים ולגשש מי מהם מוכן לעלות. שני נערים נענו מיד, וכרביעי הצטרף שכן, שדבר עלייתי נודע לו מאמי. "איזה שינוי חל בהשקפו-תיה של אמא ובפתיחותה לנושא העלייה לארץ-ישראל, מאז עזב אחי את הבית בהחבא...". - הרהרתי - "הן יכול אני לפעול בגלוי." משגמרנו ארבעתנו אומר לעלות לארץ-ישראל, פניתי לשלמה ג'מור וביקשתיו שיסיע בידינו. ואכן, היום המקווה הגיע.

מעטה של שלג כיסה את האדמה ורוחות צוננות נשבו ביום יציאתנו את סוריה. נפרדתי לשלום מן היקר והאהוב עלי. נפרדתי בגלוי מאמא ומהמשפחה. כל מקורבי ידעו כי עולה אני לארץ-ישראל. ליטפתי במבט אחרון בעיני את הבית בו גדלתי ויצאתי לדרך.

באחת הסימטאות הסמוכות ליציאה מן השכונה פגשתי בחברי ובשלמה ג'מור, שליווה אותנו במונית ששפר עד לקוניטרה. הכביש והשדות הבהיקו מלובן השלג, והמונית לא יכלה להמשיך בנסיעתה מחשש החלקה. היא עלינו ללכת ברגל. בחרנו באחד מערוציו של הבניאס. חשבנו לקצר על-ידי-כך את הדרך ולהמנע מפגישה לא רצויה עם שומרי הגבולות. צעדנו בדרך לא דרך, רגלינו מבוססות בבזץ. מעדנו. החלקנו ונפלנו. צינה ורטיבות אחזו בעצמותינו, פחד ואימה - בלבותינו. באפיסת כוחות הגענו לדרדרה.

קבלת הפנים החמימה עודדה את רוחנו. דאגו לנו לסירה ובלילה העבירונו משה יאבו, חבר קיבוץ חולתא ואיש דמשק, לקיבוצו. רגלינו דורכות על אדמת ארץ-ישראל. שמחת אין קץ ואושר הציפו את לבנו. אך הסכנה טרם חלפה. מחולתא עברנו לאילת-השחר, ששימשה מעין מחנה מעבר. מזג אויר סוער שרר באזור. גשמים עזים נתכו ארצה ואנו נאלצנו להשתהות במקום שלושה ימים.

משנתבהרו השמים, העבירונו בלילה נוטרים (שוטרים) עבריים דרך נקודת הגבול ראש-פינה. לעת בוקר היינו בטבריה ומשם פנינו למחוז חפצנו - לקיבוץ "אפיקים".

אכן, הגענו למקום מבטחים ודף חדש נפתח בחיינו.

הניסיון

על-פי סיפורו של יאיר חילו

ההדים על התגברות האנטישמיות (שנאת היהודים) בגרמניה ורדיפת היהודים היכו בתדהמה את הרחוב היהודי בדמשק. ואני, שנער הייתי אותם ימים, הטיתי אוזני כאפרכסת לכל סיפור וידיעה שהגיעו אלינו. אותה תקופה היוותה נקודת מפנה בחיי. הבנתי, שמקומם של היהודים הוא בארץ-ישראל. עד כה הייתי חניך בתנועת "כוכב הצופה" שהתמקדה בעיקר בצופיות ובספורט, ולא היה בה עוד לספק את צרכי ולענות על השאלות הקשות שהטרידו אותי. ואז, החלטתי להצטרף לתנועת "החלוץ", שהיתה כה שונה מ"כוכב הצופה".

הסיפורים על ארץ-ישראל עוררו את סקרנותי ודמיוני, ויום אחד החלטתי לעלות לארץ. גיליתי את סודי לחברי ניסים שהיה שכני. ניסים התלהב מהרעיון ומיד החלטנו להגשימו ולעלות ארצה. נערים היינו ואף תמימים ולא צפּינו מראש את הסכנות הרבות הכרוכות במעשה זה. ארזנו מעט מחפצנו ובהסתר עלינו על הרכבת לבירות. משם הלכנו כברת דרך ברגל, כשמדי פעם מוצאים אנו מסתור בואדיות ובצמחיה הסבוכה, עד אשר הגענו למירון.

הימים היו ימי ל"ג בעומר והמקום המה מאנשים זקנים וטף. ובעוד אנו עומדים נרגשים, צדה עיננו את מiodענו הערבי שסייע בידנו

תמורת שכר הגון לעבור את הגבול ולידו עומד שוטר. חשד עלה בלבי
ופחד נסתר מן הבאות. ידעתי, שעלי לפעול במהירות, וזינקתי לתוך
הבנין פנימה. חטפתי טלית מאחד המתפללים וכיסיתי בה את עצמי
כדרך שאר המתפללים. וממתפלל אחד לקחתי בגסות מה את סידורו,
ועשיתי עצמי מתפלל בדבקות. אחדים ניסו להעיר לי על מעשי, אך
בתנועת-יד הרומזת אל עבר השוטר הניצב בפתח ובמלמול "שקט...
שקט... " הבינו המתפללים את רצינות העניין ושקטו. השוטר העיף
מבטים לכל עבר ומשלא מצא את מבוקשו הסב על עקביו. אך למותר
לציין, שחברי ניסים שלא גילה תושיה נתפס מיד והוחזר עוד באותו
יום לדמשק.

ואני, לאחר שהשוטר ואותו ערבי נסתלקו מהמקום, המשכתי בדרכי לטבריה ומשם לקבוצת "החוגים" (אנשי בית השיטה של היום) שהיו בעין-חרוד. הצטרפתי לקבוצת צעירים שעבדה בעבודות בנייה. גרנו בצריפים עלובים. קשה היתה העבודה ותנאי החיים בכללם היו קשים מנשוא. מחלת הקדחת שפשטה בארץ הכתה גם בי. המחלה פגעה בי קשה. משנודע הדבר לאבי מיהר להחזיר אותי הביתה לדמשק. שבועיים שכבתי קודח. לאחר שהחלמתי, סיפרה לי אמי שזעקתי "אני עוד אחזור...". ומלמתי שמות של מקומות בארץ וארועים הקשורים בחברים עמם עבדתי. אכן ידעתי, שאין זה סוף פסוק: אני עוד אחזור ואחיה בארץ-ישראל.

העפלה של קבוצות מאורגנות

מ ב א

בין השנים 1943 ל-1945 חל גידול ניכר במספר המעפילים מסוריה לארץ-ישראל, למרות ההגבלות שהטיל השלטון הבריטי על העלייה. מרבית העולים היו ילדים ובני-נוער, שהגיעו ארצה בקבוצות מאורגנות. מבצע העלאתם התאפשר הודות לשיתוף הפעולה בין פעילים יהודים בסוריה ואנשי "ההגנה" ו"הפלמ"ח" ("המוסד לעלייה") מארץ-ישראל, שפעלו הן בתחומי סוריה והן בארץ.

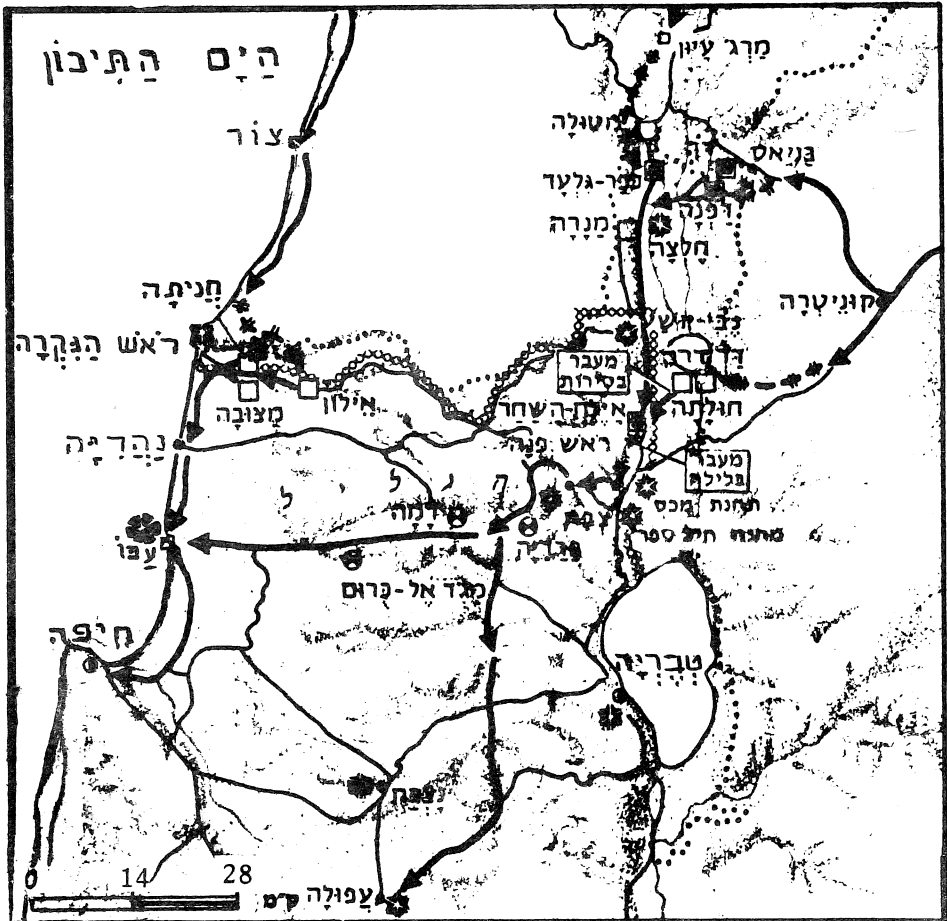
ההכנות לעלייה החלו זמן רב לפני מועד היציאה עצמו. צריך היה לשכנע את ההורים שיתירו לילדיהם לעלות, ולתאם בין כל הגורמים הקשורים במבצע העברת הילדים לארץ-ישראל.

את דמשק עזבו הילדים לרוב לעת ערב. משאיות של הצבא הבריטי, שהיו נהוגות בידי חיילים יהודיים ששרתו בצבא, הסיעו אותם כנרת דרך משנטשו את כלי הרכב, הלכו שעות אחדות בלילה בשבילים ההרריים של רמת-הגולן או של דרום לבנון בליווי אנשי "ההגנה" ו"הפלמ"ח". המטרה היתה לעבור את הגבול בהסתר ובחסות החשכה מבלי להיתפס על-ידי משמר סורי, או בריטי או ירדני ולהגיע בשלום לאחד מישובי הצפון (חולתא, כפר-גלעדי, אילת השחר, דן, דפנה).

באילת-השחר היו מוכנים לעולים אוהלים, מיטות ומזון. שם היו מכינים אותם לקראת החלק הקשה ביותר שעוד נכון להם, לקראת ההליכה הזהירה בלילה בכיוון לראש-פינה, תוך עקיפת המשטרה הבריטית בתחנת ביקורת הגבול. מעפילים שנתפסו סמוך לתחנת הביקורת, נשלחו חזרה לסוריה או הושמו במעצר בצפת. מראש-פינה הוסעו המעפילים למקום קליטתם ברחבי הארץ.

המפה שלפניך מתארת את נתיבי הוועפלה מגבול הצפון.

מפת ה"העפלה" מגבול הצפון ביבשה

✱ משטרה	◆ # דרך המעפילים ברגל
⊙ נקודת משטרה	← דרך המעפילים ברכב
— כביש	⊠ בסיסי-פעולה עיקריים
~~ גדר הצפון	□ בסיסים אלטרנטיביים

בין גבולות

בין גבולות, בין הרים, ללא-הרה,
בגילות חשוכי-פוכים -
שירות של אחים, בלי-הרה,
למולדת אנו מלזים.

לעולל ולרה -
שערים פה נפתח.
לפך ולזמן -
אנו פה חומת-מגן!

אם השער סגור, אין פותח -
את השער נשפר ונתן.
כל חומה בעורה נגנח,
וכל סדק נרחיב ונפרץ.

לעולל ...

שינה, אל בכי ואל צער.
השען על זרועי, סב זמן.
גם לזה שסגר את השער
יום יבוא של נקם ושלם!

לעולל ...

שבועת אמונים ל"הגנה"

בשנת 1941 נוסד בדמשק סניף של ארגון "ההגנה" שהיה קשור לארגון "ההגנה" בארץ-ישראל. קבוצה של בחורים נשלחה לאמונים בארץ, במטרה לאמן אחר-כך את מאות החברים שנותרו בסוריה ולהכין אותם לעלייה.

מספר שלמה אמורה כביה:

"עשרים ושמונה חברים נבחרו להשתתף בקורס. עזבנו את דמשק בקבוצות קטנות ועברנו את הגבול בהדרכתם של כמה מיוצאי "החלוץ" שנמצאו בחולתא. הסיעו אותנו למחצבה של עין-חרוד, שם התקיים הקורס. תכנית האימונים כללה תרגילי-סדר, קליעה למטרה באקדח, זריקת רימון-יד, שרטוט, ידיעות בטופוגרפיה, סיורים והגנה על שכונה מותקפת. עבדנו מחמש בבוקר ועד עשר וחצי בלילה, ולעתים אף יצאנו לסיורים ליליים. לא ידענו עייפות מהי. כך התאמנו במשך שלושה שבועות.

החוויה הגדולה ביותר בחיי היתה שבועת האמונים ל"הגנה" על הגלבוץ על-יד קברו של חנקין. הוסמכנו כמפקדי כיתות, ועתה היה עלינו לחזור לסוריה ולאמן שם את מאות החברים במטרה להכינם לעלייה לארץ-ישראל...

בדמשק רק החל תפקידנו. המפעל הגדול של עליית המונים מסוריה היה בראשית התגשמותו. דמשק שימשה באותם הימים מחנה מעבר ליהודים רבים שבאו מחלב ומארצות הבלקן דרך תורכיה ומשם, בעזרתם ובארגונם של שליחי המוסדות הציוניים והחלוציים, הועברו לארץ-ישראל."

פעיל עלייה מספר

על-פי סיפורו של משה ממרוד

הייתי מדריך בתנועת "החלוץ" בדמשק וכיתר חברי המדריכים מעורה הייתי בהווי ארץ-ישראל. בשנת 1933 ביקרתי בארץ והשתתפתי בקורס בו עסקו בנושאים הקשורים ברעיון הציוני ובו לימדו אותנו אמצעי התגוננות והתקפה. בשובי לדמשק פעלתי למען הגשמת הרעיון הציוני הלכה למעשה, ופעלתי להעלאת ילדים רבים מסוריה לארץ-ישראל.

לא קלה היתה המלאכה. באותם ימים, בטרם קום המדינה, נתונה היתה ארץ-ישראל תחת שלטון בריטי והעלייה הוגבלה. הוכרחנו לארגן עלייה "בלתי-ליגאלית" (לא חוקית). יד ביד פעלו חברי תנועת "החלוץ" הצעיר" בסוריה ושליחים מן הארץ. בזכותם של הפעילים המקומיים, שהכירו את מנהגי המקום, ועזרו וסייעו ליצור את הקשרים המתאימים ולהכשיר את הדרך להגשמת המטרה, נתאפשרה פעילותם של השליחים.

עיקר פעילותנו התרכז בהעלאת ילדים. העלנו אותם, בדרך כלל, בהסכמת ההורים, אם כי קשתה עליהם הפרידה והניתוק מילדיהם. אך חשיבות המטרה הנעלה ושכרון השמחה עם הצלחת המבצע, עזרו להורים בהחלטתם הקשה, כשהם בטוחים שהפרידה זמנית היא ואף הם יצטרפו אל בניהם העולים לארץ-ישראל.

דרך חתחתים היתה דרך עליית הילדים. פעולות ההכנה נעשו בהסתר. בעוד מועד הודיעו לילדים על הנסיעה לארץ. בשעת לילה מאוחרת נפגשה הקבוצה במקום המיועד. הילדים הגיעו ללא כל ציוד, נרגשים ונפעמים. מכוניות משא בריטיות נהוגות בידי חיילים יהודיים מארץ-ישראל חיכו להם, והזמן שעמד לרשותם של הנהגים קצר היה. הם עשו זאת בעת שרותם כחיילים בצבא הבריטי, שמתפקידם היה להביא את הקצינים הבריטיים למקומות בילוי בבירות. ובעוד הקצינים צופים בסרט מעניין או לוגמים כוס משקה, היו הנהגים היהודיים מנצלים שעות כושר אלו למלא את משימתם האמיתית ובמהירות מירבית "דוהרים" לעבר נקודת המפגש המוסכמת מראש.

מיד בהגיעם העלו את הילדים למכוניות המשא, כיסו בברזנט (בד עבה) את הצד האחורי לבל יראו הילדים ויצאו לדרך. הנסיעה לא ארכה. הילדים ישבו שותקים ומתוחים, והמשאיות הצבאיות שחלפו לא עוררו את חשדם של שומרי הגבולות. לאחר נסיעה של כשעתיים הגיעו בסמוך לקיבוצי הגליל. שם קיבלו את הילדים חוליות הפלמ"ח, אשר דאגו להעבירם את נקודת הביקורת בראש פינה ולמסרם לידיים בטוחות.

אך לא תמיד האירה לנו ההצלחה פנים, ומעשה שהיה כך היה: שניים מהילדים שהעלנו לארץ-ישראל חזרו לדמשק. פשר שיבתם של השניים עורר את חשדם של השלטונות והמה נלקחו לחקירה. תוך כדי חקירתם הזכירו הילדים את שמי ונתפסתי. נערך משפט בו יצאתי זכאי.

אולם עוד טרם צאתי מאולם בית-המשפט אסרוני והוחזקתי במעצר
בחדר קטן במשך שלושים יום. לבד היליתי באותו חדר. אך בעזרת
הקשרים שהיו לאנשינו והשוחד ששילמו לשומרי הכלא, שופרו במקצת
התנאים - ניתן לי אוכל טוב יותר ואף מצע נוח לשינה, שסולק
השכם בבוקר על-ידי הסוהר.

התערבות השלטונות הבריטים בפרשת מעצרי הכבידה והקשתה על האפשרות
לשחררני. בוקר אחד נכנסו לחדרי שני אנשים: האחד - ראש הבולשת
הסורית, והשני - חוקר בריטי. הם החלו מיד בחקירה צולבת. ראשית,
טענתי להגנתי שאינני דובר אנגלית. אך עיקר טענתי היה, שאינני
נתין בריטי ולכן אינני מוכן לבוא בדברים עם הנציג הבריטי או
להמצא בנוכחותו. מבקש אני להחקר רק על ידי הבולשת הסורית. דברי
הרשימו את השומעים הסורים, כי ראו בכך אות נאמנות ללאומיות
הסורית, והקצין הסורי סינן מבין שיניו ואמר: "הלוואי וכל הסורים
יהיו כמוך". כוונתו היתה כמובן אלי.

לאחר אותה חקירה הוספתי לשבת במעצר כשלבי סמוך ובטוח שמשפחתי
וחברי פועלים למען שחרורי.

בבוקרו של יום אחד נקראתי אל משרדו של ראש הבולשת. לפניו היה
מונח תיק שחור. התרגשתי מעט. לא ידעתי את הצפוי לי בפגישה זו.
בקול צורמני ויבש קרא המפקד בשמי: "משה ממרוד, הרואה אתה תיק
זה?" נעצתי עיני בתיק ולבי פעם בחוזקה. עוד טרם היה סיפק בידי

להשיב לשאלתו, המשיך ואמר: "התכבד בקפה". תמהתי מעט בשומעי הזמנה נינוחה זו, ובעודי לוגם מן הקפה המשיך הקצין בדבריו: "אני מוכן לשחררך".

נשמתי לרווחה. ידעתי שמאחורי סורגים ובריח היה מי שפעל למעני. דברי הקצין קטעו את הרהורי. "יודע אני שמכריח אתה ילדים מסוריה לארץ-ישראל, אך מוכן אני לשחררך אם תשלם לי עשרים אלף לירות סוריות". נתתי לו מיד המחאה בסכום הנדרש. ידעתי, שעלי למהר ולהמלט מסוריה ואף להוציא את משפחתי משם.

מיד עם שחרורי מן הכלא התחלתי בפעולות להעברת בני משפחתי לארץ. שיך דרוזי, עמו היה לנו קשר טוב, הסכים לסייע לי בכך. הבאתי את אחי ואמי, המחופשים כערבים, אל מקום המפגש. תלבושתה של אמי: שמלתה הרחבה והרקומה ופניה המכוסות רעלה, הקלו על השיך הדרוזי במלאכתו. בעת ביקורת התעודות בתחנת הגבול הראה השיך את תעודת אשתו האמיתית ואמי לא נדרשה לגלות את פניה, כי מנהג הוא אצל המוסלמים האוסר על אשה להראות פניה בציבור. כך הועברו אמי ואחי דרך עבר-הירדן למקום מבטחים בארץ-ישראל.

ובעוד השיך הדרוזי דואג לאמי ולאחי, יצאנו אשתי ואני באחד מאותם ימים, תחת עינם הפקוחה של אנשי המשטרה שעקבו אחרינו, בשתי מוניות דרך רמת-הגולן לעין-גב.

לאחר בריחתי חודש משפטי, ושלא בפני דנו אותי לתליה.

ה מ ע צ ר

על-פי סיפורו של יאיר חילו

אחד מן הפעילים בארגון קבוצות הילדים לעלייה לארץ-ישראל היה י. חילו. את שערי חנותו, חנות מזכרות, שהיתה במרכז דמשק מול בניין הממשלה, פתח לפעילות מחתרתית ענפה: שליחים מארץ-ישראל היו נכנסים ויוצאים בחנותו ועושים בה מלאכתם בהסתר. זמן ממושך עסק בפעילות זו ולא נתפס, עד אשר נפל בידי השלטונות ועל-כך הוא מספר;

"באחד הלילות, נעצרה בידי המשמר הסורי קבוצה שעשתה דרכה לארץ-ישראל. תוך כדי חקירתם הקפדנית והמסועפת הוזכר שמי כמסייע פעיל בהברחת ילדים לארץ-ישראל. החל מצוד נרחב אחרי. הבינותי, שעלי לברוח מדמשק ולמהר ולעלות לארץ-ישראל. סרטיפיקט (היתר עלייה) אמנם היה בידי, אולם דרכון - לא! ובלעדיו לא יכולתי לעזוב את גבולותיה של סוריה. פעלתי נמרצות להשגת הדרכון. היה עלי למהר ולהשיגו ועם זאת לשמור על צעדי מכל משמר. הסתייעתי בשניים מאנשי הקהילה: ברופא ובמוכתר. אך כשבאתי לקבל את דרכוני, כפי שהובטח לי על-ידם, השתבש משהו במהלך התכנון ולרוע מזלי, במקום לקבל את הדרכון, נעצרתי.

בעזות פנים שאלתי לסיבת מעצרי. "אתה מבריח ילדים לארץ-ישראל" -

הרעים בקולו אחד מאנשי הבולשת, כשהוא ממשיך ושופך עלי קיטונות של האשמות. לאחר דין ודברים קשה והתכחשותי העיקשת להאשמות חוקרי, התערבו גם אנשי הבולשת הבריטית בחקירת. הפעם לא עזרו הקשרים הטובים שהיו לרופא הקהילה ולמוכתר עם אנשי השלטון, ולא עלה בידם לשחררני. הושמתי במעצר.

ימי המעצר הראשונים עברו עלי בשביתת רעב ובמחאה. אך כאשר הבטיח איש הבולשת הסורית לפעול למען שחרורי, שיניתי טעמי והפסקתי את שביתת הרעב.

בעודי עצור, נעשתה פעילות קדחתנית למען שחרורי. באחת השבתות פנו אל אבי שיתן מכספו על מנת לשחררני. מאן אבי לחלל את קדושת השבת, אף כי ידע, שדחית מתן השוחד ולו ליום אחד, יש בה סיכון. הוא דחה זאת ליום חול. ואכן, עבר יום נוסף, השוחד ניתן וזוכיתי במשפט.

מיהרתי לעזוב את דמשק. עליתי לארץ-ישראל ומשפחתי באה בעקבותי.

כעבור זמן נודע לי, כי הוגש ערעור על פסק הדין שהוצא נגדי. הפעם הואשמתי, ושלא בפני נשפטי למות. ועד היום תלוי ועומד נגדי בדמשק גזר דין מות."

ש ל י ח מ ס פ ר

מלחמת העולם השניה בעיצומה. לנגד עינינו היה דבר אחד בלבד:
להתכונן לקראת פלישת הצבא הגרמני. היטלר קבע את תפקידנו:
לעמוד מול צבאו!

ראינו חובה גדולה לעצמנו להעלות את יהודי סוריה לארץ-ישראל.
עבדנו קשה בארגון העפלה זו, אך היינו "מבסוטים" בהחלט.
בכל אחד מחודשי שנת 1943, באו ארצה 100-150 איש. וככל שהעניין
נמשך - הלך הזרם וגדל. לילה-לילה עברו שיירות. היה בכך משום
חוויה עמוקה בשעה שראינו כיצד הולכים במסע-העלייה חמישים
נער ונערה מבלי שיוציאו הגה קל. ויש בזה גילת-נפש בשעה שידוע
לך כי הם נעשו חלוצים נאמנים. בשנת 1944 עלו באמצעותנו 3400
איש!

"עסקתי בעניינים" עד 1945-46. עד שמצאתני "תאונה" - הלשינו עלי
כעל "ציוני" פעיל, והוכנסתי לבית-הסוהר.

בהתחלה סברנו כי לא יארכו הימים ונצא מבית-כלאנו, והמחשבה
הזאת הקלה מאוד, אך משהתחילו מאורעות-הדמים והארץ נשתבשה
במלחמה (מלחמת השחרור), היתה החזות* קשה מאוד. ישבנו בכלא בתא
אחד עם 50-60 ערבים ורק על-פי מצב-רוחם הרגשנו שהם מפסידים בארץ...

---

* חזות - ניבוי, ראייה

היתה לנו הרגשה, שעל-אף ישיבתנו בבית-הסוהר אנו הולכים עם חברינו באש הקרבות. ידענו, שכאן בארץ עומדים הבחורים מול שבע מדינות, אך גם שם - בבית הסוהר הסורי - עמדנו במבחנים חמורים ביותר.

שוב אני בבית בין חברי.

יש לי אמונה כי למדתי משהו במסות (בניסיונות, במבחנים) שעברתי, ותלמודי זה הוא קודש לעניין שעליו חינכנו הפלמ"ח: להגנת הארץ

והעם.

עקיבא, 1949
מתוך ספר הפלמ"ח

שלושה אחים
מעפילים
1944

נערים עולים מביאים ילדים עולים

על-פי סיפורם של עובדיה ויהושע קוסטו

בין הפעילים בהעלאת הילדים מסוריה היו נערים חלוצים שעלו ארצה מסוריה שנים אחדות קודם לכן ונקלטו בקיבוצי הארץ. הם הסתכנו בביקור חוזר בדמשק ובהברחה חוזרת של הגבול כדי להביא עוד עולים. מספרים בני הדודים עובדיה ויהושע קוסטו.

"עלינו ארצה בהיותנו כבני 13-14. לאחר שלוש שנים של שהייה במסגרת עליית הנוער בכפר הנוער מאיר שפיה, הגענו להכשרה בקיבוץ אפיקים. הגעגועים לראות את משפחותינו ואת דמשק מילאו את לבנו. אבל גם הרצון להעלות לארץ עוד ילדים דירבן אותנו, ולא נתנו מנוח למדריכנו איש אפיקים מנחם לוזיה. חזרנו וביקשנו שיתירו לנו לצאת שוב לדמשק. וכך, ביום קיץ אחד של שנת 1945, הודיעו בהסתר ובחשאי לחמישה מאתנו: "ארזו מיד מעט חפצים, אתם יוצאים לדמשק".

ואל יהא הדבר קל בעיניכם: כדי להגיע לדמשק יש להבריח גבולות ולנוע דרך אזורים, שהיו נתונים אותם הימים במתח של מאורעות המרד הסורי ושלהי מלחמת העולם השנייה. אולם אנו, שהיינו נערים נלהבים הלהוטים להרפתקה, לא היססנו אף לרגע. מיד היינו מוכנים ליציאה - איש איש ותרמילו הקטן בידו.

יצאנו באוטובוס מאפיקים לקיבוץ כפר-גלעדי שבגליל העליון. שם פגשנו בדמות ידועה - עקיבא פיינשטיין, איש ראש פינה. עקיבא הכיר את כל אזור הצפון - זה שבארץ-ישראל וזה שבדרום לבנון וסוריה - כאת כף ידו. הוא דיבר ערבית שוטפת ועשירה בכל הניבים שדיברו בהם תושבי המקום, הכיר את נכבדיהם, וכובד על-ידי פשוטי התושבים באזור כולו. והעיקר - היה איש עז נפש, רב תחבולות ומסור לעניני העלייה והבטחון בכל נפשו ומאודו. בידי הרגשנו עצמנו בטוחים כנערים ליד אביהם הגיבור אך גם שותפים למבצע רב חשיבות ותעוזה.

עם חשכה יצאנו ממתולה לכיוון מרג' עיון. כשהתקרבנו, לאחר הליכה די מיגעת, אל נהר הליטאני ושמענו את שקשוק זרימת המים בערוצו העמוק של הנהר, עצרנו למנוחה קצרה. המראה, על אף החשכה, לא ישכח מלבנו. הבוסתנים הירוקים עמדו צופני סוד וריחניים ואורות הגחליליות ריצדו פה ושם בין העצים. מרחוק הגיע קול נביחת הכלבים שבכפרי הנוצרים. שקשוק כנפיים מבוהל של עוף שהוחרד וילל תנים מרוחק השביתו את שקט הלילה. ואנו מיוזעים ומתוחים רבצנו בדממה על הקרקע. רק עקיבא הסתובב במלוא גובהו ורוחבו ואמר: אל תפחדו, מי שרוצה לפשפש - שיפשפש, מי שרוצה לנוח - שינוח. תערובת של הערצה ופחד מילאו את לבותינו על תעוזה חסרת מורא זו. אך עקיבא ידע היטב את הסכיבה ובטח בידיעתו זו כי לא יאונה רע לו ולנו.

לאחר המנוחה יצאנו לצלוח את הנהר. מעברו השני המתין לנו טקסי ממרג' עיון שנהגו הנוצרי היה בסוד ההברחות והוזמן על-ידי עקיבא על מנת להסיענו משם לבירות. לא נפרדנו מעקיבא לפני שטרח ללמדנו, בניב של ערביי דרום הלכנו, כי באים אנו מכפר טיבה. לא הצטיינו במבטא וקיווינו כי לא נעמוד למבחן בדרכנו. ואכן, לא עצרנו והגענו בשלום לבירות. שם התאכסנו ולנו לילה אחד בביתו של יהודי מקומי, שעסק בעזרה לעלייה.

למחרת היום עלינו בתחנה המרכזית של בירות על אוטובוס בואכה דמשק. מכאן ואילך התחלנו חשים עצמנו שוב כבני בית במקום, שהרי התקרבו למקום הולדתנו, העיר דמשק, שהרי דברנו בשפת המקום ובניבה המיוחדת, והכרנו על בורים את המקומות והמנהגים. לא חשבנו באותם רגעים כי שלוש השנים בארץ-ישראל שינו לא מעט את מחשבתנו ודרכי תגובתנו, וכי עוד נכוננו לנו רגעי מתח ודאגה בגלל בטחוננו העצמי הרב.

הגענו דמשקה - והעיר סגורה ומסוגרת. מתח. מהומות. עוצר הוטל על-ידי השלטונות הצרפתיים.

רק בתחנת האוטובוסים עצמה מצאנו אנשים: אלה נוסעים ואלה חוזרים מנסיעתם. אך מיד עם הגיעם התפזרו במהירות איש איש לביתו.

ירדנו מהאוטובוס, ופתאום חשנו עצמנו זרים. פתאום הרגשנו כי

מלבושינו אינם עוד מלבושי המקום, לא כאלה של הפלאחים ואף לא כאלה של הצעירים המטורזנים בני השבאב (הנוער) של דמשק, לבושי החליפות והעניבות - בגדינו מרושלים נושאים עמם את אורת ארץ-ישראל: נעלי עבודה כבדות לרגלינו ועל שכמינו תרמילים כאלה שלא תראה כלל בדמשק. שם ישא אדם את חפציו אם בצרור קשור או במזוודה, אך לעולם לא בתרמיל. לא חשבנו על כך עם צאתנו מאפיקים, ואיש ממלווינו לא שם ליבו לכך כי תרמיל כזה על שכמו של נער בחוצות דמשק הוא ממש כשלט המודיע בראש חוצות: הבחור בא זה עתה מקיבוץ בארץ-ישראל.

היהודי שהמתין לנו בתחנה איתר אותנו, כמובן, מיד, ובקול נמוך
הזהיר אותנו: "נערים, הזהרו - לכו כל אחד בנפרד, לחנותו של...
(וכאן הזכיר שמה של חנות השייכת לאחד מאנשי שלומנו בכניסה
לרובע היהודי), השאירו שם את תרמיליכם והתגנבו במהירות
ובזהירות כל אחד לביתו. מעתה - אף מלה בעברית, רק דיבור ערבי,
ואל תתבלטו, שהרי אתם ממש מזמינים צרות לכם, למשפחותיכם
ולקהילה כולה, אם ידעו כי חזרתם מן הארץ."

פתאום נפל עלינו שוב עולה של הגלות, פתאום פגה שמחתנו על שובנו
למחוזות הילדות שלנו. חזרנו להיות שוב נערים יהודים בגולה
החייבים להזהר לבל יעירו את חמתו של הגוי, ולבל ימשכו תשומת
לב מיוחדת. ובאותו רגע גמלה בלבינו ההחלטה - חייבים לחזור מהר
לארץ-ישראל, לגאול ולקחת אתנו כמה שיותר מאחינו וחברינו, כדי
שיזכו גם הם לאותה תחושת החופש שהיא מנת חלקו של היהודי החי
בארץ-ישראל.

התגנבנו לביתנו. ההפתעה והשמחה של ההורים האחים והאחיות היו
עצומות. היו רגעים ארוכים של חיבוקים ונשיקות וקריאות שמחה.
לאחר שנרגענו כולנו מעט, וסיימנו לספר ולשמוע למקוטעין את אשר
חלף עלינו בשלוש שנות הפרידה, החילוננו לגשש ולברר מי מבני
המשפחה והחברים נכון להצטרף אלינו במסע חזרה. הלבטים היו רבים.
ההורים לא השלימו עם פרידה מילדים קטנים. אנו ידענו, כי רק אם
נצליח להעלות אתנו עוד אח, עוד חבר, יתרצו לנו ההורים ויעלו אף

הם לארץ על מנת להבנות בה. ידענו היטב, שכוח השכנוע שלנו הוא
במעשינו, בדוגמא שניתן, ולא בדיבורים.

השיירה לארץ-ישראל, שעמה היה עלינו לחזור, אמורה היתה לצאת
שישה ימים לאחר בואנו. היו בידינו, אם כך, רק ימים ספורים
מאד כדי לחדש קשרינו עם בני המקום ולבקר בכל המקומות שכה
התגעגענו אליהם. התרצו לדעת מה היה המקום שאליו מיהרנו מיד לאחר
הפגישה המשפחתית? - לא היה זה השוק הידוע של דמשק, ואף לא מרכז
העיר, היה זה מועדון "החלוץ". לשם רצנו כבאותם ימים רחוקים,
לפני עלייתנו ארצה, ושם מצאנו, כי דור חדש של ילדים ונערים
פעיל ופועל, ממש כפי שעשינו זאת אנו, וכי כמונו בזמננו לוחטים
הם באהבת ארץ-ישראל ולהוטים לצאת מיד מדמשק ולעלות לארץ-ישראל.
ואנו, שבוגרים מהם היינו ועפר ארץ-ישראל בנעלינו הכבדות,
והילה של סיפורי עלילה הולכת לפנינו, נתקבלנו שם בהערצת גיבורים.
שתו בצמא כל מלה שאמרנו וכל סיפור שסיפרנו. ומלאכתנו קלה היתה,
כשבאנו לשכנעם, כי יצטרפו לשיירה המתארגנת והולכת ויעלו כמונו
ארצה.

באחד הבקרים בעת שהותינו בדמשק, יצאנו לבקר בחוצותיה: להיזכר
במראות ובחוויות ילדות. ובעודנו מתעכבים ליד דוכן זה או אחר,
שמענו קולות רמים מפינת הרחוב. יחד עם כל קהל הסקרנים שנהר
לכיוון המקום הגענו גם אנו, ואז ראינו ונחרדנו: חבורת צעירים
ערביים התגודדה ליד חנותו הקטנה של סוחר יהודי ואחד מהם כשבידו

"שבריה" - סכין ארוכה - איים על הסוחר הנבהל ודרש ממנו לסגור את חנותו. בראות זאת ברוך חברנו, מיהר ללא היסוס ופילס לו דרך בין ההמון הרב אל עבר התוקף. בהגיעו אליו חטף מידו בזריזות ובתקיפות את השבריה, ואמר בקול מאיים: "מי שיעיז להתקרב לחנות הזאת אני אפגע בו". נדהמים מעוז רוחו ומתגובתו הנחרצת התפזרה מיד קבוצת הצעירים התוקפת. המתח שעלה פחת אמנם עתה, אך נותרה בלבינו תחושה כבדה. ידענו, שהערבים לא יעברו בשתיקה על תגובה תקיפה מאין זו שלא הורגלו אליה מצד יהודים.

ואכן, לאחר שעות מספר, הגיעה משלחת ערבית, ודרשה מראשי ועד הקהילה להחזיר את השבריה ולהסגיר את ה"יהודי החצוף". אנשי ועד הקהילה מיהרו וביקשו מאתנו שנעזוב את דמשק בהקדם האפשרי. תקרית זו ואחרות הבהירו לנו פעם נוספת שמקומנו בארץ-ישראל בלבד. ולכן מיהרנו לארגן את קבוצת הילדים, ותוך ימים מעטים היינו בדרכינו ארצה עם קבוצה של כ-60 ילדים.

היה זה מפגש אחר שונה עם דמשק עיר ילדותינו, שלכאורה היה צריך לעורר בנו נימים ודקויות של התרפקות וגעגועים, אך לא כך היה. היתה זו הוכחה נלצחת שמקומנו כאן בארץ-ישראל.

עוד מעט רומזים האורות

על-פי סיפורו של יהושע לביא

ישנן מצות עגולות וישנן מרובעות. אנו בדמשק אכלנו מן העגולות, ובישראל היו גם מן המרובעות. זוכר אני ליל פסח אחד בעודי בדמשק שבו אף אני אכלתי מצה מרובעת. ותשאלו - הכיצד?

הפתעה היתה לנו: בן-דודי הסב עמנו בחג והביא עמו ממצותיה של ארץ-ישראל. עדיין זוכר אני את פריכותה של אותה מצה, שבודאי לא היתה שונה בטעמה מן המצות אותן אכלנו. אולם הידיעה, שזו מארץ הקודש, הוסיפה ושיפרה טעמה לאין ערוך, והמצה ערבה לחכי במיוחד.

בנועם ובסיפורי ארץ-ישראל עברו עלינו ימי החג, כשאני שותה בצמא כל סיפור ומעשיה, והללו מצטרפים לסיפורים ששמעתי במועדון התנועה.

שעת הפרידה מקרובנו הגיעה. משיצא האורח את הבית חמקתי אף אני אחריו. שמרתי מרחק, וכשהוא סובב פניו לאחור התכופפתי והסתתרתי. הגענו לתחנה. פתאום נתקלו עינינו בי: "מה מעשיך פה?" - קרא בתמיהה. "אני עולה לארץ-ישראל!" - עניתי בהחלטיות. בלא אומר ודברים אחז בידי והחזירני הביתה.

חג הפסח עבר חלף לו. זכרון הפגישה עם בן-הדוד מישראל לא נשתכח, והחילותי מבקר ביתר תכיפות במועדון התנועה. סיפוריהם המרתקים של המדריכים ושירי החלוצים הגבירו בי את התשוקה לעלות לארץ.

זוכר אני, שיום אחד נעלתי עצמי במקום "חשוב" - בחדר-הנוחיות - ובעוד הורי משדלים אותי לפתוח את הדלת חזרתי ואמרתי: "אפתחנה רק אם תאפשרו לי לעלות לארץ-ישראל". שעות רבות ישבתי שם. לא אכלתי אף לא שתיתי, ותחנוני הורי לא הועילו. משנוכחו בעקשנותי הרבה, הפטירו מן הסתם: "טוב, טוב, תעלה גם תעלה". האמנתי להם מיד ופתחתי את הדלת. אך לעלות לא עליתי באותם ימים, כי אבא ואמא לא היו מוכנים להרשות לילד כה צעיר לעלות בגפו לישראל.

הנסיונות התמימים שלי לעלות לארץ-ישראל לא הצליחו. אך לא היה בהם כדי לרפות את ידי ולפגום בחלומותי ובאמונתי שאכן יתגשמו ביום מן הימים.

משגברה מצוקת היהודים ותותחי מלחמת העולם השניה רעמו ואילמו, הסכימו הורי שאצטרף לקבוצת ילדים שהתארגנה לעלייה לארץ, בתקווה שאף הם יצטרפו אלי מהר ככל האפשר. הייתי רק בן אחת עשרה...

החלטת הורי גרמה לי להתרגשות גדולה. התכנסתי בתוך עצמי חולם והוזה בימים שיבואו. קשה היה לי להתרכז בלימודים באותם ימים,

אף לשחק המעטתי. כל-כך רציתי לשתף את חברי בסודי, אך ידעתי שאסור.

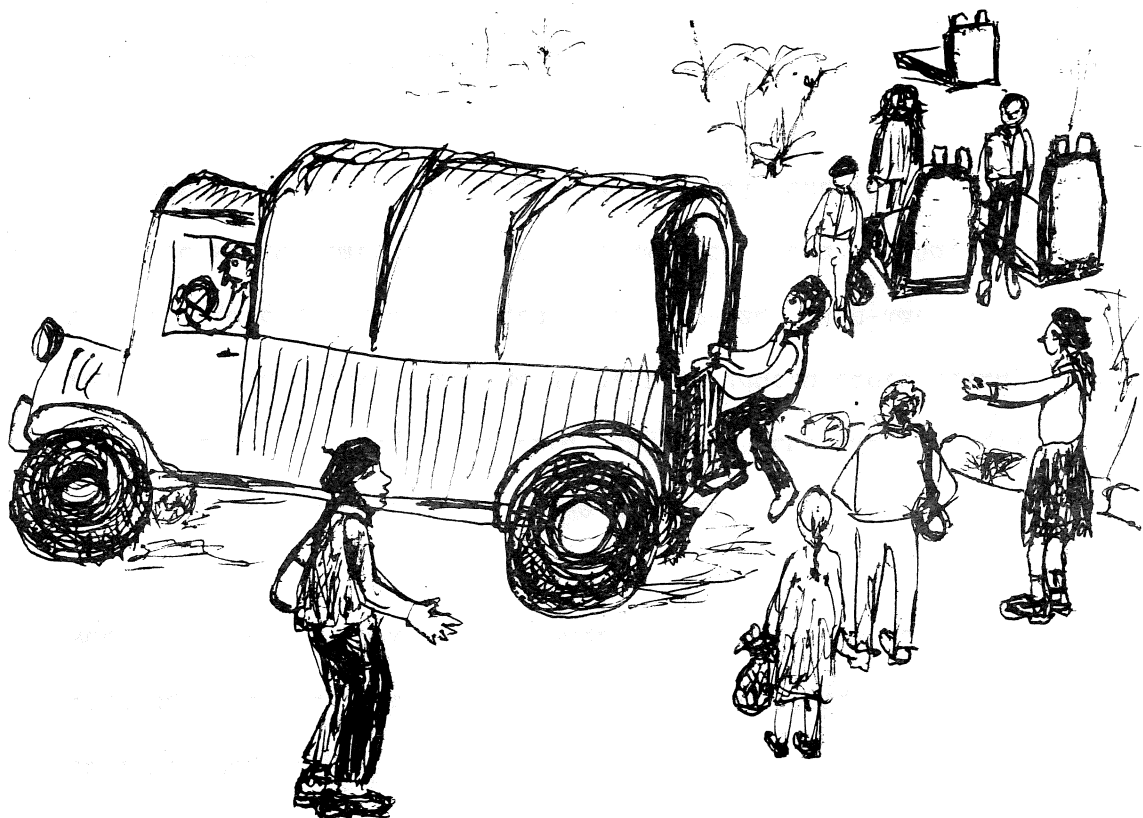
ערב אחד נשמעו נקישות קלות בדלת ביתנו, נגשתי לפותחה. אחד הנערים מתנועת "החלוץ הבוגר" עמד לפני. ידעתי שיומי הגדול הגיע. במשפטים קצרים הדריך הנער אותי ואמר: "עליך לבוא מחר בשעת ערב למקום המפגש שליד בית-הקברות המוסלמי. זכור, רק לבושך עליך ותו לא, לא תיק ואף לא מזוודה, הישמר לא לעורר חשד בדרכך." משסיים דבריו פנה והלך.

מאותו רגע לבשו את פני אמי קדרנות. היא אימצתני אל לבה, והיתה חוזרת ונושקת ולא אמרה דבר. ללבי נתגנב פחד מה מפני הנעלם והפרידה מן הבית. ידעתי, כי החלום הרחוק הופך להיות מציאות כה קרובה.

היום האחרון שלי בבית היה אחר ושובה. הדקות עברו בעצלתיים. הרגשת עצבות, עצבנות וחגיגיות מה שלבו להם יחדינו ואוירת פרידה עמדה בחלל האויר. בהגיע הערב נשקתי נשיקת שלום לאמי והדמעות החלו זולגות מעיני ונתערבבו בדמעותיה של אמי.

יצאתי את הבית ובמהירות הגעתי אל בית-הקברות המוסלמי. כמתוכנן מראש הסתתרתי מאחורי אחת המצבות. רוח ערב שרקה והחרידה בקולה את דממת המות אשר מסביב. עד כמה פחדתי, כל-כך רציתי את אמא

לידי. אך ידעתי שאסור לי לחזור על עקבי. דומה, שמחוגי השעון
לא נעו. אימה נוראה תקפתני. פתאם צדה עיני את חברי, שהסתתר
אף הוא מאחורי אחת המצבות ורווח לי קמעה שאיני לבד. בעודי
שקוע במחשבות ובהזיות נשמע האות המוסכם. המצבות לבשו חיים.
מכל הפינות רצו ילדים קטנים לעבר שביל העפר הצדדי. המדריך
ציוה עלינו להסתדר במהירות ופקד לעלות למשאית, שקודם לכן לא
הבחנתי בה. היתה זאת משאית צבאית מכוסה בברזנט ללא חלונות.
התחלנו לעלות. בעודי מתישב בנינוחות, הרגשתי כיצד אני נדחף
יותר ויותר. המשאית הלכה והתמלאה בילדים.

לכם הקוראים, מתקשרת משאית טיולים עם טיול מהנה ונסיעה משעשעת, שרעמי צחוק ושירה נשמעים מכל עבר. אך לא כך היתה נסיעתנו אנו באותה משאית מבית הקברות בדמשק בואכה ישראל. אמנם, קרובה סוריה לארץ-ישראל מהלך קילומטרים מספר, אך רחוקה היא אלפי מילין באיסוריה ובהגבלותיה, כי אבוי אם, חלילה, ניתפס. אזי - לא רק אנו ניזרק לכלא וניענש עונשים כבדים, אלא כל בני משפחותינו ואף הקהילה כולה תימצא במצוקה. ולכן, כשהרעים קולו של המדריך ואסר עלינו להשמיע הגה או צחוק, ולו אף הרחש הקל שבקלים, הבנו את משמעות דבריו עד לעומקם. שתקנו. נשמע רק קול טרטור המנוע. נתטלטלנו קלות כשגוו של האחד נוגע בחברו. הקטנים שבינינו, בני השבע והשמונה, נאחזו בברכי הגדולים לבל יפלו, כשהבעת פניהם קפואה ודוממת.

לפתע נעצרה המשאית. מלים באנגלית נשמעו מבחוץ. המדריכים הביטו זה אל זה. חשנו בחרדה שנשתקפה מעיניהם. "האמנם נתפסנו?" - הרהרתי. מלמול קל נשמע. הגדולים, בני האחת-עשרה שתיים-עשרה, שהבינו את חומרת המצב, סתמו את פיותיהם של הקטנים בכפות ידיהם. הדקות עברו בחרדה גדולה: חמש דקות, עשר דקות, רבע שעה... כולנו רעדנו ואז החל האוטו לזוז ו... המשיך בדרכו.

אחר-כך התברר לנו, שקצין בריטי שעשה דרכו לדמשק ביקש את עזרת הנהג שלנו בהחלפת גלגל למכוניתו. לכאורה, תקר בגלגל, אך היה זה הרבה למעלה מזה!

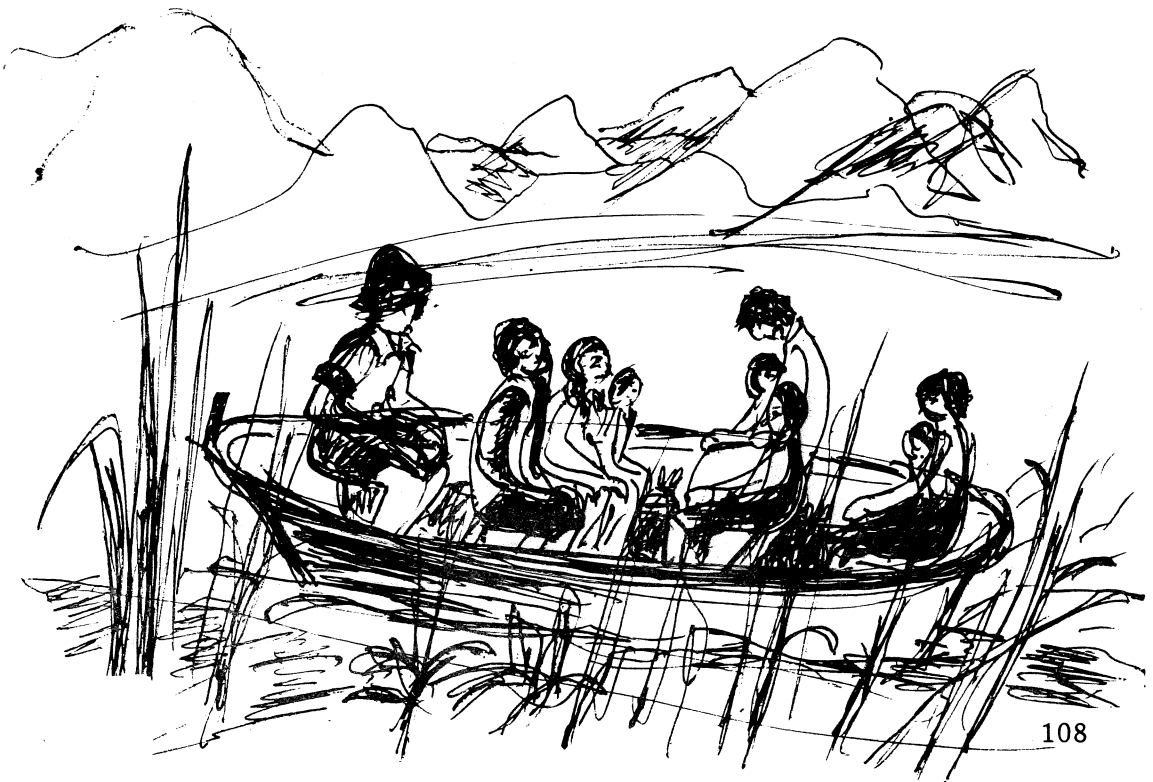
הגענו סמוך לקוניטרה. יצאנו במהירות מן המכוננית, כשכל איבר מגופנו כואב מישיבה צפופה ובלתי נוחה. התחלנו לצעוד בדרך זרועה אבנים וסלעים. ירדנו במורדות ההרים, בוססנו במים ובבוץ, כשמסביבנו כפרים ערביים, ואנו צריכים להיזהר לבל יגלוננו. היה עלינו להקיף את הכפרים ואת כלביהם המשמיעים נביחות מאימות. מדי פעם בהגיענו לכביש שהיה עלינו לעברו, שכבנו כולנו בצדו, ורק כשהוברר שהכביש ריק, חצינו אותו. זוכר אני, שכשניסינו לחצות את אחד הכבישים, עברה לפתע מכוננית משמר והאירה בזרקור את הכביש ושוליו. המדריכים ציוו עלינו להשתטח ואנו שכבנו ללא ניע. מכוננית המשמר נסעה הלך ושוב, כשאר חזק מאיר את השטח מסביב. דומה, שחשדו אנשיה בתנועה בלתי מזוהה. שכבנו כמשותקים במשך שעה ארוכה, ולכשנסתלקה המכוננית עברנו...

המשכנו דרכנו ברגל. ירדנו במדרונות ההרים התלולים, צולעים וכואבים, כשמעידה והחלקה על סלע או טרש, ודקירת קוץ טורדני מקשים עלינו את הדרך. המדריכים נשאו על כתפיהם את הקטנים שבינינו, כשקריאות עידוד נשמעות מפייהם: "הנה, הנה, אתם רואים את האורות שם, אורותיה של ארץ-ישראל המה!" והאורות, המנצנצים עדיין מרחוק, כאילו רומזים: "עוד מעט... עוד מעט...". ונוסכים בנו כוח להמשיך הלאה.

הגענו לישוב היהודי דרדרה, ששכן בצדה המזרחי של ימת החולה. שמחה בלב. אך ידענו, שהדרך ארוכה עדיין ועלינו לעבור נקודות

גבול נוספות. בשער הישוב קיבלה את פנינו בחורה ונשק בידה.
כדבר פלא היה זה לנו, כי מעולם לא ראינו אישה נושאת נסה.
הסתכלנו עליה בפליאה ובהערצה וקראנו זה לזה: "תראה בחורה עם
רובה!" היא חיכה לעברנו, וליטפה אחדים מאתנו. קריאות המדריך
זרזונו להתכנס בחצר. כיבדו אותנו בפרוסת-לחם מרוחה בריבה
שערבה לחכינו.

לאחר מנוחה קצרה המשכנו בדרכנו. היה עלינו לעבור את החולה.
סירות דייגים קטנות עמדו סמוך לגדה. בשקט הועלנו לסירה, שמספר
יושביה רב בהרבה מיכולת קיבולה. הסירה התנדנדה. מים נתזו. זו
הפעם הראשונה שאני שט! פעם ראשונה... איזה פחד! לחלוחית בעיני.

אסור לבכות. הס מלהשמיע קול. הסכנה טרם חלפה. כפרים ערביים ואוהלי בדואים טובבים אותנו. בחתירה דוממת ושקטה עברנו את הימה עד אשר הגענו לחולתא.

לא זר היה לנו השם חולתא. עוד בהיותנו בדמשק שמענו על בוגרי התנועה שהגשימו חלומם והיו בין מקימי הקיבוץ. עיפיים הגענו למקום. כל-כך רצינו לישון. ואיפה ישנים? ובכן, במתבן בין ערמות החציר ישנו - חילבים הלינו להמשיך לנהוג בזהירות. תארו לעצמכם, שאף רבים מחברי המשק לא ידעו על בואנו. כאמור, ישנו במתבן, וזה אינו מיטת תענוגות, ישנן מיטות טובות ונוחות ממנו - החציר לח, הקוצים דוקרים והיתושים טורדניים. אך העייפות והשמחה הגדולה שישנים אנו בקיבוץ בארץ-ישראל, חיממו את לבנו. ולא עברו דקות רבות וכולנו ישנו שינה עמוקה.

תחנתנו הבאה היתה אילת-השחר. אליה הגענו ברגל מחולתא. שם הוכנסנו שוב למתבן. הכרנו היטב טיבו של "בית-מלון" זה. לאחר שהות של יום אחד במקום ידענו, שעלינו לעבור עוד נקודת גבול אחת, שהיתה בסמוך לראש פינה.

עם לילה יצאנו לדרך. אפלה מסביב, רוח קרירה ליטפה את פנינו. רק רחשוש העלים ופסיעותינו הפריעו את דממת הלילה. "כולם לעצור!!!" - נתנה הוראה. מיד צייתנו. הסתבר, ששניים מן המדריכים שהובילנו נעלמו. חיכינו דקות מספר ומשלא חזרו המשכנו בדרכנו.

לפתע נשמע קול דהרת סוסים, ואנו מצאנו עצמנו מוקפים בפרשים של חיל-הספר הבריטי. "עצרו!" הדהדה הפקודה שוב. אך הפעם היא בוטאה במבטא זר. הבנו שאין זה אות התראה, אלא סימן לרעות - נתפסנו! אנו אבודים... חשנו מועקה קשה, חוסר אונים והרגשת כשלון. כל-כך קרובים היינו להשגת המטרה. כפסע היה בינינו לבין סיום המבצע בהצלחה. בעודנו מוכים בתדהמה הצליחו חברי הפלמ"ח להחביא את נשקם בחול לבל ייתפסו והנשק בידם.

החילים הבריטים האיצו בנו והביאונו למשטרת הר-כנען הסמוכה לצפת. נדחסנו בחדר המעצר. משהאיר השחר נלקחנו לחצר שם גילחו את ראשינו והלבישונו בבגדים מיוחדים.

אימו להחזירנו לסוריה. אך בהשתדלותו של הרב יעקב זילבר מצפת ובסיועם של המוסדות הלאומיים שוחררנו לאחר כשבועיים ימים מן המעצר בערבותו של הרב, וקבלנו סרטיפיקטים (היתרי עלייה). עם השחרור פיזרנו במקומות שונים בארץ: בקיבוצים ובמושבים.

אכן, תם מסע ארוך ומייגע, רב מכשולים ותהפוכות, שראשיתו בחלומות לילה בביתנו אשר בדמשק, ועתה הפך החלום למציאות - אנחנו בארץ ישראל עם סרטיפיקט ביד.

קבוצת הילדים העולים עם תום המעצר בצפת, 1945

"עלייה ב'" - פרקי זיכרון

באילת-השחר נשארה חוליה בת חמישה אנשים (במשך הזמן היתה לכיתה ואחר-כך למחלקה), לתפקידי עלייה ב' (העלייה שאורגנה לפני הקמת המדינה למרות איסורי השלטון הבריטי) מהארצות השכנות.

העולים היו באים אלינו משפחות-משפחות על זקניהם וטפם, על חוליהם ונכיהם. לרוב היו מדלת-העם.

בתקופה הראשונה, כשמספר חברינו מעבר לגבול היה מועט, נתפתו העולים למבריחים ערבים, שהיו נוהגים, במרחק כמה מאות מטרים מהגבול, לשדוד את כל כספם, ובאור הכוקר היינו מוצאים את העולים מאוכזבים ורוטנים, כשמעט רכושם היה לבז.

היה הכרח למנוע צורה זו של העברת הפליטים. לשם כך דרוש היה לשלוח שליחים נוספים מעבר לגבול אשר עבדו שם בתנאי מחתרת קשים. לא פעם נחלצו בנס מסכנת מאסר. אחדים אף נאסרו.

* * *

היינו מקבלים את העולים בכפר-גלעדי. מתפקידנו היה להעבירם עד חיפה. שם היו דואגים לתעודות הזהות שלהם ולשאר סידורים.

בסיסנו הוא אילת-השחר. נקודת התורפה - ראש-פינה, שהיא תחנת מכס ובה תחנת משטרה גדולה.

עד כפוי-גלעדי עוברים העולים שטח של קילומטרים ברגל. מגיעים ברגליים פצועות, עייפים, ומעיניהם ניבט חוסר האמון - אינם מבינים מה תפקידנו, חושבים אותנו למבריחים יהודים.

עד אילת-השחר נוסעים באוטובוס. עם התקרבו לגדר-הצפון גוברות העירנות והחרדה. משמר בריטי-ערבי בולש בפרצופים המוזרים, אך עתיד להניח את מלאכת בדיקת התעודות למשמרות בראש-פינה.

באילת-השחר מוכנים אוהלים לעולים, מיטות, שמיכות. אוכל אנו מביאים להם למקום שיכונם, שמא יתגלו לעין בריטית בחדר-האוכל, או אפילו לעין יהודית בלתי-רצויה.

חוקרים, רושמים אותם, דורשים מהם את תעודות-הזהות הסורית (זה, כדי שלא יעלו על דעתם לחזור. ויש לציין שהיו נותנים אותן בלי רצון טוב, ואף היו כאלה שלא נתנו כלל, בטענה שאבדו להם. במקרה כזה היינו עורכים חיפוש ומשיגים לרוב את מבוקשנו). כך היינו מכינים אותם לקראת הערב, להליכה ברגל עד ראש-פינה המושבה שהיא מעבר לתחנת המכס ולנסיעה מלאת חששות למחרת עם שחר.

שתי משפחות גדולות, על טפן, ובתוכן שתי זקנות, אחת עיוורת ואחת צולעת. דרשנו תעודות-זהות. הזקנות טענו שהשאירו אותן בסוריה. היה הכרח לחפש. הורדתי מהן שמלה אחר שמלה (כחמש שמלות על כל אחת), בדקתי בכל תפר ולא מצאתי. היה הכרח לשלחן באוטובוס, כי כיצד תלכנה ברגל (לא ברור כיצד הגיעו עד הנה). נתנו שוחד לאחד משוטרי המכס וציווינו על הזקנות לבל יפצו פיהן באוטו ובכל זאת עורר פרצופן חשד ונשאלו למקום מגוריהן. הן לא ענו (לפי הצו) רק התחילו להיאנח ולבכות. נמסרו לשוטרת והיא מצאה אצלן במקום נסתר את תעודות הזהות הסוריות ושלחו אותן בחזרה לארצן.

* * *

באה קבוצת נערים ונערות, שישה או שבעה במספר. כשבאים כאלה יש לנו סיפוק בעבודתנו. אף ההליכה קלה אתם. יצאנו שניים, אחד כגשש קדימה, ואני עם הגוף הנע, מאחור.

הלילה היא אפל, כל עץ נראה כפטרול משטרה נע. אנו עוברים בקרבת המשטרה (יותר בטוח). לפתע נשמעת צעקה ואחד מהם נופל ומתעלף. מתגברת החרדה. מה לעשות? מתיזים עליו מים, הוא פותח עיניו ומגמגם שלא יזוז מכאן. בינתיים הרחיק הגשש, איבדתי את קשר-העין אתו. לא יטוב. אינני מבינה את שפת המתעלף. הזמן חולף. אסור לשהות כאן. אני מחליטה לפעול. כמה סטירות-לחי חזקות מעודדות את הבחור והוא קם על רגליו וממשיך ללכת בשקט.

* * *

בא יהודי עשיר. הביא עמו חנות שלמה של שעונים וחלקי-שעונים לתיקון. כשהבאנו לו אוכל התרגז - "מה, האם אני כלב שצריכים להגיש לו כך אוכל. אני רוצה ללכת למסעדה". הסברנו לו איך ומה והוא לא הבין. רגז ורתח. אסרנו עליו בכל תוקף לצאת מהאוהל. בלילה, כשצעדנו בשביל, נראה לפתע, במרחק קרוב, פטרול משטרה רוכב. מיד ניתנה פקודה לשכב, להתרחק לאט-לאט מהשביל ולהיכנס לשדה התבואה, לעצור את הנשימה. הפטרול עבר תוך המולה (המולה זו הצילה אותנו). כשהגענו למושבה ניגש אלינו האיש ובקול מתחטא אמר: "אני מבקש סליחה, אני רואה שאתם לא סתם מבריחים אתם דואגים לנו באמת."

* * *

הנשים היו עוברות את הגבול עם משפחותיהן גם בהריון. אחת הגיעה עם לילה לאילת-השחר. בבוקר נולדה לה בת. נוסף תפקיד חדש - טיפול באם יולדת ובתינוקת...

* * *

יום אחד באה שיירה בת 30 איש. זה היה מספר גדול לתקופה זו (יותר מאוחר הגיעו גם שיירות בנות 60-70 איש). יצאנו, כל החוליה, להעבירם עם לילה. לאמהות היה קשה לשאת את תינוקותיהן והיינו עוזרים להן. השיירה זזה לאיטה. יש לחצות את הכביש. לפתע מתחיל אחד התינוקות לבכות ולצרוח (גם סוכריה לא הועילה). אוטו זורק את אורותיו ומתקרב אי-משם. השיירה מתקדמת במהירות ואני נשארת עם התינוק מעבר מזה של הכביש. מה אומר כשיתפשוני כך, עם הילד, המייבב מלים ערביות, בחשכת לילה? הנה עוברת

המכונית. אני נדבקת לקרקע ומכניסה את כובעי לפיו של התינוק.
עבר רגע, אני מזנקת לכביש ומשיגה בריצה את הגוף החונה במרחק
כמאתיים מטר.

עם האיר היום אני לובשת שמלה, נועלת נעליים יפות וצועדת לכביש
הראשי לכיוון צפון. בתחנת המכס מעיפים עלי השוטרים עין בוחנת -
"מה פתאום ברגל, בכיוון הפוך?" המזוודונת ביד מעיקה, אם יפתחו
אותה ימצאו נעלי-עבודה שדבקה להן אדמה טריה, מכנסיים וחולצת

חאקי. אני מחייכת לתומי, נכנסת לחנות לקנות שוקולד ויוצאת ל"טייל" לאילת-השחר. משהרחקתי מתחום ראיתם, הצעדים נחפשים יותר וסוף-סוף - באילת-השחר, ליד מכשיר האלחוט, אני מודיעה למרכז עלייה ב' בחיפה: היום שלחנו אליכם כך וכך "מחברות" וכך וכך "ספרים"... האישור מתקבל. והנה כבר קורצת מיטתי באוהל.*

עמליה בנארי
מתוך ספר הפלמ"ח

ה פ ג י ש ה

על-פי סיפורו של מ. לוזיה

דרכם של רבים מהילדים העולים מסוריה לארץ-ישראל היתה "בין גבולות בהרים ללא דרך", אך היו גם כאלה שהעפילו בדרך הים. על מפגש מרגש עם קבוצת עולים שהגיעה בדרך זו מספר מנחם לוזיה.

השנה שנת 1945. ימים של מתיחות גוברת והולכת בין היהודים והערבים היושבים בארץ, והשלטון הבריטי מצר צעדי היהודים ומונע עלייתם ארצה.

ליל חורף. חשכה כבדה. רעש הגלים הסוערים מפריע את דממת הלילה. ואני על החוף באכזיב, כשכולי ציפיה, דריכות והאזנה. ידעתי,

---

* דוגמת מברק שנשלח מופיעה בנספח עמוד 177.

שקולות רבים ללילה: קולות של הכפריים הערביים המצויים באזור;
קולות של חיל משמר החופים הבריטי; זמזום הזרקורים המאירים את
החופים ואינם מותירים אף שעל ים ואדמה ללא שמירה קפדנית;
וקולות של חתירה - שקטים, קצובים ועקשניים - קולות של עולים
שהחלטתם נחושה לפרוץ המחסום ויהי מה!

גשם ירד. מחוגי השעון נעו במהירות. הסירה אמורה היתה להגיע
בשעה 12.00, אך שעה זו חלפה זה מכבר. הנהג, שהתלווה אלי,
החל מאיץ בי וביקש שנחזור על-מנת שנוכל להגיע לבתינו בחסות
החשכה. לא שמעתי להפצרותיו וחיכיתי. הזמן חלף: שעה אחת, ועוד
שעה... אך רחש חתירת הסירה עדיין לא נשמע. בכל האמצעים שבידי
ניסיתי לשכנע את הנהג והלה נאות להמתין עוד קמעה...

לבסוף, לאחר ציפייה ארוכה נשמע קול סירה מתקרבת. רצנו לקראתה. הבחנו בקבוצה של אנשים העומדת ליד הסירה. צופים היו זה לזה, רטובים ונוטפי מים. בתנועת יד הוריתי להם למהר ולכוא אחרי במהירות נדחסנו בטנדר הקטן ויצאנו לדרכנו.

נסענו דחוקים בדרכי הגליל החשוכות. שלושה-עשר מעפילים היו עמנו וביניהם ילדה קטנה כבת שש, שישבה על ברכי רטובה ובוכיה. בדברים רכים ניסיתי להרגיעה ולא עלה בידי. התקרבנו לנקודת הביקורת של המשמר הבריטי, והילדה המשיכה לבכות. סתמתי את פיה בכף ידי. הרגשתי, שגופה הקטן של הילדה מתפתל ונאבק על מעט אויר לנשימה, ולבי פרפר בתוכי, אך מאחיזתי לא הרפיתי. לאחר שהות קצרה בנקודת הביקורת המשיך הנהג את דרכו. נשמתי לרווחה ונשקתי על לחיה של הילדה...

שנים עברו ודרכנו לא נצטלבו. ובאחד מבקורי בקבוצת "אושה", נגשה אלי אישה צעירה וילד בזרועותיה ובירכה אותי לשלום. "התזכור?" - שאלה. התבוננתי בה. לרגע לא זכרתי, אך משהו בקולה הזכיר לי ליל-חורף סוער על חוף אכזיב...

מסע לילי עם ילדים

על-פי סיפורו של מנשה הראל

הסתכלתי בהם: קטנים, רכים בשנים, צוחקים, בוכים ומפוחדים. אחדים משחקים ודומה כי שמחים הם, והאחרים - עומדים ומתחככים ילד ברעהו כאילו רוצים לשאוב מעט בטחון. בפינת החצר קבוצת בנות. אוחזות היו יד ביד ועיניהן עצובות. נשארתי על עומדי והרהרתי: ילדים אלה גורלם נתון בידי, שכן לא מכבר נפרדו מהוריהם לאחר שנתפסו המשפחות כולן בנסותן לעלות לארץ בהסתר. את ההורים שמו במעצר בבירות ואילו הילדים רוכזו בחצר בית-הספר. לכשנודע הדבר בארץ, הוחלט להציל את הילדים ולהעלותם במהירות האפשרית. נשלחנו עקיבא פיינשטיין ואני למשימה זו. וכך מצאתי עצמי עומד בחצר בית-ספר זר ורחוק וגורל הילדים בידי.

ניתקתי מהרהורי לשמע עצירת משאית התובלה הצבאית. ידעתי, שיש לפעול מהר. "ילדים, הסתדרו מיד בשני טורים" - פקדתי רכות. הילדים צייתו ובעיניים מפוחדות הביטו בי. ניסיתי להרגיעם. ליטפתי ראשו של האחד, חייכתי אל האחר ועזרתי להם לעלות למשאית. התחלנו לנסוע. לילדים הקטנים חילקנו בקבוקי מים מהולים ביין על מנת להבטיח שבשעת מעבר הגבול לא יכשילונו בבכי או צעקה. עד לנחל הבניאס עשינו דרכנו ללא תקלות. אך בהגיענו לנקודה בה

אמורים היינו לפגוש את חולית הפלמ"ח, שמתפקידה להעבירנו את הגבול אל שטח הגליל, נוכחנו, שהפלמחניקים אינם. רגעים מספר עמדנו חסרי אונים כשאנו סוקרים את האזור ואוזנינו קשובות לשמוע את קול צעדי אנשי הפלמ"ח המתקרבים. חשבנו כי קרתה תקלה בדרכם והם מאחרים.

משבוששו לבוא, והשעות זחלו אל תוך הלילה, החליט עקיבא שיש לפעול ולבצע את המשימה שהוטלה עלינו.

יצאנו עם שיירת הילדים הארוכה כשעקיבא מוביל בראש ומנווט דרכו בחשכה, ואני - במאסף מדרבן, עוזר ומאיץ במפגרים. השביל הסלעי שעליו התקדמנו הפך להיות לדרך בוצית וטובענית בשדות קיבוץ דן. לפתע נשמע קול נקישת מתכת - הקול המאיים של דריכת רובים. עקיבא נעצר, ואחריו הטור כולו. ציויתי על הילדים בלחישה לשכב על הקרקע ובשפיפה רצתי לאורך הטור הדומם והגעתי אל ראשו, באותו רגע נשמע מפיו של עקיבא קול שאגה מזעזע ומקפיא דם, ואף אני, שהכרתי את עקיבא, וידעתי את נוהגיו המפתיעים, הזעזעתי כולי. לאחר ה"שאגה" נשתררה לרגע דממה, אך מיד נשמע קול צעדים חפוזים של קבוצת אנשים קטנה המתרחקת ובורחת. לאחר מכן התברר לנו, כי נתקלנו במשמר אשר תפס את חולית הפלמ"ח שאמורה היתה לקבל את פנינו. בשמוע המשמר את קול צעדינו, התכוונו אנשיו ללכוד גם קבוצה זו, אבל שאגתו הבלתי צפויה של עקיבא וקול הצעדים הרבים הפחידום כל-כך והם ויתרו ונסוגו בחיפזון.

וכך עמדנו בשדות התירס הטובעניים של הקיבוץ, כשמסביב חשכה
 גמורה, ומאחורינו קבוצת ילדים מפוחדת השכובה על הארץ. בקול
 מפקד שאין אחריו הרהור וערעור פנה אלי עקיבא ואמר: "אני לוקח
 את חצי הקבוצה והולך מכאן. קח אתה את החצי השני ולך מסביב.
 נפגש בקיבוץ". בעודי מדבר הקים את הראשונים שבשיירת הילדים
 ויצא בצעדיו הגדולים כשהילדים אחריו. עד כה ועד כה, כשאני
 מתחיל לארגן את החצי שלי, נוכחתי לדעת כי כמעט כל הקבוצה נותרה
 אתי ורק ילדים מעטים הספיקו להצטרף לעקיבא. את הדרך לא הכרתי.
 את אורות הקיבוץ לא ראיתי (הגנרטור, מקור החשמל, לאיפעל משום
 מה אותו לילה והקיבוץ היה שרוי בחשכה). הסתכלתי סביבי וזהיתי
 את צלליהם של תל דן. החלטתי להוליך את הקבוצה לכיוונו.

אולם מחשש להתסבך עם כל הקבוצה הגדולה בדרך לא דרך, בחרתי להקדים ולסייר בסביבה ולבחור את הנתיב הנוח ביותר בעצמי. כינסתי סביבי כמה מהילדים הגדולים שבקבוצה ובלחישה הסברתי להם כי אני הולך לחפש את הדרך, וכי עליהם להמתין לי בשקט במקום ולשמור על חבריהם הקטנים.

יצאתי לדרך במהירות, כשאני מתקדם ומגשש את דרכי באפלה. כשהגעתי סוף סוף לקיבוץ, את מי אני פוגש אם לא את עקיבא הממתין לנו. הוא הספיק בינתיים לשוחח עם אנשי הקיבוץ, לספר להם את הקורות אותנו ולקבל מהם רכב כדי להזעיק עזרה מכפר-גלעדי, ובעוד עקיבא עושה דרכו לכפר-גלעדי, חזרתי אני למקום שבו נשארו הילדים.

עוד ממרחק כריתי את אוזני לשמוע את קולותיהם, והדממה היתרה היתה חשודה בעיני. הגעתי למקום והנה "הילד איננו", אין נפש חיה, נותר רק השדה הבוצי והרמוס ובו עקבות רגליים קטנות ורבות. נתמלאתי חרדה ורגע ארוך תהיתי מה אעשה עתה. נזכרתי בפגישתנו הראשונה עם הילדים לפני שעות לא רבות ובאחריות הגדולה, שנטלנו על עצמינו כלפי אמהות ואבות, שאת ילדיהם הובלנו בדרך לא דרך, והאחריות - כמעט והכריעתני.

במהרה התנערתי מקפאוני מתוך דחף לעשות, לעשות משהו, למצוא אותם. גיששתי שוב בעקבות הצעדים וראיתי שהם מובילים לכיוון בית המשמר, שאור נצנץ ממנו. התקרבתי אל המבנה בזהירות. הצצתי

מבעד לחלון ולרווחתי הגדולה ראיתי את הילדים שרועים בעיפות ומנמנים בתוכו. הוקל לי גם בראותי כי רק שומר אחד היה במקום, אותו הכרתי כאחד המשתף עמנו פעולה בהברחת עולים, בעד בצע כסף, כמובן. מפי השומר נודע לי כי לפני שעה קלה הגיעו אליו הילדים. ומאחר והוא - כך אמר - "בעדינו", הסתיר אותם, כדי למוסרם לאנשי הקיבוץ. ברור היה לי, כי הוא מצפה לתשלום נכבד עבור מעשהו.

בינתיים התעוררו כמה מן הילדים וכשראוני הגיבו בהתרגשות גדולה. הם סיפרו כי חיכו לשובי זמן ממושך, ומשלא חזרתי החלו לפחד, ומתוך רצון להתקדם יצאו לדרכם לכיוון האור, אשר חשבו כי הוא בא מקיבוץ דן. מרוב שמחתי, כי מצאתים בריאים ושלמים, לא גערתים בהם על כי נטשו מקומם בניגוד להוראותי.

השחר כמעט והאיר כאשר הגיעו אנשי כפר-גלעדי ואתם הורביץ המוכתר ועקיבא. במהירות הוסדרו העניינים עם השומר. העלינו את הילדים העייפים והרצוצים על המכונת ויצאנו לכפר-גלעדי. שם נתקבלו הילדים בארוחה חמה, ולאחר מכן פוזרו למנוחה ולשינה. כך נסתימה בשלום יממה ארוכה מלאת פעילות וגדושה רגעי סכנה ומתח.

לא חלפו ימים רבים והורי הילדים שוחררו מן הכלא בלבנון והגיעו גם הם ארצה. המשפחות נתאחדו מחדש והתיישבו במקומות שונים בארץ. ועד היום, כשאני נפגש עם "ילדים" מאותה קבוצה, מהם כבר הורים לילדים, אנו נזכרים באותו לילה בשדות קיבוץ דן.

למען הצלת אחים

על-פי סיפורם של אליהו כהן ויאיר חילו

פעילותה של תנועת "החלוץ" בדמשק לא הצטמצמה רק בארגון עליית בניה לארץ. לימים התרחבה פעילות זו בהגשת עזרה ליהודים מארצות אחרות, שרצו אף הם לעלות לארץ-ישראל. אליהו כהן, שהיה אחד מפעילי התנועה בדמשק, מספר על אחת מפרשיות העלייה העלומות, שהוא ויאיר חילו היו מעורבים בה.

וכך סיפר: זכורני, בערבו של יום אחד נכנס למועדון התנועה עלם גבה-קומה, שלא הכרתיו. לאחר שהחלפנו מלים מספר הבנתי, שהנו מארץ-ישראל מקיבוץ תל-עמל. שמחתי לפגוש בצעיר, כי תמיד עורר בי המפגש עם אנשים מהארץ התרגשות גדולה. חשתי במבטיו הסוקרים והבוחנים של האורח. לאחר שיחה קצרה עמי הבין הלז, שאני אחד ממדריכי התנועה ופתח מיד בסיפורו: "ליד קמישלי נתפסו עשרה יהודים שניסו להבריח את הגבול מעירק ולעלות לארץ-ישראל. ניתן להצילם!" - אמר ולא הוסיף.

ידעתי, שעלי למהר ולפעול. קמישלי קרובה היתה הן לגבול התורכי והן לעירק, ולכן הקפידו השלטונות בבדיקת תעודות ושאלו למעשיו של כל עובר ושב באזור. ואני - מעולם לא ביקרתי בה ולא הכרתי בה איש. כל אלה לא מנעו מבעדי להסתכן ולהגיש עזרה ליהודים

במצוקה. ידעתי, שעלי לתכנן כל פרט וכל תג, כי חקירת הבולשת קפדנית ומדוקדקת היא באזור. ואין זו סתם בולשת, אלא כפולה ומכופלת - האחת סורית, השניה צרפתית, השלישית תורכית והרביעית אנגלית, ואבוי לי אם יתנו עיניהם בדרכוני ויודע להם, חלילה, ששהיתי תקופת מה בארץ-ישראל.

עלה רעיון במוחי, שעבודה בחברת תבואה צרפתית גדולה, שסניפים לה בדמשק וקמישלי תשמש כיסוי מתאים לשהותי באזור. מיהרתי למשרדי החברה והצעתי את מועמדותי, ולאחר שקיבלתי את הטופס המתאים מילאתי את הפרטים באדישות מעושה.

יחד עם חברי יאיר חילו, שאף הוא היה פעיל בתנועה, עלינו לרכבת בדרכנו לקמישלי ותפסנו לנו מקום בפינת הקרון. ניסיתי לתת תנומה לעיני, אך טלטולי הרכבת הפריעוני. הדקות עברו בעצלתיים. אשה כפריה ישבה עם שלשת ילדיה בעברו השני של הספסל ופטטה בקול, כשבכיו של האחד וצחקוקו של האחר מוסיפים להרמונית הצלילים של הרכבת הנוסעת.

הוצאתי כריך מן התיק שבידי ונגסתי בו, כשלפתע נכנסו לקרון אנשי המשמר התורכי. הם שאלו לתעודותי. הגשתי להם את טופס התעסוקה אשר בידי, כשעל פני נסוכה הבעת תמיהה ובלבי פנימה חרדה גדולה. אנשי המשמר הפכו את הטופס מלפנים ומאחור. אינני יודע אם ירדו לפרטי פרטיו והבינוהו לכל דקדוקיו, אך שמה של

החברה הצפרתית, אשר התנוסס בראש הטופס, די היה בו כדי להסיר את חשדותיהם ולשחררני. ואכן, טופס זה הצילני מתפיסה (מעצר). ביאיר חברי, לעומת זאת, שהיה בעל חנות למזכרות בדמשק, והתלווה אלי כסוחר נוסע, ערכו חיפוש מדוקדק מכף רגל ועד ראש...

* * *

הגענו לקמישלי. בסמטאותיה הצרות על המדרכות שכבו אנשים כשהם רועדים. ידעתי, כי חולי קדחת הם. סימניה של מחלה זו היו ידועים לי היטב, ועוררו בי זיכרונות נוגים של נופים אחרים, אהובים - נופיה של ארץ-ישראל, שבניה עובדים את אדמתה והקדחת מכה בהם. עמדה בפנינו הבעיה כיצד לאתר את היהודים שבמקום ואת השליח הישראלי, בן ירושלים ואיש "הפלמ"ח" יצחק שוויקי, ששהה שם בתפקיד תחת מסוה של מורה.

שאלנו עובר אורח שנקרה בדרכינו על מקום לינה או פונדק וזה הובילנו לבית מלון ששמו "ניו-יורק". ציפיות מתוקות למיטה חמה ולכוס קהוה מהביל היו לנו בשומענו שם זה. אולם משהגענו לספק בית ספק חורבה, נמוגו והתפוגגו כל אותם חלומות. עם זאת שמחנו, כי הגענו לקמישלי ועתה נוכל לפעול מקרוב למען הצלת היהודים שנאסרו.

עם בוקר העירונו קרני השמש שחדרו מבעד לחלון הסדוק. מיהרנו לקום. ידענו שרבה המלאכה לפנינו. חששנו לשאול ולחקור יתר על

המידה למקום מגוריהם של היהודים. הפנו אותנו לאיזה שוק קטן. שרכנו דרכנו בסמטאות, כשאנו מחפשים סימן היכר כלשהו, שיהיה בו כדי לעזור לנו למצוא מבוקשנו. בעודנו סוקרים את הבתים הדלים נמוכי הקומה צדה עיננו בפתח השוק מגן דוד ואותיות עבריות מתחתיו - "בענ"ו". מיד הבנתי משמעותן של אותיות אלו והגיתין בקול: "בעזרת השם נעשה ונצליח".

נכנסנו ללא היסוס. ידענו שבקרב אחינו בני-ישראל אנו. איש בעל סבר פנים טובות שאל למבקושנו. לאחר הסבר קצר הפנה אותנו לעבר בית-הכנסת. באחד הכוכים, בחדר דמוי מערה שחלקו מתחת לאדמה, לאור נרות ישב צעיר וסביבו דרדקים (ילדים צעירים) ולימד עברית. דמומים ונדהמים עמדנו לנוכח אותה תמונה - בחללו של כוך מערה כזה נשמעים צלילים בעברית. חדרי לבי התמלאו שמחה וגאווה: עד היכן מגעת אהבת ישראל?! - יושב לו שליח פלמחניק מירושלים ומלמד עברית במקום שכוח אל זה.

משהבחין בנו, רמזנו לו לצאת החוצה. הצגנו את עצמנו בפניו ומיד ביקשנו לדעת פרטים נוספים על קבוצת היהודים העירקים שנתפסה. "הקבוצה נתפסה בכפר סמוך לגבול, לא הרחק מקמישלי" - אמר - "ניתן להצילם, אך צריך סכום נכבד של כסף". הבנו, כי שגיבנו שלא לקחנו עמנו כסף, כי הרי הבקשיש והשוחד עזרו לנו לא אחת להשיג את מטרותינו בעתות צרה: לקבל תעודה, לשחרר אסירים מבית-כלא, להבריח גבולות וכדומה. ידענו, שעלינו למהר ולפעול.

יצחק יצא בכוון הגבול לבדוק ולמצוא דרך כיצד לשחרר את קבוצת היהודים, ואלו יאיר ואני חיפשנו מוצא להשגת כסף. החלטנו לגשת אל ראש הקהילה, ששמענו שהוא יהודי טוב, ולבקש את עזרתו. "אינך מכיר אותי" - פניתי לראש הקהילה - "באתי בקשר להצלת נפשות... אני זקוק לחמש מאות לירות. אני צריך אותם מיד ובמזומנים. אתן לך פתק ותוכל לקבלם מחר בדמשק בכל בנק שתרצה". ראש הקהילה לא היסס, הוציא חמש מאות לירות, סכום שהיה עתק באותם ימים, ומסרו לנו בו במקום. הוא נתן בנו את אמונו וסמך על דברתנו, כי הכסף יוחזר, וכי המטרה שלשמה אנו מבקשים סכום זה, אכן מטרה נעלה וראויה היא. היה זה ביטוי נוסף לאהבת ישראל במקום נידח זה.

בינתיים חזר יצחק לקמישלי ובידו מידע מפורט יותר בדבר אפשרות שחרורה של קבוצת היהודים מעירק. ידענו, שלא נוכל להסתפק בהוצאת הקבוצה מן המאסר, אלא יש לשדל את מקבלי השוחד שיעבירו את הגבול, את נהר הפרת, תמורת אותו סכום כסף, כי אחרת נעמוד בפני בעיה מחודשת. יצחק יצא לחדש את קשריו עם המבריחים ולהבטיח שתמורת אותו סכום כסף ידאגו לכך שקבוצת היהודים תעבור את הגבול. ואלו יאיר, נסע אותה עת לדמשק על-מנת לדאוג למקום מסתור בהגיע בני הקבוצה לשם ועל-מנת לפעול להעברתם הבטוחה לארץ-ישראל.

שהיתי בקמישלי ימים מספר. חיכיתי לשובו של יצחק, כדי לדעת אם

הכל בסדר. בינתיים התענינתי בחיי הקהילה היהודית וביליתי עמם את השבת. ביקרתי בבית-הכנסת והוזמנתי לעלות לתורה. עם תום התפילה ניגש אלי אחד הסוחרים והזמינני להתלוות אליו ולהתארך בביתו. בהכנסי לבית נדהמתי למראה עיני: מרצפות לא היו בבית, כתחליף שימש משטח של חול. תמהתי - הן מצבו הכספי של האיש מאפשר לו לחיות אחרת... בסעודת השבת ישבו ליד השולחן הגברים בלבד ואכלו כולם מקערה אחת. הנשים לא ישבו עמנו, רק הגישו אותה עת. את ארוחתן אכלו בפינת החדר לאחר שסיימנו אנו.

עם צאת השבת הלכתי לבית הקפה שם ישבו פקידי חברת התבואה הצרפתית. לא רציתי לעורר חשד. חשוב היה לי, שיראוני מסתובב בחברתם של פקידי החברה שעבדו במקום.

אך בזה לא תמה פרשת מסעי לקמישלי. בעוד קבוצת היהודים מעירק עושה דרכה למקום מבטחים, עמדה בפני שאלת הדרך חזרה. כמקובל אצלנו בנסיעות איננו חוזרים באותה דרך בה הגענו למקום. בחרתי לחצות את הפרת ולשוב דרך המדבר הסורי. עליתי על אוטו משא של ארמני, שהוביל חיטה ונסע באותו כיוון.

בהגיענו לנקודת הביקורת שליד הפרת עצרה אותנו המשטרה לחקירה שגרתית. כששאל הקצין לפרש מעשי באזור, סיפרתי כמובן, שאני פקיד בחברת התבואה הצרפתית, אך מאחר שיש קדחת באזור ואני קדחתי כבר פעם, פקד הרופא שאחזור לדמשק. השיחה עשתה את

הרושם הדרוש. אולם משהציץ בתעודת הזהות שלי ונוכח ששמי אליהו, חלה תפנית בחקירתי, שקודם לכן היתה עניינית ושוטפת, והוא דרש מהג'נדרם (השוטר) שעמד לידו, שיערוך חיפוש מדוקדק וקפדני בחפצי ובי.

נזכרתי, שבאחד מכיסי מצוי פתק העלול לסבכני ולהסגירני. ובעוד הקצין בודק את חפצי ואת תעודותי, מיהרתי להכניס את היד לכיסי ולהוציא את הפתק. מוללתי אותו בין אצבעותי והרימותי ידי לבדיקה, על מנת להסיח את דעתו של הקצין מאצבעותי המסתירות את הפתק. פי החל שופע טענות וטרוניות: למה ומדוע זוכה אני לטיפול כה מביש, הרי פקיד אני בחברת התבואה הצרפתית?!
- אין לך זכות לערוך אצלי חיפוש - טענתי בתוקף - הן פקיד אני כמורך ואוכל לתבוע אותך לדין.
הקצין נרתע קצת, הרגיש אי נוחות והחל להתנצל. הוא הזמינני למכוניתו, העבירני את הפרת ועל ספל קפה בצידו השני של הנהר החל לתנות צרותיו כי רבים היהודים הבורחים מתחת ידי ומבריחים את הגבול. וכשהוא נתקל בשם יהודי הוא מחפש... לחצנו ידיים והוא ברכני לשלום. הרגשתי הקלה. ידעתי שעברתי מכשול נוסף, ואחרון. הגעתי לדמשק ובזה תם חלקי בפרשיה עלומה זו.

* * *

אותה עת כבר הספיק יאיר חילו, שנסע בדחיפות מקמישלי לדמשק להכשיר את הקרקע לעלייתה הממשית של קבוצת היהודים העירקיים לארץ-ישראל.

בציפייה חיכיתי לבואה של הקבוצה - סיפר לאיר על המשך פעולת
ההצלה - לא ידעתי מתי ולהיכן יגיעו, כי שחרורם מהמעצר והעברתם
מקמישלי לדמשק נעשו בחשאי ובהסתר ואף היום לא ניתן לספר את
פרטי הפרשה בפרוטרוט. עדיין ישנם דברים שהשתיקה יפה להם. עברו
ימים, דרוך וחרד ומחכה לסימן הייתי. והנה, באחד הלילות, נשמעו
דפיקות עמומות בשער ביתנו. התעוררתי בבהלה ובמהירות רצתי לעבר
הכניסה, כי חששתי שמא יתעוררו בני משפחתי והשכנים. ירדתי
במדרגות המובילות לחצר ובזהירות רבה פתחתי את השער. לנגד עיני
התגלתה תמונה מוזרה - קבוצת אנשים, שבגדיהם הלבנים בוהקים
בחשכת הליל, עומדת דוממת ולידם חמורים עמוסים קני-סוף.
- "שלום עליך!" - הפטיר אחד מהם.

מיד הבינותי מי הם הבאים. שמחת אין קץ הציפה את לבי, אך ידעתי
שהזמן דוחק והמלאכה מרובה. בשקט הורדתי אותם אחד אחד למרתף
ביתנו, כי חלילה לי, אם יוודע דבר בואם אפילו בשכונה. נזהרנו
לא להשמיע קול ורחש. אסור היה לנו להעיר את בני ביתי או את
השכנים, כי הרי הצלחת מבצע ההצלה תלויה בסודיותו המוחלטת. לרגע
התבוננתי בקבוצת היהודים המסתתרת במרתף הבית: פניהם מאובקים
מן הדרך, עיפות ניכרת בכולם, אך בעיניהם שמחה של ממש, אושר,
כי ידעו ששלב נוסף מאחוריהם והנה, הנה מטרם עומדת להתגשם.

למחרת, החליפו בגדיהם והמשיכו בדרכם מדמשק לארץ-ישראל, כשהמה
מצטרפים לקבוצת ילדים, שאף היא עלתה לארץ. בדרך לא דרך עשתה
שיירה זו דרכה לארץ-ישראל.

בשליחות - קטעי יומן

דמשק, יולי 1945

העיר התרוקנה כמעט מהנוער העברי. כולם עלו לארץ-ישראל. מועדון "החלוץ", שהמה מרוב נוער, שקט שורר בו. רק מספר ילדים וילדות באים לשחק בו. מועדון "הצופים" אף הוא שומם: כל נעריו עזבוהו ועלו לארץ. רהיטי הקלוב מסודרים. הדגל פרוש על הקיר: "הצופה הישראלי". על הקיר - תמונות מנהיגי הציונות, ולצידן תמונות מנהיגי המדינה הסורית. מדריך הצופים הוא לבדו נשאר ובא יום יום, מנקה את המועדון ועונה למבקריו - מפקדי הצופים שבעיר, הבאים לשאול על חברי המועדון---

המשטרה מחפשת סוכנים מקרב היהודים אשר ימסרו לה על פעולות השליחים מארץ-ישראל. בבית-הסוהר יושבים שלושה צעירים מארץ-ישראל שנתפסו בגבול. קצין בריטי חוקר אותם ומשתמש באמצעי-עינוי אכזריים.

בירות, אוגוסט 1945

מספר ערבים מכפרי-הספר מצאו להם עסק: לשדוד את שיירות העולים. יצאו מספר בחורים מהארץ, תפסו את הערבים והפליאו בהם מכותיהם. הערבים הצליחו להימלט ופנו למשטרה הסורית, וזאת פנתה אל חיל-הספר (צבא של עבר-הירדן) לעזרה. יצאו אלה חמושים בנשק והקיפו

את הבחורים. הבחורים ידעו לענות וחיל-הספר נסוג. לאחר ימים הופיעה בעתונות ידיעה צנועה על חילופי יריות 'בין מבריחים ציונים ומשטרת הגבול', ונאמר ש'הציונים ברחו לאחר שהמשטרה פתחה עליהם באש'.

אוקטובר 1945

משעמם מאוד בכלא, אפל הוא ומלא טחב. בתא שלנו יושבים חמישה אנשים: אחד שחנק את בתו ושני שדקר את אביו. השאר - בעוון הברחת הגבול. על הקירות - כתובות בעברית, כתובות בידי אנשים שישבו כאן. בין הכתובות - שמות בחורים מקיבוצים שבארץ. האוכל - שלוש פיתוח קטנות מפסולת של קמח ומעט תמרים או תאנים ליום - אין בו כדי סעודה מספקת. מי שיש לו כסף יכול להתקיים על כספו. מזרון ושמיכה - על חשבון האסיר, בית-הסוהר נותן רק מחצלת. עבור מזרון ושמיכה משלמים לירה ורבע סוריים (כמאה ושלושים מיל), בעוד ששכר לינה במלון שבאותה עיריה עצמה עולה חצי לירה סורית. יחס השוטרים ידידותי, שכך השוטר נושא עיניו לבקשיש, ביחוד כשהאסיר הוא יהודי, ויהודי מובטח שיש בכיסו 'מצלצלים'. אולם אוי לו למי שיעיז להתחצף. אז ירדו השוטרים לחייו בקתות רובים ובאלות. הערבים מתגלים כאוהבי יהודים ואוהדיהם. הם מכירים את הקיבוצים ומפליגים בשבחם, מספרים על קבלת-הפנים שעורכים שם, ובעיקר על חדר-האוכל הקיבוצי. אגב, ערביי הסביבה

מספרים על ליל קרב בין בחורי ארץ-ישראל לבין חיל-הספר שבו
הונס חיל-הספר.

שחררתי. אני נהנה מהחופש ומהשמים היפים לאחר ישיבה בכלא האפל.
אנו ממשיכים בעבודה. התעמולה האנטי ציונית מתגברת מיום ליום.
העתונות מספרת על עשרות יהודים המסתננים יום-יום לארץ-ישראל,
ודורשים לאחוז באמצעים חמורים. שר הפנים הציע בישיבת הפרלמנט
שיתוף הצבא הלבנוני בשמירת הגבול. מודיעים על הגברת המשמרות
וגיוס אנשים נוספים לבולשת. ראש השרים שלח מכתבים אישיים אל
מפקדי איזור הגבול: הוא מבקש מהם תשומת לב מרובה ופיקוח חמור
ביותר. מתהלכות שמועות על החמרת העונשים על היהודים עוברי
הגבול. בכפרי הדרום מתנהלת פעולה ציבורית נגד הברחת יהודים.
במסגדים נואמים על נושא זה. וישנה החלטה לתפוס כל יהודי
העומד לעלות, ולכשתיתפס מכונית של יהודים העוברים את הגבול -
לשרוף אותה על נוסיעה. אף כאן, בבירות, נאסרו מספר צעירים
יהודים, בעקב הלשנה שהם עומדים לנסוע לארץ-ישראל, ונידונו
לחדשים מאסר. על אף הכל עומדים יהודים מוכנים לפרוץ ולעלות.

ארץ-ישראל, 5 באוקטובר 1945

הגענו לגבול, ואתנו ילדים, נשים והורים. ההליכה קשה עליהם.
הדרך כולה אבנים וסלעים, השדות זרועים אבני נגף. נכשלו

האנשים ונפלו, נפצעו, קמו, התאמצו ללכת. השחר עלה כשאנו דורכים על אדמת הלבנון, והלב חרד שלא יאיר עלינו היום. האצנו באנשים והם לאים ופצועים ויגעיים. הילדים הלכו יפה ובשקט. השמש עלתה כשאנו עוברים את הגבול בסמוך לכפר ערבי. אנשי הכפר יצאו אותה שעה לעבודה בשדה, וראו את השיירה הארוכה כשהיא נחפזת למצוא מקלט.

ה.י. מתוך "התנועה לאחדות העבודה",
גליון 80

קבוצת ילדים במחנה המיון באלרונים - 1944

תגובת היישוב בארץ-ישראל

המאבק על חופש עלייה

הישוב היהודי בארץ-ישראל ראה חובה לעצמו להגביר את העלייה ולהגן על זרם ההעפלה מגבול הצפון.

ממטה "ההגנה" יצאה הפקודה להתנגד בתקיפות לכל אפשרות של חיפוש מעפילים בישובים העבריים.

"אין הישוב העברי מבידל בין
עולים חוקיים לבלי חוקיים.
תהיה התנגדות לכל ניסיון של
גילוי מעפילים ומאסרם".

זמן קצר לאחר מכן עמד הישוב לראשונה במבחן.
בשבת, 6 באוקטובר 1945, עברה קבוצת מעפילים את גבול הצפון
והתגלתה סמוך לכפר-גלעדי. הדיים על התקרית שהתרחשה התפרסמו
בעיתונות למחרת היום.

7 חברים נפצעו על-ידי חיל הספר בצפון עולים יהודים באו לכפר גלעדי

קבוצה (חבריה חולתה ואילת-השחר) ממנרה בדרך לכפר-גלעדי. משמרת חיל-הספר פתחה עליהם, סמוך לכפר-גלעדי, באש רובים ומקלעים. שבעה חברים נפצעו (3 פצועים קשים, 4 פצועים קלים) והובלו לבית-החולים שוייצר בטבריה. בסביבה שוררת התמרמרות רבה ותביעתם המאוחדת של תושבי הגליל העליון היא לסלק מיד את חיל-הספר הגורם זה כמה חודשים לתקלות מיותרות שמות הפצועים: יוסף בלום-שטיין, ישעיהו ברוך, טוביה כנעני, צבי לאטוביצקי, גיל מוזס, משה יבוא.

בשבת בבוקר בשעות המוקדמות עברו את הגבול ונכנסו לכפר-גלעדי עשרות אחדות של יהודים מעבר לגבול. כעבור זמן קצר הקיף חיל-הספר את המשק בטבעת של משמרות. אחרי זה הגיעו קציני משטרה והציעו לאנשי משק כפר-גלעדי לערוב לכך, שהעולים יישארו במקום ולהניח את בירור העניין למוסדות העליונים. לאחר שיקול והתייעצות עם המוסדות היושביים קיבלו אנשי המשק את הצעת קציני המשטרה. אף על פי כן נשארו משמרות חיל הספר בעמדותיהם. בשעות שלאחר הצהריים ירדה

ברכת הועד הפועל הציוני לכפר-גלעדי

הועד הפועל מברך כל מאמץ להגדלת העליה היהודית לארץ-ישראל על אף ההגבלות הבלתי-חוקיות והבלתי-מוסריות של "הספר-הלבן". הועד הפועל הציוני מביע את התמרמרותו על השימוש לרעה בנשק על-ידי חיל-הספר שפתח באש על אנשים בלתי-מזויינים, והוא רואה בפזיזות בלתי-אחראית זו להשתמש בנשק שבידו הוכחה נוספת לצדקת התביעה הנמרצת, כי חיל זה יורחק מן הארץ."

במושב הועד הפועל הציוני המצומצם, שנתקיים ביום א' בירושלים, נתקבלו פה אחד ההחלטות הבאות: "הועד הפועל הציוני המצומצם שולח ברכה ועידוד לכפר-גלעדי שנתן מחסה למעפילים והגן עליהם בתוקף ובכבוד. הועד הפועל מברך את ישובי הגליל, שבאו לעזרה. הועד הפועל הציוני מאחל החלמה מהירה לפצועי הגליל, שנפגעו ביריות המכוונות למנוע יהודים מלשוב למולדת.

נקבל את אחינו הפליטים בכל הדרכים

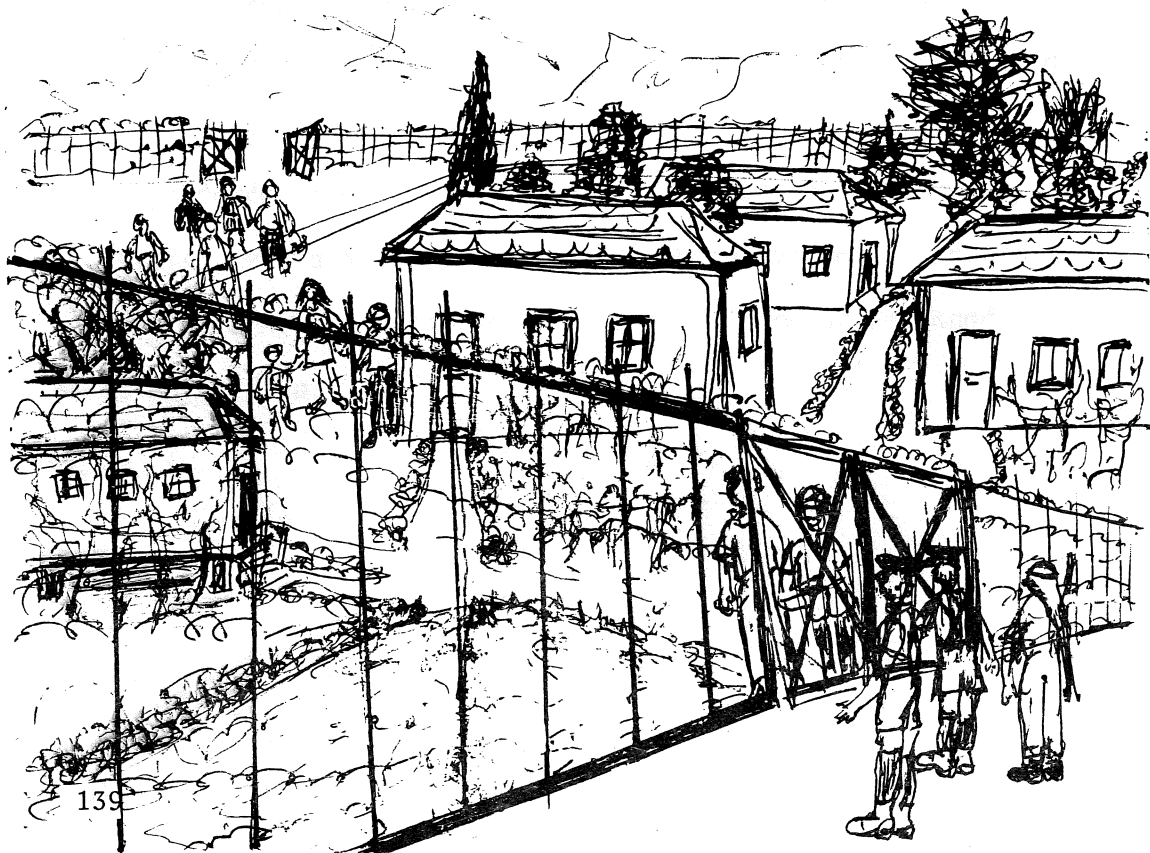

דבר המערכת

האחראים

רשיון-כניסה לארץ ובין עולה שאין לו רשיון כזה. המושג "עולה לא-חוקי" אינו קיים ולא יהא קיים במילון העברי ובמילון של שום שפה שהיהודים מדברים בה. כל יהודי וכל ישוב יהודי יקבל כל עולה באשר הוא עולה. ושום יהודי בחוץ-לארץ לא יכיר בשלילת זכותו לבוא לארצנו.

הפצועים ליד כפר גלעדי - פציעתם נגרמה לא רק על-ידי התנהגות פראית של שומרי סדר, שאינם יודעים לשלוט בעצמם וששים אלי כל לחיצה על ההדק; גרמה לכך התנהגותה של ממשלת ארץ-ישראל לגבי יהודים העולים לארצם. שום יהודי בארץ-ישראל ושום יהודי בעולם אינו מבחין ולא יבחין בין עולה שיש לו

גורל יהודי סוריה

לאחר הכרזת מדינת ישראל הלך והחמיר מצבם של יהודי סוריה, ויחס השלטון הסורי אליהם היה קשה. בקרב הישוב היהודי בארץ גברה הדאגה לגורלם ונעשו מאמצים לסייע לנפגעים ולהעלות את הנותרים מסוריה לארץ. פעילות של שליחים מישראל נמשכה אף באותה תקופה, כפי שניתן ללמוד מן המכתב שבעמוד הבא.

מיהדות סוריה שמנתה בשנת 1943 כ-30000 נפש נותרו כיום כ-4500 איש, שנמנע מהם לעלות לארץ. יחס השלטונות הסורים אליהם הוא כאל מיעוט מבוזא. זכויותיהם צומצמו. מוטלים עליהם צווים המגבילים המגבילים את תנועתם ואת מקורות הפרנסה שלהם. היציאה מסוריה ויצירת קשר עם יהודים ובני משפחה בארץ או בתפוצות אסורים עליהם.

המאבק להצלת יהודי סוריה נמשך כל הזמן. ארגונים יהודיים ובין לאומיים ואישים שונים חוזרים ומעלים את התביעה להתיר ליהודים לצאת מסוריה. זהו מאבק ממושך, אך מקווים שהלחץ של דעת הקהל יסייע לחילוצם.

הסוכנות היהודית לארץ ישראל

מלמון 4071 - ת. ד. 92

לעניני היהודים

המחלקה

בפזרח התוכן.

מספר 92/101/111

ירושלים ל' באב תש"ט

(26.8.49)

לכבוד

פד א. כהן

מלון בלסקי,

פ. ס. ו. ל. ה.

א. ג. ג.

בצער עסוק קראנו את תאור ההתנשקות
ברשק ואת רשימת החללים והפצועים -
תינוקות וזקנים. רק תשובה אחת יכולה
להיות על המאורע: להעלות את שארית הפליטה
מסוריה בזמן הקצר ביותר. אני בטוח שתעשה
במיטב יכולתך כדי לפלא את הפשימה.

הנהלת הסוכנות החליטה להקציב סכום
של 1,000 ל"י לפגעים, ובימים הקרובים
יעמדו לרשותך אמצעים נוספים להגשת
עזרה.

בכבוד רב,

3/11
ד"ר א. צדד
מנהל המחלקה.

י.כ.

מילום 111/111-0000-0000-2.49

ה ק ל י ט ה

מ ב ו א

במסגרת "עליית האלף" מסוריה עלו ילדים ובני-נוער, וביניהם אף בני שש או שבע, שהגיעו לארץ ללא ההורים. בימים הראשונים שהו העולים במחנות מעבר ושוכנו באוהלים. אחר הועברו בחסות "עליית הנוער" לקיבוצים ולמושבים ברחבי הארץ.

הקשר עם "עליית הנוער" נוצר שנתיים קודם לכן, כאשר הציעו חברי קיבוץ אפיקים לראשי הלשכה לעליית הנוער לקבל למסגרת החינוכית שלהם גם קבוצות של נוער מדמשק. ניסיון ראשון זה פילס את הדרך לקליטת הילדים שהגיעו מאוחר יותר מסוריה ומארצות ערב אחרות במסגרת "עליית הנוער".

המורים, המדריכים, המטפלות בקיבוצים והמשפחות האומנות במושבים השתדלו לעזור לילדים בקליטתם ולהקל עליהם את ההסתגלות לחיים החדשים בארץ. הקשר עם בני המשפחה בסוריה נשמר אף הוא, והיו הורים שבאו לבקר את ילדיהם בארץ.

מפגש ראשון עם המדריך במחנה המירוץ ב"אלרונים", 1944

דפים מפנקסו של פעיל עלייה

9.10.45

יג"כ

מאצטאוו 24 סק - הכסף. גרס 9 בנוס.

הגוף 10 - 11. הול' אשניים אחר

בן גש ואלמד הן גאונ'.

— ביקור בפרוים עלו הפכיוץ בהרבה

הפנט כלפי' אר גטנ' שומעום באסקום

אחרים.

זאתר החופש חזרו רבום עם אחרות

זוניים....

בזמן החופש לגבו הילדים קשתי כותרת

היות נהם הגיולו בסוף שנת הזואובים שזברה.

הילדים - הפנט הבאשקטיום כמזט כולם זרעו

קצת עברית עם לכתוב. בהתבונן נכתבו דברים

על האור, אחר - כק השתמשנו בספר "מקבו"

של כותרת א'.

התבנית היואית!

8 - 12 - אימורם

12 - 3 - אנתר

3 - 5 - הכלת ששורים ונשאלות עם אפרים

3 - 6 - טורמות צרב.

העבריים בהתחלה היו חופשיים. 8 ולדום
נאציוס טרף משפחות. ....

4 ולדום הוכנסו עבירות בור הספר.
יתר 20 הערים אדווים היו בירת טומה.
טאם אהנעיוס ברבי טומה. גם הכיתה
נאצית בא.

הקציר שומרם ביום זה הפסק בור
איטעם (בכותרת ולפי הקיבוץ) טו לא
הפזר חוקים.

בפניך בור החביר בוי אגידטם. ....
יבא עיוות שמוכר עארב הוא נוט
הכרה טחום אלויה.
ארב פברטוא -

— טאנם הם לא מוזים אבא
חזקים, אמש אומר העקובם. ....

ילדים מספרים על ימים ראשונים בארץ

ילדי קבוצת "שיבולת" מספרים

קבוצת "שיבולת" היתה אחת מקבוצות הילדים שהעפילה מסוריה בתש"ה (1945) והתחנכה במסגרת "עלית הנוער" בקיבוץ אפיקים.

על המפגש הראשון עם המדריך מספר יהושע לביא:
"בחיוך על שפתיו קיבל אותנו מולה המדריך. היינו קבוצת ילדים וילדות בני 11-12 וחיכינו במחנה המיון במשמר-הים לצאת לקיבוץ, לביתנו הקבוע, שבו נתחנך ונעבוד, שבו נהיה ליהודים חפשים מרדיפות נערים ערביים שהיו מכבדים אותנו במכות נאמנות. אחת ידענו: כאן מקומנו. אך צעירים היינו, ילדים רכים שזה עתה נפרדו מבית-הוריהם החם, מהווי חיים ומסגנון תרבות מסויימים, ונקלעו למקום זר. בלבנו, לב ילדים, ניקר חשד וחשש לבאות. פגישה ראשונה עם המדריך היא מכרעת וגורלית במקרה כזה - ומולה הצליח. בפגישה ראשונה כבש רבים מקבוצתנו. עוד בדרך לאפיקים החליף אתנו שיחה מתובלת במלים ערביות, שר לנו שיר על הכנרת ובשירה זו נקשרנו אליו ואל המקום שבו התחנכנו ואל העמק כולו..."

מתוך "במשעולים זוהרים" -
קובץ דברי עיזבוץ וזיכרון

ילדי "שיבולת" באפיקים עם המדריך-המורה והמטפלת

בעלונים, שהוציאה חברת "שיבולת" בשהותה בקיבוץ אפיקים, סיפרו הילדים על חוויותיהם הראשונות בארץ-ישראל ובקיבוץ.

על הפרידה מצרור הבגדים מספרת לאה קוסטו:

"בבואנו לאפיקים הביא כל אחד מאתנו את הצרור הקטן והדל שלו, והיו כאלה שבכלל לא הביאו אתם ולא כלום. בהכנסנו לבית פגשנו שתי נשים, אלה המטפלות שלנו, ואמרו לנו למסור להן את כל הצרורות. את כל מה שמסרנו שמו בצד. לא הבינונו מה פה נעשה!

- מה הן לוקחות מאתנו? הרי זה לא שלהן, הלוא את הבגדים האלה אמא נתנה לנו. בימים הראשונים לא הפסקנו לדבר על הבגדים. כל אחד נזכר בהתראת אמו שאמרה: "שמור על בגדיך!" אלה דיברו ואלה בכו.

אך כשהיו נכנסות המדריכות ועומדות בפתח הדלת נשתררה דממה בחדר ונשמעו רק מלים בערבית: שתקו! זאת היא! תיכף תגרש אותך! שקט!
כך אמרנו לעצמנו: הנה הם לקחו את בגדינו, כי מי אז יכול להבין את כוונת המטפלות?..."

על ימי העבודה הראשונים מספר אליהו זלאקטה:

"בשנת תש"ה באתי לאפיקים מדמשק. בשבוע השני להיותנו במקום שלחוני לעבוד. זאת היתה עבודתי הראשונה בימי חיי. שלחוני למיין דיקטים ב"קלת". בגמר העבודה נתנו לי מטאטא ואמרו לי

לטאטא את אולם "קלת". מששמעתי את המלה
"לטאטא" נשאתי את רגלי וברחתי מבית-החרושת.
עבודה כזאת בדמשק היתה עושה רק אישה.
בגלל בריחתי הובאתי בכבוד רב לישיבה, שם
נזפה בי בלהה המטפלת והסבירה לי, שבקיבוץ
גם איש וגם אישה עובדים בניקיון. ההסבר
הזה לא נכנס למוחי די צורכו, לא יכולתי
להבין על אף ההסברים מדוע זה בחור צריך
לעבוד בניקיון?
למחרת הלכתי שוב ל"קלת" לשעתיים. טאטאתי את
כל האולם כמו "ילד טוב" בלי כל סרוב, מפני
שלא רציתי לבוא לישיבה ולשמוע נזיפות."

על לימוד הדקדוק העברי מספר יהושע לוי-לאטי:

"אחד השעורים המשעממים והקשים היה שיעור הדקדוק,
ורק לעתים חיבבנו שיעור זה כשמולה (המורה) היה
אומר חידודי לשון ולא צריך היה לכתוב נטיות
ובנינים. אמנם, איננו כותבים כעת "דגדוק"
במקום "דקדוק", אך איך אומר מולה: "נקדנים
מלומדים לא תהיו". ואם נכתוב פעם מלה וננקד
פתח במקום קמץ יסלח לנו האלוהים, אפילו אם
מורנו לדקדוק לא יסלח."

ימים ראשונים בארץ – דפים מיומנה של נערה

על פי סיפורה של עדינה אנדיבו

ב-1943 ארגנה רחל ינאית בן-צבי קבוצה של בנות מסוריה במטרה להביאן לארץ ללמוד ולהתחנך במשקי הפועלות. עבורן הצליחה להשיג רשיונות עלייה (סרטיפיקטים). אחת מבנות הקבוצה היתה עדינה, והיא מספרת על ימיה הראשונים במשק הפועלות.

ל י ל ה ר א ש ו ן ב א ר ץ

התהפכתי מצד אל צד. לא הצלחתי להרדם.

- כל-כך רחוק מבית אמא אשר בדמשק...

שכבתי על מזרון ללא מיטה, ועיני פקוחות לרווחה. פחד, ריקנות וגעגועים מילאו את לבי, והלחששים מהמזרון הסמוך הבהירו לי שגם לאחותי קשה להרדם.

- רעבה את? - שאלה אחותי.

- לא, עניתי, שתיתי כוס תה מר - והתהפכתי לצדי האחר.

זהו לילי הראשון בארץ, לילי הראשון במשק הפועלות בפתח-תקוה - הרהרתי...

ההתלהבות, שדבקה בי בדמשק בשומעי שאמא אכן מסכימה שאעלה ארצה, נמוגה ונעלמה, כאילו לא היתה ברגעים אלה על המזרון הזר.

ל י ם ע ב ו ד ה ר א ש ו ן

קמתי עם בוקר. התכנסנו בחדר האוכל. שם הוסבר לנו סדר היום: ארבע שעות נועדו לעבודה וארבע ללימוד. חילקו אותנו לקבוצות. לא היו לי בקבוצה חברות מדמשק. הרגשת הבדידות והמרחק נתעצמה. כשנכנסתי לחדרי אשר בצריף, נתקלתי במבטן הבוחן של שתיים זרות שישבו בפניה מכוונסות בתוך עצמן. שמתו את הבגדים בארון. המטפלת נכנסה לחדר כשחיוך על שפתותיה. היא נתנה קולבים, חילקה סדינים ויצאה. לרגע נטשטשו לי הדמויות ודמותה של המטפלת נתחלפה בדמותה של אמא. מראות הסדינים המרוקמים במיטתי שם רחוק, חיבוקה החם של אמא, ותמונות של ימים אחרונים בדמשק עברו בסך. ובמיוחד זו התמונה של אמא היושבת בלואן בחברתה של רחל ינאית, כשזו מנסה לשכנעה בחשיבות עלייתנו ארצה, מסבירה ומפרטת, שעלייתנו תהיה בטוחה וחסרת מכשולים כי הרי סרטיפקטים בידה, והתוכנית מבטיחה המשך לימודים ועבודה. להפתעתי אמא נאותה ואף הוסיפה ואמרה, שטוב יהיה אם אתנסה בנסיונות נוספים. שמחת אין קץ אחזה בי באותם רגעים. האמנם ידענו שתינו, אמא ואנכי, שכה קשה יהיה המרחק הזה, הפרידה הלזו? "עדינה!" נשמע קולה של המטפלת. נעורותי מחלומותי בהקיץ. "הזדרזי עליך למהר לעבודה", אמרה ברכות.

יצאנו עם קבוצה של בנות מן הארץ לעבוד בפרדס. בפעם הראשונה ראיתי שטח כה גדול, שכולו מכוסה עצים יפים ומוריקים ועליהם פירות זהובים וקורצים. הראו לי כיצד לקטוף את הפרי בזהירות מבלי לפגום בו. הריח של התפוז הטרי עלה באפי והשתוקקתי מאוד

לטעום מהפרי, אבל כולם עבדו במרץ וחששתי להפסיק ולקלף תפוז
לעצמי. סוף סוף הגיעה הפסקת הבוקר ואז זללתי כמה תפוזים בזה אחר
זה. טעמם ערב לי.

שעות העבודה התמשכו והחילותי חשה את שרירי הכואבים. ידי נשרטו
בענפים. אודה על האמת, כי כאשר נשמעה הקריאה לבוא לאכול חשתי
הקלה. שוב נזכרתי בדבריה של אמא שאמרה: "טוב, אולי, שיתנסו
בעבודה, שהרי גלגל חוזר בעולם ומי יודע מה ילד יום?"

בתיאבון גדול ציפיתי לארוחת הצהריים ואפילו חלמתי ביני לביני
עצמי, על המרק החם, המתובל והחריף, שהגישה אמא ועל הפיתות
הדקות והריחניות, שהובאו מהמאפיה לארוחת הצהריים בבתינו שבדמשק.
כאשר הגענו לחדר האוכל, הוגשו לשולחנות קערות גדולות ובהן מרק
מהביל. הבנות, שסביב השולחן, התנפלו על הקערה ובתרוד הגדול
לקחה כל אחת את מנתה. כשהגיע תורי מלאתי את התרוד וראיתי כי
המרק דלוח ותוכנו דל. לקחתי פרוסת לחם מהסלסלה שעל השולחן,
נעצתי את שיני בלחם והבאתי כף מרק גדולה אל פי. אכזבתי היתה
גדולה: לא טעם ולא ריח. הרמתי ראשי וראיתי את פני חברותי מדמשק.
חשתי שגם הן מאוכזבות כמוני. בלי להחליף מלה, כאילו קשרנו קשר
בינינו, דחפנו כולנו את הצלחות מעל פנינו, וסיימנו בכך את ארוחת
הצהריים. יצאנו מחדר-האוכל. אחת הבנות הציעה שנרוץ לפרדס ונאכל
עוד תפוזים, לפני שנכנס לכיתה ללמוד, וכך עשינו.

צעדים ראשונים . . .

"כשאמרו לי שאלך לבית-ספר ביאליק, בתל-אביב, הייתי בטוח שביאליק הוא מנהל בית-הספר. היכרתי את פניו של המשורר מן הספרים וציפיתי לראותו. בהתרגשות הכנתי את עצמי איך אומר לו שלום למשוררנו הלאומי, וראיתיו בעיני רוחי צובט את לחיי בחיבה. לאחר שנתגלתה לי תמימותי, התנחמתי בלבי שאילו היה ביאליק המנהל היה בלי-ספק צובט את לחיי; לא את אוזני.

סיפרו לי שתהיינה בבית-הספר בנות. זה נשמע מוזר ומעניין, אבל לא תיארתי לי שתהיינה רבות כל-כך...

תוך ימים ספורים חלו בי שינויים רבים. קיצרתי את שערי, שהיה ארוך ומתולתל כשל ילדה; אופנת שיער ארוך לבנים טרם נודעה אז בארץ. קיצרתי גם את מכנסי, שהגיעו ממש עד לברכיים... ורכשתי לי הרבה חברים חדשים, משבעים גלויות.

הילדים אמרו לי, שאם אדגיש פחות את החית והעין שבפי, אהיה ממש כמו כולם. והוסיפו, גם זאת מתוך כוונה טובה, שאין רואים עלי את מוצאי ובמראה פני אני ממילא כמו כולם. בהחלט רציתי להיות כמו כולם...

ההכרעות בין להיות כמו כולם בבית-הספר או כמו כולם בבית, התסיסו את שנותי הראשונות בארץ...

את השפה העברית כבשתי בתנופה. היו אמנם כמה אי-הבנות. ימים מספר לאחר שהצטרפתי לכיתה הודיע לנו המורה לגיאוגרפיה שבשיעור הבא נראה פנס-קסם. ידעתי מהו פנס וידעתי מה פירוש קסם. לא שאלתי איפוא שאלות. ציפיתי שיראה לנו מין מנורת קסמים, כמו זו של אלדין, למשל. במקום זה הובלנו לחדר אפל ושם הקרינו על הקיר תמונות של יוון. חשבתי שהמורה שינה את דעתו ובפעם אחרת יראה לנו את פנס-הקסמים. לאחר הפסקה קצרה חזרנו עם המורה לגיאוגרפיה לכיתה. הוא פתח וסיפר על אתונה. יצר הסקרנות שלא בא על סיפוקו דחף אותי להרים אצבע ולשאול בכל הנימוס:

- המורה, ומתי נראה פנס-קסם? (מכשיר להקרנת סרטונים)

צחוק פרץ בכיתה. הילדים חשבו שאני מנסה את המורה. המורה חשב שאני מיתמם ומתחכם. עד היום הם אינם יודעים את האמת. יצא לי איפוא שם של מצחיקן. משראיתי ששמי הולך לפני, התחלתי הולך אחריו. הפכתי למצחיקן הכיתה. נוח היה לי בתפקיד זה, בעיקר כשאין מורה מקל עלי. שובבות שבי, שנבלמה שם, פרצה כאן חוצה. מבט מבחוץ אל השפה העברית סיפק לי חומר, פעמים במתכוון ופעמים שלא במתכוון...

למורים התרגלתי איכשהו; אם כי מורה בלי מקל הוסיף להיראות בעיני כמו דלי בלי ידי. לרעיון שמורות ילמדו אותי, ועוד יאמרו לי מה לעשות - קשה היה להתרגל. ההתנגשות הראשונה היתה סביב נרות של שבת. המורה הסבירה בכיתה, בקול בוטח ויהיר, שבכל קהילות ישראל מדליקים נרות לכבוד השבת.

- בפולין ובליטא, ברוסיה ובגרמניה, בסין וביפן, בסוריה (וכאן הגניבה אלי חיוך מזוייף) ובמצרים ובעירק; מסורת היא בכל אתר ואתר.

לא ידעתי מה זה "אתר ואתר" אבל לא זה מה שהרגיז אותי.

- לא נכון - אמרתי בקול. והתכדדתי כקיפוד, מוכן להשיב מלחמה.

- מה לא נכון? - קרבה המורה והושיטה ידה אל זרועי.

- מה שאמרת - ענית, ומשכתי את ידי.

- ומה אמרתי שאינו נכון??

- אצלנו אין מדליקים נרות של שבת.

- אז כנראה שאצלכם בבית לא שומרים מסורת. מי ששומר מסורת...

- לא נכון! - הפסקתי אותה.

- שוב לא נכון, אדרבא, קום והסבר לנו מה "לא נכון".

קמתי. ומשפתיים קפוצות אמרתי לה:

- לא דיברתי רק על הבית שלי. אצלנו בחלב כל היהודים שומרים

שבת, כולם עושים קידוש בערב שבת, אבל איש אינו מדליק נרות.

אין מנהג כזה אצלנו.

- אבל זה לא יכול להיות...

לך תתווכח עם אשה. התפשרנו: נשאל את הורי.

מובן שצדקתי. אין מנהג הדלקת-נרות בערב-שבת מקובל אצל יהודי

חלב. פתילות-שמן ולא נרות הדליק אצלנו מי שהדליק, ולא הרי אלו

כהרי אלו בעיניו של ילד..."

מתוך: "אחותי כלה"

מאת: אמנון שמוש

קבוצת עולים בהגיעם לארץ

- 1945 -

ו לאחר קבלת הבגדים -
בבית העולים בבית-גלים

קחו אותי הביתה

"כפר יהונדב, י"ב בסיון, תש"ו", כתבה על גליון הנייר הריק,
"אמא יקרה, אחרותי היקרות, קחו אותי הביתה"...
די.מחתה עיניה והניחה את העט מידה. לא תמשיך לכתוב, הרי כל
שביקשה לכתוב כבר הביעה במשפט הזה האחד.

"קוראים לי אסתר", הכריזה עם בואה הנה, אל כפר-יהונדב, "עד
כה הייתי זְפָּיָה, אך בארץ-ישראל אהיה אסתר"... - וחיכה לעומתם.
זה יהודה, השליח מארץ-ישראל, הציע לה אז, בחלב עיר מולדתה,
לבחור בשם: "בגלל שאסתר היתה מלכה יפה, כמוך"... אמר בנימוק
וצחק אליה בצחור שיניים, "תגיעי למושב בהרי ירושלים", הבטיח
לה, "יהיו לך אבא ואמא מאמצים, משפחה שלמה, ותלמדי לעבוד, לבנות
את הארץ".

יהודה לא כיזב. הכל היה נכון. אמנם, הגיעה אל כפר-יהונדב,
שירושלים קרובה כל כך עד שניתן להשקיף עליה מעל הגבעה הסמוכה.
ויש בית וגם אב וגם אם, ורפת בתוך החצר, ובחוץ הכרם. ובן ושתי
אחרות, האחת גדולה ממנה, ואחת קטנה, זו שרקה. שרקה, ששערה
גולש ועיניים לה קטנות שחורות ונוצצות כמו של ציפור, ומתרוצצות
ובולשות אחריה, ובודקות למצוא בה משהו מעורר לצחוק. "איכקי,
בכקי"... חיקתה את מבטאה הגרוני, כשאך פתחה בדיבור, וכשנבלמה
שרה עליה שירים ופרצה בצחוק ורצה אל עמליה חברתה לספר לה. עמדו

יחד בחצר והסתודדו, ובעוברה הביטו בה והצטחקו, ועוד הצביעו עליה באצבע, כדי שתדע שעליה... מה הפלא, שהפכה דוממת, כחסרת לשון. רק העיניים דובבו, נתמלאו דמעות ונטפו...

"למה את בוכה?" שאלה אותה המכונה כאן אמא, ולא ענתה. "מתגעגעת", ניחשה זו והשתוממה, "אפשר לחשוב, שהיה לך בית מלא כל טוב שם בסוריה..."

זו האשה גבוהת הקומה ובהירת הפנים לא צוחקת, רק משתוממת: ורוצה שתקרא לה אמא: "למה אינך קוראת לי אמא?" חקרה אותה, ושוב לא ענתה. רק נזכרה באמה, שהיא קטנה ומצומקת וכהת-עור אף ממנה. "אסתר כבר בוכה"... ציינה שרקה לעומת עמליה, כי הקשיבו, עמדו בסמוך, ושתייהן געו בצחקוקים. -

"אסתר, מחפשים אותך" שמעה לפתע אותו קול, רווי צחוק גם כעת. נרעדה כמו התעוררה והביטה על הגליון שלפניה.

"קחו אותי הביתה ולא איכפת לי איך"... הוסיפה וכתבה, ומחתה את כתמי הדיו הבהירים, שנוצרו עם נטיפת דמעותיה. מריחה של תכלת... "קח אותי הביתה", כתבה לאחיה אריה. כי עימו באה ארצה, והוא שנטע בה את הרצון לעלות. לכן ממנו תבעה שיחזיר אותה לשם, אך ככל שביקשה והתחננה, ענה לה בשפה נמלצת ולא לענין."

מתוך "חרוז כחול של מזל"
מאת נעמי וישניצר

הם לא שוכחים

על-פי סיפורה של בלהה חברת קיבוץ אפיקים

את בלהה המטפלת הראשונה של קבוצת ילדים עולים מסוריה פגשנו בחדרה אשר בקיבוץ אפיקים. לאחר שיחת הכרות קצרה החלה היא בסיפור חבלי קליטתם של קבוצת העולים שלה. בלהה התרווחה בכורסא צמצמה עיניה ואמרה באיטיות:

"כן... אני זוכרת... כאילו אתמול באו... האמנם עברו שלושים וכמה שנים מאז?" היא בלעה את רוקה, שתקה והביטה בנו ארוכות. אחר המשיכה בשטף "הם הגיעו בערבו של יום, קבוצה של ילדים קטנים ומפוחדים שזה עתה נפרדו ממשפחותיהם. ידעתי שאחריות גדולה מוטלת עלי, ובעודי מהרהרת ביני לבין עצמי, נשמע קולו ההחלטתי של מולה המדריך: "ילדים זוהי המטפלת שלכם שמה בלהה". עינים כהות התבוננו בי. הזמנתי אותם ללכת אחרי. לאחר הליכה קצרה הגענו אל ביתם החדש שהיה כה שונה מביתם בסוריה. היה זה בית מאורך ובו חדרים קטנים הצמודים זה לזה, ולאורכם - מרפסת סגורה שבה התכנסו הילדים לפעילות חברתית.

הימים והלילות הראשונים היו קשים. אני זוכרת את אותם לילות

רחוקים: דאגתי כל-כך לילדים. הייתי חוזרת ובאה לבקרם בחדריהם. ואכן, לא פעם בבואי הייתי מוצאת ילדה מטיפחת וילד המיבב חרישית ולוחש בקול לאמו: אמא... אמא. לא אחת נבהלתי כשמצאתי מיטה ריקה, אך מיד נרגעתי, כי במיטה האחרת ישנו להן שתיים. ידעתי את לבם, הילדים פחדו. וביום - בעיות אחרות התעוררו: האוכל לא ערב לחכם; הבנים לא היו מורגלים לנקות את חדריהם; היום היה גדוש עמוס לימודים ועבודה.

אך לא עברו ימים רבים, צחוק התגלגל וחיוך נשתפך על פני הילדים ולא במעט בזכות מולה המורה, שאהב אותם כל-כך ודאג לשיתופם המלא בלימודים, לסידורם בעבודות המשק ולשילובם בין משפחות חברי הקיבוץ.

זוכרת אני את ערבי השבת שלנו, של מולה, של הילדים. הילדים היו באים למועדון לבושים לכן, מגוהצים ומסורקים. ישבנו מסביב לשולחנות ערוכים. הדלקנו נרות של שבת. קראנו את פרשת השבוע. שרנו את זמירות השבת של יהודי סוריה ושירי ארץ-ישראל. הילדים קראו וסיפרו כל אחד בתורו מסיפורי בית אבא אשר בסוריה. חשוב היה למולה לשמור על המסורת שעל ברכיה גדלו הילדים. למחרת בבוקר, בשבת, היה מולה עובר מחדר לחדר ומעיר את הילדים כשחיוך על פניו. יחדיו הלכו להתפלל בבית-הכנסת, ויש שישבו ללמוד פרקי אבות. גם את חגיגות בר-המצווה ערכנו בנוסח שהיה מקובל בסוריה."

בלהה המטפלת כסופת השער קטעה לרגע סיפורה, חייכה ואמרה: "ימים רבים עברו מאז, והיום הם כולם פזורים בכל חלקי הארץ כשהם הורים לילדים והקשר שלהם עמנו חזק, ואותי, את המטפלת שלהם, הם לא שוכחים."

חודשים ראשונים בארץ -
ראשונה קבוצת "שיבולת" באפיקים, תש"ה

ילדי "שיבולת" שלי

מספר שמואל (מולה) זהרהרי המורה:

"סוקר אני מזה וסוקר אני מזה מה שעשינו במשך חמש שנות עבודתנו בקבוצת הילדים והילדות מסוריה. חמש שנים הן תקופה די מכובדת בחיים, גם של המדריך והמורה וגם של הנער, התלמיד..."

אילו באתי לתאר את ראשית "שיבולת" - הייתי מצייר תמונה של ילדים בני 11-12 גולשים מהר הגולן ותרמילם הדל בידם, מתחמקים מעיני המשטרה הערבית. בעיניהם ובזכרונם חרותים, לכל ימי חיהם, דמויות אמם ואביהם ואזהרות הפרידה האחרונות. זכר זה חי משך כל הימים הרבים שהיו חניכינו אצלנו ולא יימחה כל ימי חיהם. לאלה יקר כל תג של הווי חיהם בסמטאות חארט-אל-יאהוד בדמשק.

נושאי החיבור החופשי שהיו אהובים על תלמידים אלה במשך כל שנות לימודיהם היו על רקע זה: "שבת בדמשק העיר"; "יום אחרון בעירי"; "בתי הכנסת בדמשק"; "כיסא אליהו הקדוש בג'ובר... והנסיעה לשם עם סבתא או עם ההורים..."

---

* חיבורים של ילדי "שיבולת" מופיעים בנספח בעמודים 172-176.

תלמידותי במשק הפועלות

"כשהודיעו לי כי קבוצת הבנות העולות מסוריה הגיעה, שמחתי והתרגשתי מאד. ידעתי, שאחריות גדולה עלי, ובהרגשה זו ניגשתי לעבודה.

בפגישה הראשונה עמן שוחחנו בעזרת תנועות. משראיתי את עיניהן הצמאות ורצונן שילמדו אותן עברית (אחדות מהן דיברו קצת וגם הבינו), התעודדתי. גמרנו את השיחה הראשונה בשירה, וכאלו אבן נגולה מלבי... התחלתי להכין את החומר שנראה לי כמתאים בשבילן.

הודות לשיחות אישיות עם כל אחת מהן התקרבותי במקצת אליהן. כמה שמחתי לכל פנייה, לכל פגישה אתן. ערותן ותפיסתן המהירה עזרו לי. עד מהרה התחילו להשתתף בשיחות שונות, שמצאתי לנחוץ לעורר ביניהן. בהכירי אותן, נוכחתי לדעת, כי עלי להתחשב יותר בגילן ורצונן ללמוד, מאשר בהתפתחותן ובידיעותיהן. התחלתי בחומר רציני, בהתאם לגילן, ובבחירה זו לא טעיתי. וכשלמדנו שיר של ביאליק: "ביום קיץ, יום חום", אחרי הניתוח והשיחה על נושא זה, היתה ההשתתפות ערה עד מאד. אחרי שלמדו את השיר בעל-פה, ביקשו להביא לפניהן עוד משירי ביאליק.

רוב הבנות שופעות חיים ומרץ. בשבועות הראשונים רבו הגעגועים לבית, לקרובים, ואולי גם לסביבה. גם בחיבוריהן ניכרים סימני

געגועים עזים. הגעגועים האלה לא פסחו על אף אחת מהן, לא פעם
 עמדתי חסרת אונים לפני בת שהטיפחה מרה. הבנתי לרוחה. מה לא
 הייתי עושה בשביל מרים הקטנה, החרוצה והנבונה, שחדלה פתאום
 להקשיב, ועיניה אדומות מבכי. וכשנפגשתי אתה לשיחה, וכששאלתיה
 לפשר הדבר, הטיפחה ואמרה: "לא חסר לי דבר, אני רק רוצה לראות
 את אמא שלי". עדינה הצחקנית, המדברת בקול רם ובעלת ההומור,
 החוירה פתאום ופניה נפלו. - "מה יש, עדינה?" - שאלתיה. והיא
 ענתה כשכולה רועדת מבכי: "אני רוצה לדמשק, כל-כך הרבה ימים
 לא ראיתי את אמא, ראשי כואב, ובלילה אינני יכולה לישון."
 שולמית החיננית ובעלת הצמות השחורות, מורידה את ראשה, ועיניה
 זולגות דמעות: "איטה, אינני שמחה היום, אין לי מכתב מהבית";
 וידידה השחרחרת, הטובה, הנוחה, הנקראת עתה בפני כולנו ה"חלוצה",
 לא פתחה פה במשך שבועות ולא הבינה דבר, ופתאום התחילה לדבר
 עברית ומה רבתה השמחה במעוננו, - ידידה זו מתהלכת ופניה לא
 כתמול שלשום: "רוצה היא רק להציץ מה נשמע בבית ולחזור שנית
 למשק" - כך אומרת ידידה. יוספינה עמדה בעקשנותה זמן רב,
 והוסיפה לדבר צרפתית רהוטה. והנה משתתפת יוספינה במסיבת-שבת,
 חוזרת למחרת לשיעור כשהיא כולה קורנת: "מהיום רק עברית, רק
 עברית אדבר, איטה"; וכך כל אחת עם סבלותיה ושמחותיה.

קשה היתה ההסתגלות לאוכל, לקימה בשעה מוקדמת לעבודה, לרחיצה
 במים קרים, וכהנה וכהנה יכולה בוודאי לספר המטפלת הנמצאת אתן
 במשך כל היום. יום יום ושאלותיו, יום יום ובעיותיו...

איטה ינאית
 "דבר הפרועלת",

נספח

על ראשית דרכו של "החלוץ" מספר מנחם לוזיה במכתבו מאותה תקופה.

25.6.29

דמשק כו' אייר פ"ט

לכ' מרכז התאחדות הספרדים בירושלים.

א.נ.,

"אנחנו מוצאים לחובה להודיע לה' המרכז מה שמתרחש בין הנוער חברי "המכבי" בדמשק. זה חמשה חודשים שהתארגנה קבוצה חלוצית על-פי היוזמה של הח' קופילביץ. עד עכשיו היינו רחוקים מהרעיון החלוצי, למרות שקרובים אנחנו אל מולדתנו ברוח גם במרחק. תמיד שמענו שעולים קבוצות חלוצים מארבע כנפות הארץ להשתתף בבנין הארץ בכוחם ובדם. ורובם ככולם מיהודי אשכנז. ואנחנו מה! במה יגרע חלקנו? האם אין בתוכנו בחורים בעלי מרץ ואידיאל שיכולים להיות בונים טובים בין שאר הבונים את הארץ? יש ויש! ...

די היה שדרך אגב בא לדמשק א' קופילביץ והשפיע עלינו בנאומים אחדים לארגן קבוצת חלוצים בדמשק. הנה עכשיו התארגנו 15 איש לקבוצה-כולנו חברי "המכבי" ותלמידי בית הספר העברי. עמדה לפנינו שאלת הכשרה איפה נכשיר את עצמנו בתור חקלאים? מצאנו לנכון לעלות לארץ להכנס להמשקים של הקבוץ וללמוד את החקלאות במשך שנתיים. גם בזה עזר לנו א' קופילביץ למצוא בשבילנו מקומות לעבודה. חצי הקבוצה יצא כבר לעבודה לכפר גלעדי והחצי השני יצא לתל-יוסף או אפשר למשק אחר.

אנחנו מוסרים לה' המרכז את כל האינפורמציה (הפרטים) מהרבה

טעמים..."

בברכת החלוץ העובד

האדרסה

בשם הקבוצה

M. LOZIE

מנחם לוזיה

FEMINA

B.P. 254

SYRIE - DAMAS

על הקמת "החלוץ הצעיר" כותב יוסף לוי במכתבו לקיבוץ נען.

דמשק ו' באייר תרצ"ב 1932

לועדת הקשר ב"נען"

חברים יקרים שלום,

"... בין הנוער היהודי בדמשק מורגשים תסיסה ורצון למשהו מושך ומספק. והנה נהפכנו בזמן האחרון למקום מקלט לכל אותו הנוער הנכסף למלה החיה, המעודדת... לאחר יום עבודה קשה. ויש לצדין, כי דוקא אותו הנוער אשר עמנו... שותה את דברינו בצמא ולומד את השפה קרוא וכתוב, במהירות הבזק.

חצרנו, אשר לפני שנה או פחות מזה, היתה רחבת ידיים, צרה כיום מהכיל אותנו. גם ב"החלוץ הצעיר" חלה התקדמות ענקית הן בכמות והן באיכות, והורגשה בזמן האחרון תסיסה להנהלה עצמית. על-כן נענה ועד "החלוץ" (הבוגר) למלא את בקשתם וקבע להם זמן לשיחות ולברורים.

נבחר ועד ל"החלוץ הצעיר" ובו שבעה חברים (חמישה חברים ושתי בחורות), אשר מעתה תתנהל העבודה אחר-הצהריים בכוחות עצמם.

במובן ידוע יקל דבר זה עלינו ועליהם... כי כוחותינו מצומצמים מחוסר אנשים המסוגלים להדרכה, וצעד זה יקל עלינו ויפתח סכויים לקליטת כוחות צעירים חדשים, שישמשו לנו חיל מילואים, כי הועד של עכשיו עומד כמעט ברובו לעלות ארצה..."

בברכת "החלוץ"

יוסף לוי

על המחנה הראשון של תנועת "החלוץ" מספרים במכתבם יוסף לוי,
חבר קיבוץ "נען", שהיה השליח הראשון ל"החלוץ" בדמשק,
ומנחם לוזיה.

1932

דמשק ו' אייר תרצ"ב

לועדת הקשר בנען,

שלום חברים,

"... בימי חול המועד פסח היינו במחנה בכפר דומה (15 ק"מ
מדמשק) במשך כמה ימים.

איננו יודעים אם אתם מתארים לכם את הצעד הזה ואת המעשה הנועז
שנעשה מצדינו כלפי הרחוב היהודי ובעיקר כלפי הצעירים שבתוכינו.
מצד ההורים היתה התנגדות גדולה. וכמעט שהחרימונו בגלל שחגונו
את החג בכפר ערבי ורחוק משוב יהודי. זה היה למעלה מכוח תפיסתם.
איך יכולים אנו ללון כמה לילות מחוץ לדמשק בתוך אהל בד,
משוללים מחסה ובטחון. ואנו, למרות התנגדותם הנמרצת, עשינו את
הצעד הזה ויצאנו למחנה.

אין לכם מושג עד כמה ימים אלה היו לימי אושר לחברינו הרגילים
לסמטאות הצרות והאפלות, אשר השמש בקושי תחדור אליהן... במרחב,
בשדות בדשא... לא ידעו מנוחה פיזית ונפשית גם ביום וגם בלילה...

היתה שיחה על הסתדרות "החלוץ" ותפקידי החניך הצעיר בבנין
ארצנו ובתחום עמנו. בשעת השיחה היתה התרוממות רוח והשתתפות
ערה מאד של חברים.

לדאבונינו הגדול, נפקד מקומן של החברות בטיולנו זה, כי ההורים
מנעו מהן ויחידות מספר ביקרונו בחשאי לשעות מספר.

בשובנו לשכונה היהודית "שלמים" התהלכנו בקומה זקופה כמנצחים...

עבר הטיול ושוב נכנסנו לעבודה היום יומית מלאי מרץ ואון..."

ציוני דרך בעלייה מסוריה

הקמתה של תנועת "החלוץ" בדמשק עוררה בנוער רצון לעלות לארץ-
ישראל, ובמשך שנים לא פסק רצף העלייה.

בשנת 1929, בל"ג בעומר, יצאה הקבוצה הראשונה להכשרה בכפר-
גלעדי. היתה זו קבוצה של שמונה בנים.

בשנת 1932, למחרת יום-הכיפורים, יצאה קבוצה ראשונה של בנות
מדמשק בדרכה לארץ-ישראל. היו אלו שתי בנות
בלבד, אך היה זה מעשה נועז, כי באותם ימים נהוג
היה שאין הבת עוזבת את בית הוריה עד ליום
נישואיה. ואכן, עוררה יציאת הבנות תגובות חריפות
בשכונה היהודית.

בשנים 1932-1935, עלו רבים מחברי "החלוץ הבוגר" לארץ,
ובעקבותיהם הגיעו גם הורים ובני משפחה.

בשנים 1936-1939, הצטמצמה העלייה מסוריה. מספר גורמים היו
לדבר:

- * הימים היו ימי מתח ומאורעות בין היהודים
והערבים תושבי הארץ ודרכי הבריחה היו קשות
יותר.
- * בארץ היה מצב של חוסר עבודה והעולים שהגיעו
נתקלו בבעיות פרנסה קשות.
- * הבריטים (ממשלת המנדט), ששלטו אז בארץ, הגבילו
את העלייה החוקית בכך שנתנו מדי חודש מספר קטן
של התרי-עליה (סרטיפיקטים), ומוסדות הישוב חילפו
דרכים לעלייה.

בשנת 1941, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה הגיע שליח התנועה מארץ-ישראל ופעל לארגון מחודש של תנועת "החלוץ הצעיר". שוב רבו העולים מבין הנוער: עלו בודדים וקבוצות כל אחד בדרכו שלו.

בשנת 1943, היתה פעילות מוגברת לקראת עלייה. שליחים, שהגיעו עוד קודם לכן, וחברי פלמ"ח העמיקו פעולתם בקרב הנוער הן בתנועת "החלוץ הצעיר" והן במסווה של מורים בבית-ספר אליאנס. כמו-כן עשתה מועצת הפועלות מאמץ להשיג התרי עלייה על מנת להביא קבוצות של בנות מסוריה ומלבנון ולשלכן בבתי-ספר חקלאיים בארץ. באמצעותה של הנריטה סאלד הושגו שבעים וחמישה סרטיפיקטים (התרי-עלייה) ובסוף אותה שנה עלו הבנות מדמשק, חלב ובירות לארץ.

בשנת 1945, לאחר הקריאה שהועלתה בכנס יוצאי "החלוץ" מדמשק, והחלטה להגיש עזרה לגולת סוריה ולהגביר את העלייה לארץ, הוכרז על "עליית האלף". קבוצות של ילדים ונוער הגיעו בזו אחר זו ונקלטו בקיבוצים ובמושבים ברחבי הארץ.

עם הקמת מדינת ישראל, הצטרפו רבים מן ההורים, שעדיין נותרו בסוריה, לבניהם.

עזבתי את דמשק והגעתי לגבולות הארץ. ירדנו מן האוטו אני וחברי. הלכנו בדרך סלעים ולא ראינו כלום. כל רגע היינו נופלים, באמצע הדרך ראינו אור מרחוק. שאלנו את המוביל: "איפה הדרך; ומתי נגיע?" אמר לנו: עוד מעט. הלכנו והלכנו והגענו למקום על יד מים, נחנו שם כשעה. על השולחן היה לחם שחור, מי שרצה לאכול - אכל, אבל הרוב לא אכלו, כי הלחם היה שחור ולא יכולנו למרוח את החמאה עליו. האיש המוביל הלך לשכור לנו סירה להעביר אותנו על המים. חזר ודיבר אתנו ערבית, כי עוד לא ידענו לדבר עברית. אמר: "כל אחד יקח את הצרור שלו כי אנחנו הולכים!"

הגענו עד הים ובשמחה עלינו על הסירה. אני אמרתי לאחי הקטן שלא יפחד. הגענו לחוף השני וירדנו מן הסירה. הלכנו בשורה שניים שניים, ובאנו לשדרת עצים, שם היו ספטלים, ישבנו עליהם. היינו רעבים. לי ולאחי היו לביבות ולכל אחד מאתנו שבע ביצים. אתנו היו נערים שבאו מעיראק. שאלתי אחד מהם: "אתה רוצה לביבה?" ואמר לי: "כן!" נתתי לו לביבה.

בא איש ולקח אותנו לחדר האוכל. אכלנו דגים ושתינו תה, שתינו לבן. כעבור זמן מה בא אוטו משא ולקחו אותנו. בדרך שרנו הרבה שירים עבריים.

האוטו הביא אותנו למקום ששם אוהלים. אלה היו רק בשבילנו. באוהל אחד ישנו שלושה ילדים. התרחצנו והסתרקנו. בחורים הביאו אוכל - אורז עם סוכר ובשעה שלוש באו שלושה אנשים, הכניסו אותנו לאוהל, סגרו אותו עלינו ואמרו: "באו חיילים לתפוש אותנו והחברים גרשו את החיילים מעל האוהלים."

האנשים אספו את כל הכסף הסורי שהיה אצלנו ואמרו, שישלחו לנו את הכסף. הם אספו את כל התעודות. איש אחד מדמשק ושמו אבו-סבובה הביא אתו את אשתו על החמור. כשראו אותו האנשים שקבלו אותנו צחקו.

אמרו לנו לישון. לא חלצנו את הנעליים. בשעה עשר וחצי קמנו לקחת את כל החבילות והלכנו. לאחי היו מכנסיים קצרים התחלפתי אתו במכנסיים ארוכים שלי כי היו בדרך קוצים. הוביל אותנו איש אחד עם תרמיל. הם הלכו לפנינו - הביטו אם יש שוטרים בדרך, חזרו אלינו ואמרו, כי נמהר ונעבור את הכביש. מהרנו ועלינו על הכביש. משם עלינו להר בין סלעים.

המשטרה התחילה לחפש אותנו. אנחנו ברחנו לקיבוץ אחד והתחבאנו בתוך גרז' בחושך, עד שבא נהג של אוטובוס ואמר לנו: "עלו עליו!"

בדרך מצאו אותנו חיילים עם טנק, העמידו את האוטו. חייל אחד עלה לחפש ובידו פנס אור. קודם כל חפש אצל האיש שהיה לו תרמיל. פתח אותו וחפש ולא מצא כלום. ירד החייל ואנחנו נסענו. באנו לקיבוץ. כשירדנו ראיתי את כל החפצים אצלי, אבדתי את הכובע. משם נסענו לבית-עולים, בבית-העולים התחלנו מיד לשחק. שיחקנו "תופשת". בתוך ה"תופשת" באה אשה אחת ושמה תחיה והיתה בוחנת אותנו. שאלה: "אתם יודעים לדבר עברית?" למחרת באנו לאפיקים.

אליהו זלאטה   תש"ז
מתוך עלון קבוצת "שיבולת"

כיום הזה, לפני שלוש שנים עליתי ארצה. הנני זוכר אותו תמיד.
יום שלא ידעתי מה יהיו תוצאותיו, יום ראשון בחיי שראיתי
דמעות על לחיי אבי וגם אמא בוכה. נשיקות נשיקות לבי הומה.
בכיתי ונשקתי את ידי הורי ואבי ברכני. באותו רגע, רציתי להישאר
עם הורי ולא לנסוע, אך הנה עומד השליח מארץ-ישראל לפתח הבית
ומאיץ, עליו לאסוף עוד ילדים לדרך. והלוא חלמתי וציפיתי ליום
העלייה - אך למה הרגליים אינן יכולות לזוז, לעזוב.

אהה - האם אזכה ואראה את פניהם של הורי שגדלוני, אהבוני
ותלו בי עתיד יפה? - הזהו גורלו של עם שילדים נפרדים מהוריהם
מבלי לדעת מתי יפגשו שוב?

כך הוא גורל העם - לכן עולה הדור הצעיר לארץ אבותיו כדי שפה
יבנה את מולדתו, ולאחר שיתקבץ כל העם לא יחזרו תמונות נוספות
כאלה של פרידה, בכי - כולם יהיו פה.

וברכת אבי האחרונה: היה יהודי, למד תורה, היה איש טוב, זכור
אותנו, התפלל - עמך השלום, ה' עמך.

יהושע לטי-לביא

כל שבת בבוקר היתה אמי מעירה אותי: "שבת-שלום! קח את קומקום המים ולך לפטה" - זה היה שמה של גויה אחת שגרה בקרבת מקום, היתה מרתיחה את המים ואני החזרת את קומקום המים הרותחים כדי שאבי ואחי ישתו תה לפני צאתם לבית-הכנסת. תפקיד זה מלאתי בהיותי הבן הקטן במשפחה. באתי לבית כאשר כולם מלובשים יפה לכבוד השבת. אבי מזמר מזמורי שבת. כל החבורה הולכת: אבי בראש ואחריו הבנים. תפקיד נוסף לי לשאת את סדורי התפילה, אך את החומשים הגדולים עם הפירושים הרבים לקחו אחי.

אבי הקפיד שאשב לידו כל זמן התפילה - לבל אתפתה לכמה רגעים לשחק עם חברים ליד הגינה ומעיין המים שהיו ליד בית-הכנסת.

ושוב החבורה צועדת יחדיו עם גמר התפילה, הפעם אני בראש מקדים את כולם, בא הביתה מנשק את ידי אמי ומברך אותה ואת אחיותי - "שבת-שלום". והנה ה"קידוש" ברכה ובא תור ה"קובה" והסלטים השונים שיש להם ריח וטעם של שבת.

כל שבת לאחר ארוחה חגיגית ישב אתי אבי ולמדני לקרוא את טעמי המקרא ואף-על-פי שלא הבנתי את תכנם של הפרשיות עשיתי זאת בשמחה, שמעתי סיפורים ופירושים שונים. בין הארוחות הזדמנו אורחים לביתנו ועזרתי להגיש להם מטעמים: סוכריות, פירות, גרעינים וכמובן "שמרתי" על חלקי במטעמים אלו.

ארוחת הצוהריים - טכס בפני עצמו הנה הגיע התבשיל המיוחד שנאפה והיה על אש קטנה במשך כל השבת - "טמירה" (חמין) - עוף ובתוכו אורז. כשהייתי קטן חשבתי כיצד נכנס כל כך הרבה אורז לבטנו של

תרנגול זה. מאכלי הבשר השונים היו בעיקר בשבת. סיימנו בברכת מזון בשירה ובמזמורים נוספים בהשתתפות כל המשפחה.

כאשר אבי ישן אחר-הצהריים הלכתי עם חברי לשחק, לפעמים יצאנו לרחוב קרוב, הבטנו בתמונות של סרטים והרגשנו שראינו את הסרט עצמו.

מנהג קבוע היה לנו - אבי יצא מחוץ לעיר לטיול בין גנים, נחלי-מים, בוסתנים, אין צורך לדבר, רק לראות ולהנות. ליקטתי בדרך שיחי הדס ריחניים, והנה הגענו לבית-הכנסת לתפילת ערבית.

חבורת הנערים והילדים, שעמדה בחצר "בין הזמנים" בין אור לחושך עם צאת השבת, ישבה וסיפרה סיפורים על נפלאות ומעשיות ונסים. התמונות הגדולות והמשונות סיפקו לנו חומר לסיפורים רבים כיצד יהודים נגאלו מידי שונאיהם.

והנה הגיע זמן ההבדלה: הקידוש הבשמים בידינו נשמרים, כי אנו מביאים אותן לידי אמי ואחיותי שלא זכו כמונו ל"הבדלה". ואם קרה, שלא יצאנו לטיול של מוצאי-שבת בגלל הגשם ונשארתי בבית, הייתי אני המודיע והמכריז על צאת השבת, עולה לגג וסופר עד שלושה כוכבים וקורא: "אמא! השבת יצאה, שבוע טוב, שבוע טוב".

ועתה - שבת אחרת, תוכן אחר... לא אתנגד אם יחזרו אלי שבתותי כמו שהייתי ילד...

יהושע לטי-לביא
קבוצת "שיבולת"

מברק שנשלח אל מפקדת "ההגנה"

א.ה.ה. צ/א/ג
 27.1.46 18.30 6.ס.ט

ל - בן-נרון
ס - אלישע

עשרת הפועלים הגיעו היום בדרך
 דרך דבורה. המובילים סחשו מהם 23
 לירות ארציות. יש לנכות את זה
 מהתשלום.

נשלח 15.00 30.1.46 6.ס.ט

8.3

צופן המברק:

"פועלים" - מעפילים

"דבורה" - קיבוץ דן

תוכן העניינים

ה ת נ ו ע ה ה צ י ו נ ל י ת ב ד מ ש ק

1	מבוא
3	הרקע להקמת התנועה הציונית
9	הקמת תנועת "החלוץ"
11	הציפייה לעלייה
14	ליל שמירה בתל-חי
16	התרחבות תנועת "החלוץ"
19	העלבון
22	ימי ילדותי
27	בית ל"החלוץ"
31	קשרי תנועת "החלוץ" עם התנועה בארץ-ישראל
33	"החלוץ הצעיר"
39	הפעילות בתנועת "החלוץ" ו"החלוץ הצעיר"
45	מחנה קיץ בחרמון
49	ההצגה הגדולה
52	רשמים של מבקרים מהארץ בתנועה בדמשק
56	פעילות לקראת עליית ילדים

ה ע ל י י ה ל א ר ץ - י ש ר א ל

61	מבוא
62	עליית הבנות הראשונות
67	עליית יחידים
68	אנחנו נישאר כאן
74	אחי עולה לארץ-ישראל
76	חלום שהתגשם
80	הניסיון
83	העפלה של קבוצות מאורגנות
86	שבועת אמונים ל"הגנה"

87	פעיל עלייה מספר
91	המעצר
93	שליח מספר
95	נערים עולים מביאים ילדים עולים
102	עוד מעט רומזים האורות
112	"עלייה ב'" - פרקי זיכרון
117	הפגישה
125	למען הצלת אחים
133	בשליחות - קטעי יומן
137	תגובת הישוב בארץ-ישראל
140	גורל יהודי סוריה

ה ק ל ל ט ה

142	מבוא
144	דפים מפנקסו של פעיל עלייה
146	ילדים מספרים על ימים ראשונים בארץ
146	ילדי קבוצת "שיבולת" מספרים
150	ימים ראשונים בארץ - דפים מיומנה של נערה
153	צעדים ראשונים...
158	קחו אותי הביתה
160	מפי מחנכים
160	הם לא שוכחים
163	ילדי "שיבולת" שלי
164	תלמידותי במשק הפועלות

167	נ ס פ ח
-----	---------